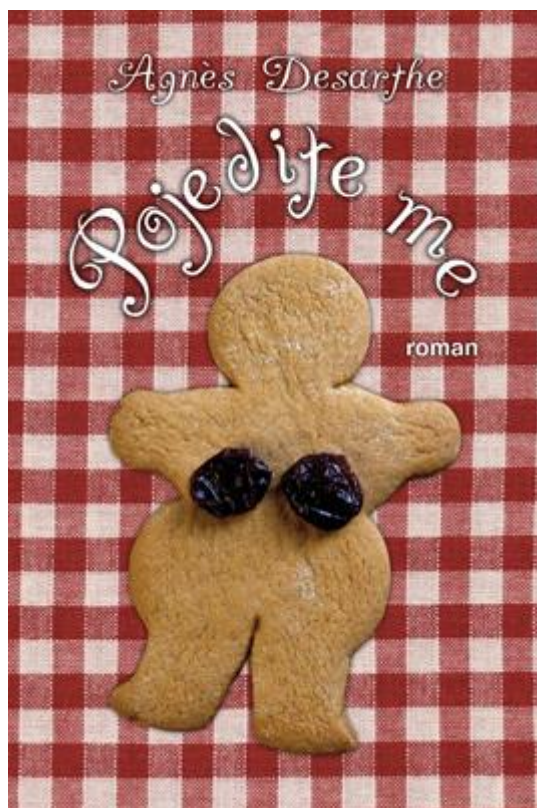

Agnes Desarthe

Pojedite me

Mangez-moi

Posljednjih šest godina Myriam, glavna junakinja romana "Pojedite me", vodi neobičan život. Nakon odlaska od muža i privremena angažmana u cirkusu, odlučila je otvoriti restoran, koji isprva nema ni natpis, a stalne goste čine susjed iz cvjećarnice, dvije školarke i galerija neobičnih prolaznika.

Ubrzo međutim njezin talent za kuhanje i gostoljubivost dolaze do izražaja i Moj kutak postaje prestižno mjesto za izlaske.

No istodobno s neočekivanim uspjehom Myriam sustiže njezina prošlost te se mora suočiti sa svim gorkim i slatkim epizodama svog života. Tek kad se počne odmotavati klupko epizoda iz prošlosti, recepti, opažanja i snovi neobične junakinje dobit će smisao!

Agnès Desarthe, plodna francuska autorica romana za djecu i odrasle, i sama poput vješte kuharice u svoj roman ubacuje začine sve dok čitatelj zajedno s junakinjom ne otkrije koliko čudesan život može biti.

Roman "Pojedite me" duhovita je mješavina okusa, aroma i, prema receptu, jedne žlice životne magije.

Za Dante, za moje prijatelje kojima toliko volim kuhati, za Claudea, usput.

Jesam li ja lažljivica? Jesam, u banci sam rekla da sam završila ugostiteljsku školu i da sam odradila osamnaest mjeseci kuharskog staža u hotelu Ritz. Pokazala sam čovjeku diplome i ugovore koje sam večer prije sama izradila. Zamahnula sam pred njim i svjedodžbom menadžerske škole, vrlo dobrom krivotvorinom. Volim opasno živjeti. Što me dosad nije uništilo, to mi sada daje snagu. Čovjek me blijedo pogledao. Dao mi je zajam.

Zahvalila sam mu i ne trepnuvši. Liječnički pregled? Zašto ne! Moja je krv, moja je plemenita krv čista, posve čista, kao da dosad još ništa nisam proživjela.

Jesam li ja lažljivica? Nisam, jer kad kažem da nešto znam raditi, onda to znam raditi.

Kuhačom baratam kao žongler svojim palicama, a svaki dio tijela mogu pokretati zasebno, poput onih ljudi od gume: jednom rukom miješam umak, drugom odvajam bjelanjke od žutanjaka i punim palačinke. Oni momci s prvim maljama nad ustima, čela prošaranog prištićima i masne kose pod kuharskom kapom, oni vam tako vješto pripremaju zlatnožuti karamel da se nikad ne stvrdne prebrzo, oni vam barbune tako dobro očiste od kostiju da se ne izgubi ni trunka mesa, oni vam pletu mrežice za kobasice poput pravih Penelopa. Ali. ALI!

Strpajte ih u kuhinju s pet klinaca koji se deru, umiru od gladi, igraju vam se među nogama, a za pola sata trebali bi poći u školu (k tomu je jedan alergičan na mliječne proizvode, a drugi ništa ne voli jesti), bacite te naše vrle kuharske pripravnike u tu jamu s lavićima, s praznim hladnjakom, s tavama u kojima sve zagori, pa ih zamolite da mališanima pripreme uravnotežen obrok, i onda ih promatrajte kako rade! Gledajte što će pripremiti ti bucmasti dečki i kako će se snaći. Sve ono što su njima donijele diplome, mene su naučili moji životi.

Onaj davni, kada sam bila majka obitelji, i onaj nedavni, kad sam zarađivala svoj kruh u kuhinji cirkusa Santo Salto.

Moj će restoran biti malen i jeftin, jer ne volim šminku. Zvat će se Moj kutak jer ću u njemu i spavati. Nemam dovoljno novaca da uz najamninu plaćam i stanarinu.

Tu će se jela pripremati prema receptima koje sam sama izmislila, prilagodila sebi i iskušala. Neće biti glazbe – previše sam osjećajna – a sa stropa će visjeti narančaste žarulje.

Već sam kupila veliki hladnjak u Aveniji Republike. Obećali su mi i jeftinu pećnicu, pa ploču za pečenje. – Ne smeta vam ako je izgrebena? – Nimalo! I sama sam prilično izgrebena.

Trgovac se ne smije. Ne smješka se. Muškarci ne vole kada žena sebe podcjenjuje. Naručila sam perlicu posuda za petnaest kompleta, najmanju koju imaju.

– To vam neće biti dovoljno, kaže tip.

– Ali sada si ne mogu priuštiti veću. Ova će biti dobra za početak. – Obećaje da će mi slati goste. Obećaje da će jednom i sam doći na večeru, nenajavljen; iznenadit će me. Sigurna sam da laže, ali me nije briga, ne bi mi bio užitak kuhati za njega.

Kuham s ljubavlju i iz ljubavi. Kako da zavolim svoje goste? Povlastica što si mogu postaviti takvo pitanje podsjeća me na prostitutke, koje tu povlasticu nemaju.

Ni prijateljima ni članovima obitelji nisam rekla kada će biti otvorenje. Dala sam im netočan datum. Toga sam puta doista lagala. Pokupovala sam namirnice. Sastavila sam jelovnike. Pripremila sam sve što treba. A ostalo? To ću obaviti u posljednji čas. Ali nema posljednjeg časa. Čekam. Nitko ne dolazi. Nitko ne zna da moj restoran postoji. Strepim od tričetvrt dvanaest do pola četiri poslijepodne. To me jako umara, a moj je pupak, kao epicentar sve učestalijih grčeva izazvanih tjeskobom, na teškoj kušnji.

Kada netko zastane pred mojim vratima ili zaviri kroz moja prozorska stakla, u mislima ga otjeram. Restoran mora biti ili pun ili prazan. Gore je imati jednog gosta nego nijednog.

Odlučila sam da ću restoran držati otvorenim u podne i navečer. Možda je to za početak previše. Ali ne znam kako bih mogla izbjeći pogreške. Nikada nisam imala restoran. Ne znam kako se to radi. Dugo sam se pitala kako ću nabavljati namirnice i što ću s ostacima. Koliko namirnica kupiti? Što kuhati? Koliko dugo smijem hranu čuvati? Promislila sam i dosjetila se: kao za jednu veliku obitelj. Riba: svježa se jede sirova; sutradan, ako što ostane, kuhana; trećega dana

napravi se od nje pašteta, a četvrtoga se skuha juha. Tako je postupala moja baka.

A tako radi i većina žena, i nitko od tog nikad nije umro. A što ja o tom znam? Bit će da sam to pročitala u novinama. Isto je i s mesom, osim što za mene tatarski biftek nije ništa posebno, tako da ću meso skuhati čim ga kupim, a zatim ću od njega napraviti okruglice, mekane okruglice s korijandrom i kuminom, grančicom celera, perjem krasuljice, vrhnjem, limunom i komadićima rajčice poprženim na češnjaku. Nema trećeg izbora za meso. Ipak, ima. Ali ne, to ne smijem otkriti. S povrćem je još jednostavnije: sirovo, kuhano, kao kašica, kao juha, pa kao temeljac od povrća. Tako ću i s voćem. S mliječnim je proizvodima lako. Ne kvare se brzo. Njih najviše volim. Uvijek se mogu pouzdati u njih. Sokove ću uvijek držati u staklenim posudama. Vrlo je važno – baš u staklenima. I to sam naučila od bake.

Prvi se gost nije pojavio. Iscrpljena sam. Nadam se da će mi večer donijeti pun restoran, o kakvom sanjam. Iako se više bojim navale gostiju nego toga da nitko ne dođe. Nisam spremna.

Hoću li ikada biti? Od četiri do šest sati poslijepodne spavam. Klupa s presvlakom koju sam kupila u Emmaisu odlično mi je poslužila kao krevet. Spavam, ali ne spavam. Kapci trepere poput leptirovih krila. Rezimiram. Ponavljam što moram učiniti. Kako ću dočekati goste, što ću reći. – Jeste li rezervirali stol?, – Što biste željeli popiti uz jelo?, – Račun? Da, odmah ću ga donijeti, – Kušajte slastice, domaće su. – Nemoguće. Nikad neću uspjeti izgovoriti ove rečenice. Srećom, nitko nije došao uvečer, baš kao ni u podne. Zatvaram u dvadeset dva sata i trideset pet, a neću morati ni spremati ni posude prati. Ponovno liježem na klupu. Taj me novi život doista iscrpljuje. A za mnom je tek jedan dan. Razmišljam o otplati? Razmišljam o računima, o svemu što ću morati platiti, a ništa nisam zaradila. Osjećam se kao da su me svi napustili. Kao da sam kažnjena. U pet ujutro budi me kamion za odvoz smeća. Znači, spavala sam. To je dobro. Moram ustati, istuširati se u velikom sudoperu – ni to ne bih smjela otkriti – i ponovno se dati na posao. Danas je zaista prvi dan. Svečano otvorenje.

Mojim je prijateljima hrana izvrsna. Donijeli su mi šampanjac. Moji pak roditelji misle da su stolovi preuski, a stolci neudobni. Poželjela sam im odgovoriti da ovo nije restoran za starce, da ništa ne razumiju. Ali imaju pravo. Ni ja ne volim te stolove i stolce. Dobila sam ih od onog tipa iz Avenije Republike. Bilo mu je žao mene. Namjeravao ih je baciti.

– Rasklimani su, rekao je, – i nestabilni. Ali trebate samo zamoliti svog muža da stavi koji usadni i matični vijak, evo ovdje i ondje. – Usadni i matični vijak, ja i moj muž. Ah... Kako da se toga sjetim ne osjećajući nelagodu? Mijenjam temu razgovora. Pitam ga kada će stići perilica posuda. – Vrlo brzo, vrlo brzo, tješi me tip i ovoga puta ne laže. Na dan kada je dostavio namještaj, kao bonus mi je donio i stroj za pranje.

– Što je ovo? – pita prijezirnim tonom pokazujući moju lijepu zelenu klupu iz Emmausa, presvučenu skajem, opšivenim zlatnom vrpcom.

– Klupa za sjedenje. Za dame! – objašnjavam, da mu začepim usta.

On sliježe ramenima i počinje sustavno popunjavati Moj kutak, koji mi se odjednom učinio tijesnim. – To me zabrinjava, kažem u sebi. Nije se valjda smanjila? Nismo valjda narasli?

– Dobro je, on će, – posao je gotov. Baš djeluje ugodno.

– Što vam mogu poslužiti? – pitam ga nadajući se da neće htjeti ništa određeno.

– Ono najbolje što imate, odgovara mi.

Mislim si: mene, pojedite mene, ali mu ne kažem, jer time ionako ništa ne bih dobila.

Poslužujem mu komad torte od čokolade, papaje i papra, te čašu svježe ružice. Gledam ga kako jede. Razmišljam o tom kako ipak nije lagao. Jede kod mene. Osim što nije vrijeme večere. Dakle ipak je lagao. Gledam ga i mislim kako jede mene, jer sam za taj prvi kolač, za taj inauguracijski desert, dala sve od sebe. Polako sam ga mijesila, strpljivo topila, prerezala pokupivši sok, tako fin, tako fin, umiješan u tijesto, s crnom čokoladom za kuhanje, moje tamno tijesto u mojim rukama, koje valjkom istanjujem i oblikujem, papaju posipam paprom, jer vjerujem, kako u kuhinji tako i svagdje, u tajnovitu moć aliteracije. Zrnje papra izvana je tamno, a iznutra blijedožuto, nije zgnječeno, ni zdrobljeno. Izrezano je. Moj je mlinac kao trenica, iz

njega izlazi na sitno izrezan začín. Čovjek jede i vidim da je oduševljen. A meni je žao. Zašto? Ne znam. Ni on ni ja nismo to zaslužili.

Moji prijatelji misle da su i stolovi i stolci, takvi kakvi jesu, vrlo dobri. – Zašto je pojas torte od blitve zelen? – pita me majka, koja nikad nije imala povjerenja u mene i vjerojatno misli da se torta pokvarila. – Zato što sam u nju stavila kopar i vlasac. Tako je ukusnije i laganije. – Moj je otac ispljunuo zalogaj. Ne voli trave. Smatra da je to za cure ili krave. Majka je jedina meni poznata osoba koja rub torte zove pojansom. To mi je slatko i opraštam joj što me je uvrijedila. Je li ona meni oprostila moje uvrede? Sirova marinirana tuna s mladim lukom pun je pogodak, koji sam požalila. Masno sam je platila, a jako ju je jednostavno pripremiti, bez velike muke. Ocean je za nju zaslužan, a ne ja. Moja me taština opija. Odlučila sam, prestajem sa sirovom ribom.

Moje su prve gošće dvije srednjoškolke. Ulaze u podne i četvrt. Moj kutak otvoren je prije nekoliko dana. Posjetio me je cvječar, moj prvi susjed, neugodna zadaha, koji se predstavlja kao velika cjepidlaka. To ponosno ističe, kao da govori o svom slavnom podrijetlu. Mislim da je izabrao posao cvječara kako bi prikrio zadah žuči koji mu se širi iz usta. Da ste zaista takva cjepidlaka, rado bih mu rekla, odlučili biste da to budete manje. Ovako neizbježno postajete gundalo koje riga žuč. Zbog dlake na televizijskom ekranu dobivate želučane grčeve, zbog salate Nica poslužene na papirnatu tanjuru još jače vas stane stezati u želudcu, jednjak vam se upali, a dovoljno je da gošća pomiješa žabnjak s anemonom da vam slina promijeni boju. Da niste tako velika cjepidlaka, mirisali biste bolje i tako biste pridonijeli očišćenju svijeta. Ali ništa ne kažem.

On se odjednom osjeća nelagodno i misli da mi mora nešto predložiti. – Za vaše vaze, kaže mi, – mogao bih vam ostaviti neprodano cvijeće. Moj me ugled obvezuje da prodajem samo cvijeće koje traje tjedan dana, ne mogu ga držati u cvjećarnici duže od četiri dana...

Očekuje da mu toplo zahvalim. Ipak mu ništa ne kažem. Šutim. Čak se ne uspijevam ni nasmiješiti. Zbog zadaha. Kao da u njemu trune malo truplo. – Cvijeće neće uvenuti, uvjerava me. Možda mi je u očima vidio gađenje.

Zatvorivši za njim vrata, napokon dišem na nos i mislim na Leslie, hodačicu po žici, koja mi je išla na živce zbog neprestanog jadikovanja, bezvoljnog gundanja, pomiješanog s bezbojnim umakom američkog naglaska: – Uvijek meso! – kukala je. Kad je na jelovniku bilo povrće, tužila se na aerofagiju. A kad sam kuhala tjesteninu, cmizdrila je da joj se sve skuplja na bedrima. Objašnjavala sam joj da tjestenina ne deblja. Tada bi se smijala svojim smijehom snuždene ovce, tresući glavom i kolutajući očima.

Moje prve gošće nisu joj slične. Srednjoškolke su. Hlače im vise na oblim bokovima.

Moje male prepelice, mislim u sebi. Njihova su mi tijela dražesna, poput golemih marelica.

Dode mi da zabodem kažiprst u savršeno meso njihovih ispupčenih, okruglih trbuha pod sjajnom kožom. Naravno, ništa od tog ne činim.

Naručuju samo predjelo. Začudim se.

– Preskupo nam je, objašnjavaju mi.

– Ali bit ćete gladne kad izađete? Imate li poslijepodne nastavu?

– Imamo, filozofiju.

– E, pa, prije filozofiranja treba jesti. Prepolovit ću vam račun. Recimo da će to biti moj doprinos budućnosti svjetske filozofije. Ako jedna od vas postane mislilac stoljeća...

Previše govorim. Dosadujem im. Misle da sam ćaknuta. Ali neće odustati od tog da iskoriste moju darežljivost. Dok ih promatram kako srču juhu od avokada i grejpa, pitam se jesu li mi simpatične ili su mi mrske. Vidim grudnjak koji sam stavila na ventil plinske cijevi da se suši. To su neprilike u koje upadate kad imate otvorenu kuhinju. Spremam grudnjak u džep i vadim iz hladnjaka stari komad ramsteka – propust zbog kojeg bi se prave domaćice jako uzrujale – jer je danas dan za okruglice. Ali ja nisam takva. Ja sam vlasnica restorana.

Radim što želim s lijepim komadima mesa. To nije razbacivanje hranom, već jamstvo kvalitete. Meljem vrhunsko meso. Da ne bih smetala mladim filozofkinjama dok čavrljaju, zatvaram se sa strojem za mljevenje u zahod. Još jedna neprilika s otvorenim kuhinjama. U

jednom trenutku zamišljam pun restoran, uslugu za dvadesetpetero ljudi, narudžbe se gomilaju, a gosti moraju na zahod, pa se ondje ne mogu skloniti da obavim najbučnije poslove.

Uvijek postoji vrijeme zatvaranja, kažem si, sva ošamućena.

Kad sam izašla, vidjela sam da su iz torbe izvadile paketić cigareta. Spopada me želja da proglasim zabranu pušenja u Mom kutku, ali to bi bilo glupo jer i sama pušim, a bilo bi i jako loše za poslovanje. Dvije su izjelice već pojele predjelo. Zar ih mame nisu naučile da treba polagano jesti i odložiti žlicu nakon svakog zalogaja? Kolutovi dima cigareta Camel miješaju se s oblakom pare iz tave. Sad smo kao utvare izgubljene u gustoj magli. Ne djeluju kao da im to smeta, i čestitam si što mi kao prvi gosti nisu došle neke cjepidlake. Prolaznici se skupljaju, privučeni neobjašnjivom maglom. Ovo je početak razglašivanja. Jedan je muškarac pritrčao da nas spasi. Naglo upada i vičući iz sveg glasa pita: – Želite li da pozovem vatrogasce?

Trgnule smo se i nasmijale. Kod mene je zaista izvrstan ugođaj.

Nakon što sam ga smirila, ponudila sam mu da sjedne. Otvaram vrata da uđe svjež zrak i nudim mu hladno svijetlo pivo. – Kad sam već ovdje, nešto ću pojesti, kaže otpuštajući čvor kravate. Zatječem ga kako ispod oka promatra preplanula bedra djevojaka. Odlučila sam im ponuditi desert.

– Ovo je prefino! – uzvikuje jedna od djevojaka umačući komadić kruha u umak baš u trenutku kad sam im prišla da raščistim stol. Na kraju zaključujem da su jako simpatične. U sebi ih proglašavam svojim gošćama fetišima. Slutim da postoje izgledi za uspješno poslovanje: trebala bih privući zgodne žene nekakvim popustima i povlasticama. Mnoštvo bi nahrupilo u restoran napasti oči, i zarada bi bila zajamčena. Svaka vrsta prodaje u pravilu završava kao trgovina robljem ili podvođenje. Tražim protuprimjer, ali ga ne nalazim.

Besramna sam. To sam znala otvarajući Moj kutak. A to mi odgovara. Savršeno.

Noćas sam sanjala da su Beatlesi došli na večeru u moj restoran. Sva četvorica. Paul McCartney, John Lennon, Ringo Starr i onaj četvrti, kojemu se nikad ne mogu sjetiti imena.

Gledajući ih kako ulaze, bila sam jako sretna, ali i zabrinuta zbog te rupe u sjećanju koja se stalno ponavlja. Što bi bilo da ih moram nekome predstaviti? U trenutku kad bih trebala izgovoriti ime četvrtoga Beatlea, stop, muk, ništa mi ne dolazi ili, bolje, dolazi, dolazi mi, ali nešto još gore: Jim Morrison, Jimi Hendrix, Lou Reed. Srećom, nema drugih gostiju. Ne moram se dakle bojati iznenadnog

pitanja. Govorim im koliko ih volim, a oni mi na to odgovaraju dirljivo skromno i sjedaju za najbliži stol u kuhinji. Odmah tonemo u prijateljsko ozračje, ja za štednjakom, a oni za stolovima, ali kao da smo ortaci, kao da su namjerno izabrali ovo mjesto da mogu sa mnom razgovarati. Počasćena sam, a istodobno tu pažnju smatram prirodnom; podsjećam da je to san.

Primam narudžbu i, evo, ponovno sam na mukama: Paul McCartney želi paniranu ribu (zaboravila sam napomenuti da svi izvrsno govore francuski, bez naglasaka). Na mom jelovniku nema panirane ribe i zamjeram si na drskosti s kojom sam ga sastavljala. Po čemu takozvana rafinirana, birana jela – kao što su bakalar sa sokom od kupina i gljivama, janjetina i patlidžan u lisnatu tijestu, bijela torta od sira s grožđicama i konjakom – više zaslužuju da budu poslužena u Mom kutku? Mislim da je moj elitizam odvratn. A da bi neprilika u koju sam upala bila još veća, Yoko Ono me prijekorno pogledala (nju dotad nisam ni vidjela, vjerojatno je ovdje još od početka sna: to je teškoća sa snovima, ljudi u njih ulaze i izlaze u nezgodno vrijeme). Ima pravo. Glupavo sam se opredijelila za buržusku kuhinju, kad, kad...

Ma, nema koristi od petljanja. Brzo! U kuhinju! Iz hladnjaka vadim lijep komad manjića.

Oboružana najoštrijim nožem, zarezem najhranjiviji i najdeblji dio ribe, dosta daleko od središnje kosti, po mom ukusu previše krvave, i od trbuha, gdje meso postaje mekše i stanjuje se, prorjeđuje, kao velike uši kakva iznemogla morskog čudovišta. Odrežem pravokutni komadić koji me podsjeća na kaple, drvene kladice u kutiji od petsto komada, koje sam kupila sinu i s pomoću kojih je on gradio prelijepe tvrđavice. Pravim bi sjećanjima trebalo zabraniti da se miješaju s nestalnim sadržajem snova, jer je bol koju pritom osjećamo nepodnošljiva.

Odrežani komadić ribe savršen je, gladak, bijel, podatan. Prepržila sam mrvice suhoga kruha na maslacu da bih dobila gustu smjesu za pohanje. Mrvice po mom ukusu nisu dovoljno okrugle, nisu onakve kakve su mi ostale u sjećanju na pohane ribe, iz doba kada sam ih pekla u tavi za sina koji im se veselio, čestitajući samoj sebi što živim u svijetu u kojem vlada zapanjujuće jasna povezanost: nakon kladica

kupiti došle su kladice ribe, a koje će prilikom kupanja (volio se kupati nakon večere) ustupiti mjesto kladicama sapuna. Ma, buncam. Uopće ne znam stoje mom sinu prolazilo glavom. To je druga neprilika sa snovima, ta težnja halucinaciji, iluziji intelektualne svemoći. Moje su krušne mrvice dobile lijepu boju, stavljam u njih ribu, jedva umočenu u bjelanjak, i evo je: nakon što sam je četiri puta uvaljala u pun tanjur grumena, savršeno je zamaskirana, savršeno neprepoznatljiva kao fileť od manjića, a tako savršeno prepoznatljiva kao panirana riba. Kada sam je stavila na tanjur Paula McCartneyja, uskliknuo je od sreće, vjerojatno da mi zahvali, i počeo je pjevati pjesmu Norwegian Wood. S njim pjevaju svi. Čak i Yoko Ono. Sviraju gitare i drugi instrumenti, negdje u pozadini. Preljepo je. Plačem. Čujem pjesmu koja se vrtjela na gramofonu kada sam prvi put vodila ljubav.

Sjećam se vrlo dobro toga; bila sam na podu, na leđima. Zelja je mjesecima rasla. Smijala sam se, ali ne zato što radim nešto neobično, što me je stid (uopće nisam osjećala stid), što mi je neugodno. Željela sam se smijati zbog uživanja u otkrivanju, opijenosti nečim što sam, kako sam mislila, sama izmislila. Pomislila sam na Arhimeda i Kopernika. Pomislila sam na Newtona i Einsteina. Pomislila sam na Galileja. Duboko u meni, kao u svemiru, postoji ta žila, koja sve privlači, kao i u zemlji, taj nepresušni izvor energije. Zašto mi prije o tom ništa nisu rekli? Kako to da o tom nisam imala pojma? A besplatno je? I za svakoga je? A tako je jednostavno? Tako jednostavno? Nisam razmišljala o tom kako nisam uzela pilulu, kako dečko nije uzeo prezervativ, riskirala sam da ostanem trudna ili da uhvatim kakvu bolest.

Mislila sam kako je to ludo. A Beatlesi su sve to vrijeme pjevali Norwegian Wood.

Kako to da imamo nekoliko života? Ili možda uopćavam. Možda jedino ja imam takav osjećaj? Umrijet ću samo jednom, a ipak ću u vremenu koje mi je dano proživjeti niz sličnih i različitih života.

Nisam bila ista osoba s trideset godina. Bila sam jedno sasvim posebno biće s osam. Na djevojaštvo gledam kao na zasebno razdoblje, neovisno o onom što će uslijediti. Danas sam iskorijenjena, slobodna, neshvatljivo osamljena. Bila sam okružena prijateljima. Bila

sam vrlo društvena. Bila sam stidljiva. Bila sam suzdržana. Bila sam razborita. Bila sam luckasta.

Petnaest je minuta do ponoći i priređujem si malu kupku u velikom sudoperu. Samo se dojenčad kupu u umivaoniku. Dojenčad i ja. Začepila sam slivnik i puštam da mlaka voda naraste dvadeset centimetara od dna. Ostaje još trideset centimetara do ruba. Penjem se na radnu površinu. Rolo je spušten. Gola sam, stojim na plohi za cijedenje posuda i željela bih da me netko vidi, jer je ovo neuobičajen položaj koji zasluđuje publiku. Sjedam naslanjajući se na glatki inoks, a voda se ne izlijeva. Divim se aritmetičkoj preciznosti s kojom sam ovo izvela. Nevjesta računanju, postupila sam nasumce i nisam se prevarila. Da zauzmem što manje mjesta, stavljam ruke pod savinuta koljena, sada sam gotovo u položaju koji se naziva – gavran. U vrijeme cirkusa Santo Salto zagrijavala sam se s cirkusantima. Vježbali smo neku vrstu joge, istezanja, upiranja. Moji udovi, koji nikada nisu bili podvrgnuti nikakvoj prisili, pucketali su, mišići su mi podrhtavali, ali mene to nije obeshrabrivalo i nitko mi se nije rugao.

Mi smo svi bili jednom ili više puta kažnjavani, kao prijestupnici, i nikomu od nas nije padalo na pamet da se čudi ponašanju svojih sudrugova. Nismo imali izbora, morali smo jedni druge trpjeti. Bio je to svijet u svijetu koji nije znao kako živi ostatak društva i koji je bio ravnodušan prema pravilima ponašanja koja su u njemu vladala. Mogla si postati majkom s četrnaest godina, ali i s četrdeset i osam. Ostati neudanom, ali i imati tri muža. Mogla si biti teta djeci koju si odgajala, zamijeniti kuharski posao blagajničkim, a nikomu nije bilo zabranjeno da timari konje ili da mijenja pseće zdjelice. Naše su životinje bile iznimno inteligentne. Rado smo primali najrazličitije vrste i nismo mislili da su točke s tigrovima zanimljivije od onih sa psima ili mačkama. Granica koja razdvaja domaće od divljih životinja nije bila jasna. Neprestano smo je brisali, dopuštali smo si da budemo divlji, čvrsto vjerujući da možemo pripitomiti i najneukrotivije stvorenje. Nitko nije govorio. Svi su vikali. Rijetko smo upotrebljavali glagole i pridjeve.

Više smo voljeli imena, nadimke i onomatopeje. Hop. Tak. Bravo. Pola sata prije ulaska u arenu bili smo nalik paličnjacima, nepomični, u stanju pripravnosti, utopljeni u užad, štapove, motke, mreže, grede,

markirani baš kao naše sprave. Naše su zvijeri bile iste, izmjenjivali smo poglede do iznemoglosti. Pogledi čovjeka i psa. Pogledi kozice i djevojke. Pogledi reptila i žene. Bio je to hladan, ali ne i zamrznut svijet. Imali smo premalo vremena za osjećaje, ali smo dodirom umanjivali taj nedostatak. Uvijek ti je nečija ruka bila na leđima, na ramenu, pod laktom, taban na unutrašnjoj strani bedra, glava na trbuhu, koljeno u udubini prepona.

Oblikovali smo kolektivnu kamasutru, ali na neki čudan način lišenu erotike. Koža je platforma. Ravna poput zemlje. A to znači okrugla i zatvorena u sebe i sastavljena od međuvodnih dijelova. Treba mnogo vremena da shvatiš neobičnost vlastite kože, kao ujedno površine i ovojnice, jedne i više njih: kože stopala, vrata, brade, spolovila, kože na bokovima, jednog te istog organa koji je uvijek budan. Vjerovala sam da poznajem svoju kožu, ali jednoga dana jedna se ruka spustila na moj zatiljak, jedna neočekivana ruka ili, bolje, ruka kojoj se nisam nadala, natjeravši me da shvatim da sam imala krivo: sve sam tek trebala otkriti. Bilo je to prije cirkusa Santo Salto, i duga je to priča, koju zaista moram ispričati, ali sada, sada govorim o koži koja se, poput divljih životinja s kojima smo živjeli, pripitomljuje i ukroćuje.

Prvih tjedan dana u cirkusu bila sam oduševljena neprestanim zagrljajima, tom razmijenjenom toplinom, uzetom nekomu drugom, utrapljenom nekomu, ispuštenom, pa ponovno uhvaćenom. Da mi objasni što se od mene očekuje, ravnatelj cirkusa, kojega su svi zvali gazdom, stavio mi je ruke na ramena i pogledao me u oči. Nije mi bilo jasno čemu ta patetika. U pitanju je bila samo količina mesa i povrća bogatog škrobom, treba li dodati više povrća, a ograničiti začine. Tek sam nekoliko dana poslije, s bočicom čilija u ruci, shvatila smisao grljenja. Bio je to način tjelesnog slanja poruka, kožom, jer je ono što je rečeno bilo rečeno jednom zauvijek. Da se nisam sjetila težine gazdinih ruku na svojim ramenima u trenutku kada sam sipala čili, vjerojatno bih ga stavila previše, jelo bi bilo vraćeno u kuhinju, a ja otpuštena. To si nisam mogla dopustiti. Nisam imala ni novaca, ni kuću, ni ono najosnovnije. Da sam napustila cirkus, bilo bi mi i više nego lako raspliniti se u gradu, nestati, jer su zazirali od mene, više me nisu htjeli vidjeti, nitko, ni moja obitelj, ni prijatelji. Postala sam toliko loše društvo da nitko ne bi ni zamijetio da sam pobjegla,

rasplinula se, umrla. Za kakvu sam se nit uhvatila? Uvijek mislimo da postoji neka nit, sve dok ne sretnemo pravoga dobrog čarobnjaka, pravoga dobrog akrobata. Katkad nema trika, katkad je to samo pitanje iskustva. Vjerojatno sam imala dobro iskustvo u preživljavanju. Da, to je to. Vještina, ili pak dar.

Ne samo da se lako prilagođujem nego se i rado prilagođujem. Je li to nešto što imam od najranijeg djetinjstva? Koji bi mi liječnik, koja bi mi gataru to mogla potvrditi? Uzmimo kao primjer ovaj sudoper: uranjajući u nj, nisam ni razmišljala o tom da nemam kadu, već sam bila sretna zbog teleskopske slavine i tuša što ga je šaljivi proizvođač na nju nataknuo. O porculanu, ah, o dobroj porculanskoj kadi uopće ne razmišljam, uostalom, i ne znam je li to uopće porculan ili fajansa, onaj teški, glatki materijal zadivljujuće bjeline koji podsjeća na nepasterizirano mlijeko. Ne, ne žalim za plemenitim materijalom, radije zaključujem daje inoks nepostojan, tvrd i lagan, udubljen i neiskrivljiv, po prirodi ni topao ni hladan, ali postaje topao ili hladan ovisno o temperaturi tvari s kojom dolazi u doticaj; kao da reagira na moj sustav toplinske regulacije: hladno s hladnim, vruće s vrućim, nema nijansa, nema ravnoteže, samo pristanak. To neki nazivaju prilagodbom, onom istom prilagodbom zbog koje meni nije neugodno kupati se u sudoperu od pedeset centimetara. Znam se prepustiti zamršenim maštarijama na tu temu: nalazim se na pustom otoku, napuštena na vrhu ledenjaka, zaglavljena u špilji nekoliko stotina metara ispod zemlje. Najviše me zbunjuje što me te grozomorne slike nimalo ne plaše. Naprotiv. Strašni prizori u kojima sam ja glavna junakinja pomažu mi da osvojim centimetre banalnosti koje svaki dan moram prijeći. Najteže je od svega živjeti jednostavno, daleko od vrtloga, daleko od prijetnje, smireno promatrati plutenu ploču na koju smo pričvrstili račune, i reći sebi da ćemo ih platiti za devedeset dana i da ćemo, ako ne budemo imali novaca, uložiti novac koji nemamo i naći se na rubu stečaja, kao surler ispod golemog vala, samo što on može stradati, dok ja ništa ne riskiram: u najgorem slučaju riskiram neimaštinu, neuspjeh, krajnje osiromašenje, a te utvare, iako su strašne, iako poznajem kakvu bol nanose jer sam im bila vrlo blizu, nisu ništa u usporedbi sa smrću. Dakle to je to, to moram činiti svakodnevno, ići ravnom cestom koja vodi u sutrašnjicu, ustati rano, vrlo rano, ići u kupnju, čistiti, rezati, razmišljati, grijati, pržiti,

odmrzavati, pirjati, računati, poslužiti, ponovno računati, ponovno čistiti, bacati, pokupiti, ribati, ponovno spremati, cijediti, guliti, usitnjavati, mijesiti. Noć je pala i ja, sjedeći u vodi svoje kupke, zbrajam i sažimam što sam tog dana obavila, sve u svemu ništa, a ipak sve. Pokušavam odrediti vlastiti smisao života.

Neopisiv je i neuhvatljiv, to je središte čiste radosti, nikad dosegnute i, a da uopće ne znam kako, povezane s mojom uzbuđenom kožom. Izlazim iz sudopera, pažljivo se brišem i mažem uljem, ali ne onim kojim se koristim za kuhanje jer, usprkos svemu, za mene još postoje granice.

Dolazi cvjećar oboružan prvim recikliranim buketom.

– Otvaram tek u jedanaest, kaže mi.

Ima dakle vremena popiti kavu. Tako dešifriram informaciju koju sam upravo dobila, a koja bi inače bila potpuno besmislena.

– Da vam donesem kavu?

– Ako želite, odgovara mi, ali tonom kao da bi to meni pričinjavalo zadovoljstvo.

Sjeda na klupu za dame, presvučenu skajem, a ja se povlačim iza blagajne da bih se sklonila od njegova zadaha. Obožavam svoj uređaj za kuhanje kave. Nije pretjerana riječ, uistinu ga obožavam, kao što obožavamo kakvog idola. Uspravan je, svjetlucav, a zbog ručaka, gumba, cijevi i rešetaka doima se poput upravljačke ploče kakva privatnog mlažnjaka.

Ne mogu se nadiviti tom luksuzu. Marke je Hirschmuller, njemačke podružnice izvornoga proizvođača, kuće Kriiger sa sjedištem u Neufchatelu, u Švicarskoj. Postala sam pravi stručnjak za kuhinjske uređaje zahvaljujući svom novom prijatelju, trgovcu iz Avenije Republike. Ovo je stariji model, ali je gotovo nov, za nj mi je dao izvanredan kredit zbog kojega bih gotovo pomislila da se zaljubio u mene, da nisam dovoljno lucidna: njemu je najvažnije kako se služim njegovim uređajima, a to je prvi korak, kažem sebi dok uglavljujem posudicu u kućište.

– Volim jaku kavu, naglašava cvjećar, – ako vam to ne smeta.

Tako bih mu voljela ponuditi i zrnca kave da ih prožvače ne bi li pročistio dah.

– Nema problema, kažem mu. – I ja volim takvu.

– Ja sam Vincem.

– Ja sam Myriam.

Poderala sam omot od kraftpapira.

– Nemam vazu, žalosno kažem promatrajući cvijeće: ljutite jaglace, potamnjele latice karanfila, otpale pupoljke gipsofilije, koja mi je u tren oka prekrila plohu sudopera lijepim snježnim tepihom. Ovdje su i dvije velike stabljike neke meni nepoznate biljke, vjerojatno egzotične, koje završavaju čuperkom grimiznocrvene tkanine, koji me, iako to ne želim, podsjeća na – znate na što.

– Baš nezgodno, uzviknuo je. Ali da ne otrči u svoje skladište i ne ponudi mi izgrizene lonce, staromodne vaze, zahrđale kablove i ostale kojekakve posude koje mu vjerojatno zakrčuju stražnji dio cvjećarnice (a koje čuva iz nekog neobjašnjivog razloga), odlučujem žrtvovati dva vrča i tri čaše.

Kava je gotova. Cvjetni je ambijent preraskošan za moj ukus, a buketi mirišu po umornu vrtu te jako opterećuju moje osjetljive živce.

– Kako ide posao? – pita me Vincent umaćući bljede usne u jaku kavu.

Malo sam promislila. Od otvorenja je prošlo jedanaest dana. Imam tristo eura zarade i četiri tisuće gubitka, ne računajući i razne tekuće posudbe.

– Dobro, kažem smiješeći se. – Dapače, vrlo dobro. Čudno. Bolje nego što sam očekivala.

Prije sam imala čajanu u sedmom okrugu. Bilo je prenaporno, ali kakva je to bila zarada!

Rashlađujem se rukom kao da me je zbog tog nekadašnjeg i izmišljenog bogatstva oblio val vrućine.

– U sedmom? – zadržano će Vincent.

Samo da me ne pita ime ulice.

– Da, blizu palače Les Invalides.

Baš se volim igrati vatrom.

– Ne volim odviše to mjesto, odvrati mi mrko.

Sjetila sam se da mora čuvati svoj ugled nepopravljive cjepidlake.

– Imate pravo. Gosti su bili grozni. Ovdje je ugođaj više... više...

– Prijateljski, zaključio je.

– Tako je!

Iznenada mi na um pada genijalna misao. Ali puštam je da mi pobjegne. Trenutačno se nemam vremena njome pozabaviti. Poslije će mi ponovno sinuti. Od otvorenja je prošlo jedanaest dana i posao uopće ne ide. Ostaci se gomilaju u hladnjaku. Bacam komade govedine, bacam i poriluk, žrtvujem rajčice. Svaki put kada se nagnem nad kantu za smeće, savjest mi osine bič osjećaja krivnje. Imam dojam da me netko gleda, netko jako nezadovoljan. Moglo bi biti da je ta prijeteca pojava zapravo moja sjena; kao kada se noću, dok hodamo praznim stanom, bojimo odraza oštra pogleda u bočnom zrcalu. To je zapravo odraz našeg lica, ali kad to shvatimo, već nam se krv sledila. Možda je oštri pogled koji me prati zapravo moj pogled, možda je sud na kojemu se odvija proces protiv mene zapravo moja savjest, moja jedna, izbičevana savjest.

Najednom mi je, gledajući Vincenta koji reciklira svoje uvenulo cvijeće dajući ga meni, sinula još jedna genijalna misao. Ovaj čovjek čini mnogo za mene, kažem sebi. Nadahnjuje me. On je moja muza, ali kako je muško, potajno ću ga zvati – mojom facom. Imam dojam da me želi nešto pitati o mom privatnom životu. Na primjer, jako bi volio znati jesam li udana.

Ne osjeća se dobro u društvu žene koja živi sama, a to je normalno, jer je to loše za njegov posao.

– I sve ste uložili u... u svoj...

Zbog čega mu je tako teško shvatiti da se restoran može zvati Moj kutak? Ako ljudi ne uspijevaju prepoznati daje posrijedi mjesto u kojem se jede, u kojem se plaća da bi se dobilo jelo, zauvijek će tako ostati. Istina je da nema natpisa. Vani ne piše ni restoran, ni cafe bar, ni pivnica. Čak ne piše ni Moj kutak, nisam imala ni vremena, ni ljestve, ni boju. Ali postoji prozor s jelovnikom ispisanim na pločici, a odmah iza njega vide se stolovi, stolci, klupa s presvlakom od skaja i, sasvim u dnu, sjaj poniklanog aparata za kavu. Sranje, kažem si. Sad mi je jasno. Ljudi jednostavno nisu shvatili da sam otvorila restoran. Ah, Vincente, Vincente, toliko mi pomažeš!

– Restoran, želite reći?

– Da, mislim, u svoj posao.

– Ne, sav sam novac od prodaje čajane uložila u dionice. Radije sam posudila novac da ovo kupim, kažem mu da ga zadivim.

– Lukavo, promrmlja malko mi namignuvši.

Počinjem se vezivati za svoju novu osobnost, svaka je izmišljotina dobra kad se nastojiš prilagoditi. Ne osjećam se loše u finim cipelama poslovne žene. Najednom dobivam želju govoriti mu o svojoj obitelji, onoj koja bi jako pristajala uz moju novu osobnost: mogla bih imati supruga odvjetnika, petero djece – da, jesmo katolici, moderni, dakako, ali držimo do nekih vrijednosti. To nitko ne bi rekao kad bi me vidio u toj pregači s rupama i u baršunastim hlačama izlizanih rubova. A i zbog moje glave, svjesna sam toga, koja više sliči glavi kakve squaw koja je svašta proživjela, ili glavi kakve Romkinje s tajnim zadatkom, nego glavi milosrdne sestre. Prilagodljivost i sklonost izmišljanju ne slažu se dobro, iako se možda tako čini. Užitak mitomana nije samo u zadovoljstvu što je nasamario svog sugovornika, on se hrani i iznenađenjem koje kao varalica osjeti kad počne vjerovati vlastitim izmišljotinama.

Mene ništa ne iznenađuje. Biti ovo ili ono, potpuno mi je svejedno.

U šalicama više nema kave. Ne možemo ispiti posljednji gutljaj.

– Volite li čitati? – pita me odjednom Vincent.

Da mi je zabio nož u srce, ne bih osjetila jaču bol. Stisnula sam zube. Ne odgovaram. Ne mogu odgovoriti.

On ustaje i baca pogled na restoran.

– Nije uobičajeno, primjećuje, – vidjeti knjige u jednom... u jednom... Sve ste ih pročitali?

pita me uzimajući jednu od trideset i tri knjige složene na polici prekoputa klupe.

– Patnje mladoga Werthera, sriče, – to baš nije nešto zabavno. A ovo, što znači *Te vild palms*? Je li to na engleskom ili na njemačkom? Koliko jezika govorite? A, ovo je više u mom stilu, Carstvo elfova, jeste li čitali *Hobita*? Vidim da imate i dječje knjige, Alicu u Zemlji čuda, mislim da sam je čitao kad sam bio mali. Bila je to knjiga na gramofonskoj ploči. Sjećate li ih se? To je praktično zbog djece koja ne vole čitati, a i za odrasle, ali vi nemate taj problem. A ipak, čudno je da jedna...

Sve će pokvariti. Ako otvori jednu knjigu i počne čitati pušući u nju, svojim će gadnim zadahom oskvrnuti fini miris staroga papira... Ali neće. Nije toliko znatiželjan, dapače, vrlo je pažljiv. Ne zaboravimo da je cvjećar. Prodaje nešto živo što vrlo lako umire. Pitao me volim li čitati, ali mu odgovor nije važan, što je i bolje, jer bi mi

dugo trebalo da mu odgovorim, a i ne bi stigao na vrijeme otvoriti svoju cvjećarnicu. Znam da mogu nastaviti šutjeti, da on želi još toga reći. Sposoban je smisliti dovoljno malih primjedaba da ugodno popuni deset minuta koje ga dijele od odlaska odavde. Puštam ga da to učini. Puštam ga da govori. I za to vrijeme mislim na jednu od mojih najdražih knjiga, koja nije na polici, nije stigla sa mnom, izgubila sam je, i bila sam na rubu da je oplaćem, ali duboko u sebi osjećala sam da će mi se jednoga dana vratiti. Netko će mi je ponovno donijeti, nekakav dostavljač, izaslanik prošlosti, u posljednjem činu, malo prije završetka, kao u kakvu Shakespeareovu komadu. Tu knjigu više ne mogu kupiti jer joj ne znam naslov, a ni ime autora. Čudno, mislite vi. Naravno daje čudno, pogotovo ako se uzme u obzir da sam je nekoliko puta pročitala. Eto, to je moj problem.

Neurološki. Kažem neurološki, da ne kažem psihološki (jeziva riječ, doista). Ne mogu zapamtiti naslove knjiga. Miješam autore. Na primjer, evo baš sada, prisjetila sam se jednog Shakespeareova komada, a možda je i Moliereov ili Ibsenov. U svojoj nomadskoj biblioteci imam samo trideset i tri knjige koje uspijevam pronaći. Ostalo je hrpa, kaos, ali meni i mjesto svih ljepota. Knjiga na koju mislim dok mi Vincent objašnjava komparativne prednosti običnog i automatskog gramofona, knjiga koju sam izgubila, filozofska je rasprava. Najdraže mi je ono poglavlje o psima. Autor u njemu objašnjava da pas nije životinja. Po njemu, ili njoj (kako zaboravljam imena autora, tako im zaboravljam i spol), pas je predodžba. Doberman vrlo malo sliči kokeru, koji opet dijeli malo toga s čivavom; bernardinac može doći u doticaj s pekinezerom, oni se u teoriji mogu pariti, a da li se to uopće događa i je li poželjno? Jer, sa stajališta zoologije, oni pripadaju istoj vrsti, ali s praktičnog stajališta, očito je da nisu stvoreni jedno za drugo. Nadalje, autor, on ili ona, čudi se (ovakav način spajanja privatnog života i racionalizacije navodi me na pomisao da je autor Anglosas) što je njegova trogodišnja kći kadra odmah prepoznati psa kada ga vidi na cesti, iako životinje što ih je ushićeno pokazivala kažiprstom, sretna što se može pohvaliti svojim znanjem jezika i kategorizacije, uopće nisu sličile jedna drugoj. Kad bi naišla kakva mačka, čak i krupna, ona se ne bi prevarila. Kada bi se pojavio poni, onaj najmanji u svojoj vrsti, kojemu je greben niži nego onaj u doge, ni tada ne bi uzviknula – Pas,

pas! – Znala je da to nije pas. Čak i kad se ne glasa, kad ima šiljate uši, kad nema repa, kad ima na sebi minijturni kaputić da ga zaštiti od nevremena, pas čuva svoju predodžbenu cjelovitost. Ovakvo me razmišljanje, iako zamršeno, jako zabrinjava zbog neprepoznatljivosti moje prostorije. Vincent ne može reći da sam otvorila restoran. On nema riječi za opis mjesta u kojem se nalazimo i ja se zbog toga osjećam kao pas koji se ne uklapa u predodžbu, jedini kojega trogodišnja djeca mogu zamijeniti i s medvjedom i s mačkom. Teško mi je shvatiti kako sam se mogla dovesti u tako nezgodan položaj.

Pitam se u kojem sam to trenutku shvatila da sada moram uložiti mnogo više napora nego prije da bih nastavila živjeti. Jednostavno živjeti. Uvijek sam zamišljala, ne znam zašto, da je život kao planina. Djetinjstvo, mladenaštvo i početak zrelosti odgovarali bi penjanju. U četrdesetoj ili pedesetoj započelo bi silaženje, vrtoglavo, dakako, prema smrti. Takva, vjerojatno vrlo uobičajena predodžba pogrešna je. I to mi je svakim danom sve jasnije.

Zapravo najprije silazimo, ne zapinjući, ne naprežući se. Raspoložemo svim svojim vremenom kako bismo se usredotočili na krajolik i uživali u njegovim mirisima – zato su mirisi djetinjstva tako postojani.

Tek se poslije pojavljuje prava strmina, pa nam treba mnogo vremena da je prepoznamo i shvatimo kako nam predstoji težak uspon, koji ima isto ishodište kao i ona luda padina po kojoj smo se u mislima spuštali u punoj brzini. I, jedne jesenje večeri, dok s rukama nad vjedrom cijedimo krpu kojom – četvrti ili peti put toga dana – brišemo prljavi pod kuhinje, zapitamo se: kako to da tuga ima težinu, obličje i neprozirnu crnoću nakovnja? Cijedimo sivu krpu kojom smo pokupili dječju bljuvotinu, pišalinu, proliveni umak od rajčice, vino, rođendanski šampanjac, tisuće kapljica raspršenih u vodenoj bitki koju su zametnula djeca umorna od vrućine, prljavštinu unesenu u kuću izvana. Cijedimo tu jadnu krpu koja je toliko toga vidjela, a srce, jetra i želudac grče nam se ne bi li upumpali u naše vene žestoku, zgusnutu krv koju zamišljamo jednako prljavom kao što je prljava voda u kanti. Tuga raste i u njoj bismo se utopili da nemamo što raditi, odgovarati na pisma, plaćati račune, planirati odmor. Dobro znamo da ako sami ne živimo svoj život, korak po korak, nitko ga neće živjeti umjesto nas.

Sjetila sam se jednoga crtica iz djetinjstva koji se, ako se dobro sjećam, zvao La Linea.

Taj mi je bio najdraži. U njemu vidimo čovječuljka u profilu, prikazanog crtom koja polazi od tla, zatim oblikuje tijelo i glavu, pa ponovno kreće prema dolje, prema tlu, tako daje sve – lik, pozadina i obzor – izvedeno u jednom jedinom potezu. Čovječuljak hoda, pjevuši, mrmlja, sav je sretan, ali crta koja ga je oblikovala iznenada se prekida dva koraka pred njim. On vikne nešto na nerazumljivom francuskom jeziku s talijanskim naglaskom: – A zašto više nema crte? – Često pada u ponor odmotavajući se kao nedovršeno pletivo, vičući: – Aaaaaa!

Katkad bi se ponovno uspeo. Katkad bi sam oblikovao nastavak puta uzimajući komad onoga kojim je već prošao. On je ljudsko biće koje mora svakodnevno postavljati tračnice vlastite lokomotive. On je očito odrastao čovjek, čovjek u punom, teškom usponu prema ništavim.

Tako se čovjek jednoga dana, baš kao La Linea, nade pred ponorom, a da ni na koga ne može svaliti krivicu za to. Prestravljen je jer ništa nije slutio i ogorčen što nitko ništa ne poduzima.

– Kako to da ovdje nema crte? – pitamo se cijedeći krp. Nema je jer je i to bila laž, obična podvala. Da se ispravno živi, nije dovoljno samo slijediti put, treba ga u svakom trenutku asfaltirati ljepljivim katranom naših snova i nada, utirati ga u glavi i pokušati predvidjeti neizbježne zavoje i neravnine tla. Katkad, u trenucima kada je sve u redu, kada se kakvim čudom uspijemo naći malo ispred našeg zastrašujućeg umjetničkog djela, možemo si dopustiti malo odmora, i tada je dobro, sve se odvija kako treba. Spremni smo povjerovati da je najgore prošlo i da će ubuduće sve biti dobro. Toliko smo naivni, imamo tako kratkotrajno pamćenje da zaboravljamo da je teren koji nas okružuje djelo naših ruku i mozga, tako spremnog da smisli bilo što. Lagodno živimo sve dok ne na idemo na novu rupu nad koju se nagnemo, užasnuti. Pomislimo kako više nemamo snage, kako zaslužujemo više, i kako bi bilo vrijeme da nam netko pomogne, vrijeme da nečija ruka vodi našu. Oko nas se klati vojska ruku. Svi su umorni. Naš suprug, supruge, prijatelji, svima je istodobno svega preko glave, ali tada dolazi – iako, doduše, samo ako zaista imamo sreće, samo ako se ne bojimo ili ako smo dovoljno ljudi da zagrizemo

nestalan mamac – dolazi ljubav. Tada nestaje makadam koji se sunovraćuje u ponor.

Večeras me je brat pozvao u restoran. Moj je brat Charles gala tip, to svi kažu, a to je i istina. Mogu mu samo nabrajati vrline. Vedar je, pažljiv, pouzdan, duhovit, domišljat i uvijek se, u svakoj prilici, na svakome mjestu, osjeća ugodno. Katkad kažem sebi da je on uspjela verzija mene. Dok sam bila dijete, išao mi je na živce jer se nikad nije uzrujavao. Ja sam se pjenila, rikala, vrištala, lupala šakama, grcala. On nije: njegov osmijeh, njegov zagonetan osmijeh razvučen je nad njegovim dugim vratom poput razapeta jedra. Četiri je godine mlađi od mene, a mislim da djeluje još mlađe. Jutros me je nazvao, baš nakon što je Vincent otišao.

– Radiš li danas kojim slučajem? – pita me.

– Kod mene nikad nije zatvoreno.

– Upravo zato što nije zatvoreno možemo odabrati bilo koji dan. Ako jednoga dana pomisliš kako ti je svega dosta, odluči da tog dana bude zatvoreno.

– Zašto?

– Zato što te želim izvesti u restoran. – Zbilja?

– Ne, uopće.

– A nisi ni došao na otvorenje mojega. – Bio sam u Torontu.

Moj brat putuje, mnogo, i jako dobro. Nema morsku bolest, nije osjetljiv na promjene vremenskih zona. Nikada o tom ne govori. Ne hvali se. Poznate su mi neke lijepe pojedinosti samo zato što sam prije znala putovati s njim.

– I sad si tu, kažem mu, – pa me zoveš, jer sam ti ja na usluzi. Dovoljno je da pozvoniš pa da dotrčim, da zatvorim svoj restoran. Zar ne znaš da mi prijeti stečaj?

– Upravo zato jedna neradna večer neće mnogo toga promijeniti. Pokupit ću te.

– Motorom?

– Motorom.

Iako sam ja starija, on zapovijeda jer je pametniji od mene. I to je vrlo rano postalo nepisano pravilo. Čak i dok je bio malo dijete, općinjavao me je. Bio je miran i radio je sve što dijete mora raditi, i to sa savršenom lakoćom. Dobro je jeo, dobro je spavao, za svakoga je nalazio lijepe, beskrajno utješne riječi. Gledala sam ga u oči, srca

stegnuta od mržnje. U njegovim olovno sivim šarenicama odražavao se moj lik, a kada bih mu se približila da se bolje vidim, on bi ispružio ruke, stavio ih na moje obraze i rastreseno mi sisao nos. Premda sam bila mala, vidjela sam da ne zna što radi, a mene je to veselilo i mislila sam daje to osebujna vrsta humora.

Brat je izabrao vrlo otmjen restoran. Nije to bilo jedno od onih mjesta kakva ja posjećujem. Za razliku od njega, mene lako obuzme osjećaj nelagode. Ovdje je sve savršeno osmišljeno i uređeno. Primjećujem da su stolnjaci kratki i da otkrivaju elegantne noge stola, prekrasno izrezbarene. Dirnuta sam takvom pažnjom: zašto skrivati lijepe noge? Pribor za jelo također je neuobičajen, ima snježnobijeli sjaj starog srebra, ali je lagan, gotovo bez težine.

Odjednom imam osjećaj kao da jedemo samo prstima, ništa nam ne smeta, hrana leti do usta.

Pitam se što bi vlasnik tog restorana mislio o Mom kutku. Sramim se. Jadni sram psa koji se ne uklapa u predodžbu.

Naručujem ledenicu u umaku vinaigrette s tartufima. Ledenica je vrsta rijetke, bujne salate mesnatoga lišća koje se zgodno raspoređuje oko stabljike sa slasnom srčikom. Ne znam gdje se može kupiti. Kod mene se poslužuju glavatica, romana i rikula, koju stavljam u umak od mesnih jela jer zamišljam da je rikula mesna biljka i želim je pomiriti s njezinom životinjskom naravi. To je razbacivanje hranom, jer je većina ljudi ostavlja na rubu tanjura, gdje, uvenula, pobuđuje žaljenje, kao da je posrijedi promašen ukras. Ipak nastavljam provoditi transkategorizaciju: čini mi se daje to ono što hrana od mene očekuje, da je to moj doprinos svijetu. Rikula s mesom. Avokado s voćem. Bijelo vino sa sirom. Premiješam karte, varam u igri.

Ne shvaćam kako je ovaj prostor osvijetljen. Ne vidim nikakvu svjetiljku, a ni svijeće: svjetlo se ipak raspršuje nad nama, ili bolje, raspršuje nas u sebi. Sve nas, mog brata, druge goste i mene, obavlja zlatast sjaj. I poslužitelji imaju aureole, kao pri beskonačnom zalasku sunca. Svi smo tako lijepi da se pitam nismo li preneseni u raj. Nalik smo kipićima umočenim spretnom i dobronamjernom rukom u kupku zaborava i čežnje, a na jagodicama i nad čelom vide nam se obrisi polumjeseca duginih boja. Jedem ovu čarobnu salatu – jer sada, kada bolje promislim, shvaćam da se ledenica ne može kupiti, bere se u Brocelijanskoj šumi! pri blijeđu svjetlu baklje – i zbog toga mi je

ukusnija od svih jela što ih ja pripremam, a na koja sam, ipak, silno ponosna. Nisam očekivala da će me kazna tako brzo sustići, obavješćujući me da sam na pogrešnom putu i da zapravo nisam stvorena za ono što sam zamišljala. Taj otmjeni restoran, u kojem svatko ima neupitan identitet i funkciju, taj savršeno konceptualan restoran nameće mi nepodnošljivu usporedbu. Nisam ja pudlica nasuprot dobermanu, ni pekinizer nasuprot labradoru, ja sam na najnižem mjestu, ružni, plišani psić kojega nitko ne želi i koji kupi prašinu na polici seoske prodavaonice mješovite robe, koja je trebala igračkama privući kupce. A nisam ni slutila da će mi tu gorku istinu otkriti brat. Kako mu je to palo na pamet?

Zašto me je uopće ovamo doveo? Možda si je rekao da je pad manje bolan ako je brz i neočekivan. Ali nije tako. Zbog toga što nikada nije došao kod mene. Ne zna što se kod mene jede, ni za kakvim se stolovima sjedi. Nešto mi govori. Nešto mi govori otkad smo došli, ali –

užas – ja ništa ne čujem. Zvuk njegova glasa dopire do mene kao šum valova, koji opija ili smeta, uljuljkuje ili okrepljuje, ali tko bi došao na pomisao da pokuša odgonetnuti njegovo značenje?

– Nisam čula ništa od tog što si mi rekao.

Volim također da među nama bude sve jasno. Samo se nadam da mi nije rekao da mu je umrla zaručnica, ili da su ga otpustili, a bojim se i neizlječive bolesti. Bojim se vlastitih predviđanja. On se samo smješka.

– Ništa važno, odgovara mi. – Ako želiš sažetak, govorio sam ti o svojim novim jutarnjim vježbama. Rekao sam ti i to kako sam otkrio ovo mjesto. Sviđa ti se?

– Što?

– Ovo mjesto.

Odgovor je popratio kretnjom, istodobno širokom i nenametljivom, kojom je obuhvatio zidove, namještaj i čak ljude koji ovdje rade i jedu, kao da sve to pripada njemu.

– To me ponižava, kažem mu prebrzo.

1 Šuma u kojoj je živio čarobnjak Merlin iz romana o Vitezovima okruglog stola (op. prev.) Moj je odgovor uvredljiv i neshvatljiv. Charles se ne ljuti. To ga zanima. Želi shvatiti zašto se tako osjećam.

Želi znati je li to vezano uz naše strano podrijetlo. Želi znati jesam li postala veća ljevičarka od njega. Želi znati je li mi salata mrska.

Objašnjavam mu da se osjećam glupo jer... Ali zašto me to uopće pita? Je li zaboravio da sam upravo otvorila restoran, ili što? Ubijam se od posla od jutra do mraka, bole me leđa i zglobovi jer stalno stojim i miješam umake, kuhinja mi je previše obična i neuredna, nemam iskustva u posluživanju, prolijevam juhu, sve pokvarim, prespora sam, a i kad sam brza, ne znam se postaviti prema gostima, ne znam s njima razgovarati, a kao osvjetljenje imam dvije neonske žarulje na stražnjem zidu i dvije velike narančaste svjetiljke, koje su mi se prvoga dana jako sviđale, a sada ih mrzim. Ponižena sam jer shvaćam da ne znam ništa o ugostiteljstvu, to je zanat, ali zanat koji nisam svladala, kao što, uostalom, ništa nisam naučila, nikada, u svom pasjem životu, nesposobna sam, stavit ću ključ u vrata i...

Uspjela sam ne povisiti glas, ali ne mogu suspregnuti suze. Rasplakala sam se u trenutku kada nam je konobar, jako zgodan smeđokosi mladić beskrajno dugih trepavica, prišao da očisti stol nakon predjela.

– Hvala, kaže Charles, – bilo je jako dobro.

Djeluje tako uvjerljivo, uspijeva svom glasu tako dobro dati ganutljivu boju da bi čovjek mogao povjerovati kako ja plačem zato stoje to tako dobro. Ukratko, brat je razotkrio moju tugu, uzdignuo ju je na višu razinu i pretvorio u mnogo istančaniji osjećaj, pridajući joj i estetski razlog. Oslobodio ju je trivijalnosti, pa se indiskretnost rasplinula. Mladić mi se smiješi, dijeli sa mnom, ili bar misli da dijeli sa mnom, slatko i zanosno uzbuđenje zbog savršena sklada salate i hladnog umaka od octa. Kada se vrati u kuhinju, moći će reći šefu da je uspio rasplakati jednu gošću. A ovaj će nabrusiti veliki nož u kojem se odražavaju njegove mesnate usne i zariti oštricu u mekano i svijetlo meso telećeg odreska koji priprema za mene.

Osjećam se užasno što me brat vidi u takvu stanju. Želim biti jaka i razumna. Težim onoj dobroćudnoj razboritosti iz mog izgubljenoga filozofskog priručnika, pobuđivat ću poštovanje, a ne žaljenje ili sućut. Suze su presahnule. Podignem ramena, pogledam Charlesa, i oboje prasnemo u smijeh.

– Tako mi je drago što uvijek nešto radiš, kaže mi.

– Molim?

Više se ne smijem.

– Kad si mi rekla da ćeš otvoriti restoran, mislio sam da se šališ.

– Nisi mi povjerovao?

– Ni sekunde.

– To me vrijeđa.

– E, pa, ne bi te trebalo vrijeđati, jer si to već učinila. Ja sam imao krivo, a ti si imala pravo.

Ti si pobijedila.

– Zašto si me doveo ovamo?

– Da ti pokažem kako nemam mašte. Da sam ja otvorio restoran, bio bi ovakav. Uvjerem sam daje tvoj drukčiji. Siguran sam i u to da tvoj restoran nije sličan ni jednome drugom. Nije mi jasno kako ja mogu biti tako velik konformist, a ti si to tako malo.

– Ljubomoran si.

– Nisam. Ne bih mogao živjeti kao ti.

– Ni ja, ni ja ne mogu.

Charles sliježe ramenima. Mislim kako ni ja ne bih voljela živjeti kao on. Upoznati na fakultetu svoju prvu ženu, ne baš jako zgodnu, ali pouzdanu, imati s njom dvoje sjajne djece i odgajati ih prema provjerenu receptu: sportske aktivnosti, dugi prijateljski i dubokoumni razgovori, vikendi na selu. Ostaviti je jer ona u braku ne uspijeva razviti sve svoje sposobnosti i jer ju je psihoterapeut uvjerio da je bračni partner inhibira. Naći novu, zgodniju i mladu, i mučiti je time što joj ne želiš napraviti dijete. A sve vrijeme zarađivati dovoljno novaca za život i pozivati sestru (a vjerojatno i druge) na raskošne večere u luksuzne restorane. Ja to ae bih mogla. Pokušala sam. Nešto me u tom priječi. Nekakva sila. Nekakvi valovi. Moj brat je jedrenjak, a ja sam parobrod, ali s prekratkom kobilicom i predugačkom krmom. Najmanji me pomak kormila odvuče tisuće milja od predviđenog odredišta. Troma sam kao veliki brod.

Kad vidim luku, uzalud ga okrećem prema pristaništu, zalijećem se ravno u lukobran. Moj je život, iako spor i ne osobito zanimljiv, prouzročio goleme štete. A ipak sam u daljini, na svjetioniku, zamijetila tjeskoban znak upozorenja. Primila sam poruku i rekla: da, da, znam, sve ću pokvariti; ali već je bilo prekasno.

– Kako je u tvojoj rupi? – pita me Charles.

– Zašto ga nazivaš rupom? Nisi ga ni vidio.

– Tata ga je tako nazvao: rupa tvoje sestre,
Zvuči kao da sam otvorila javnu kuću.

– I što je još rekao?

– Ništa. Kao i obično. Svašta. A ono što govori zvuči kao ubitačno
nja-nja-njo-njo-nja-nja.

Upravo je to zvuk koji proizvodi očevo glas, jer je on odavno
zaključio da je gundanje jedino što svijet od njega zaslužuje. Smijem
se.

– A mama, je li ti ona što rekla?

Moj se život najednom hvata za mišljenje mojih roditelja.

– Rekla je... čekaj, sad ću ti točno prikazati, pripremi se, pustit ću je
da na minutu uđe u mene, čekaj...

Koncentrira se, zatvara oči, nježno ih stišće i, otvorivši ih, postaje
moja majka. Uvukao je obraze, stisnuo nosnice, a još više napucao
usnice, mesnate su, obrubljene, obrve mu se dižu do sredine čela,
napola molećivo, napola ljutito.

– Tvoja je sestra silno talentirana! – dobacuje glasom hrapavim od
cigareta, iako on ne puši, hrapavim dakle od duhana moje majke, žene
s dugim cigarilom.

Brat uspijeva izvesti i najfinije nijanse tona kakvim ona govori:
divljenje, bijes, osjećaj promašenosti, očaj. Taj je njegov dar kao
pljuska koju primam bez prigovora. Majčine me pljuske više ne
dostižu. Gube se, negdje između nje i mene, u bezvučnom i
bezbolnom prostoru koji uspijevam zamisliti: bijel je, plovimo u
njemu okrenute jedna prema drugoj te, iako stalno prijeti opasnost da
ćemo se sudariti, nikada se ne dotaknemo, smješamo se i
izbjegavamo gledati jedna u drugu.

– Sjajan talent! – dodaje, a ja gotovo vidim kako mu iz nosnica
suklja dim, tako je dobro oponaša.

Umirem od smijeha. Brat zažmiri i ponovno postaje on, oslobođen
majčina duha.

Nemamo dob. Kada se nađemo, kada nam se duhovi spoje poput
dviju polovica čarobnog prstena, vrijeme se dokida i mi, pretvoreni u
nektar naše zajedničke sadašnjosti, ponovno proživljavamo sva
razdoblja našega života. Bočica mlijeka isto je što i cigareta, flaster
postaje zavoj, možemo reći mama i tata, riječi koje su nam inače
zabranjene. Susrećemo se na bratskom igralištu, na toj ničijoj zemlji,

koju nitko ne naslućuje iza jedva nakrivljene ograde društvene glazure. Tu imamo sve što nam treba, kamenčiće da si njima gađamo listove na nogama, visoku travu da u nju padamo iscrpljeni, životinjice da bismo se njima plašili i promatrali ih. Katkad se ovdje osjećamo dobro, onih večeri uz logorsku vatru kada smo, obavijeni aureolom stoje oko naših glava iscrtava zlatni iglu, zaštićeni od vanjskog svijeta.

Grančice koje bacamo da potpirimo plamen naša su zajednička sjećanja, kao i šale koje su samo nama smiješne. Nismo ni poslodavci, ni zaposlenici, ni rastavljeni, ni oženjeni, nemamo djecu, nemamo ni prijatelja, svijet je progutala naša malena lomača, svijet je samo onakav kakvim smo ga mi odlučili izmisliti. Ali katkad se u njemu ne osjećamo dobro: teren je previše suh, s tla se diže prašina i ulazi nam u oči, nemamo gdje sjesti, sve je obraslo čičkom, vatra miriše na svađu, onaj drugi postaje neprepoznatljiv. Tada si kažemo da smo naglo ostarjeli, a tajna vrata, probijena u ogradi, zalupe nam se iza leđa.

Već više godina Charles na ovom terenu nije prisutan duhom. Dolazi rastresen, kao da ispunjava tešku zadaću, srcem nije ovdje, jer su mu srce prisvojili snovi o budućnosti. Postao je preambiciozan za nas oboje i ja mu više ne odgovaram. Došla sam ovamo sama sjesti pokraj ohlađene žeravice i čekala da me on dođe spasiti od prokletstva vremena koje uvijek teče u istom smjeru. Trenutak poslije, vraća se, sjeda, ništa ne govoreći, pali šibicu i, odvagnuvši dva mala razočaranja koja su se smjesta rasplamsala, vraća mi mladost. Večeras, u ovom otmjenom restoranu, palimo veliku vatru radosti.

– Onda, pita me ponovno, – kako se snalaziš?

– Vrlo loše, po svemu sudeći. – Charles se čudi.

– Ima poprilično toga što znam raditi, kažem mu da ne stekne dojam da se želim (oboje mrzimo cmizdravce). – Ali ima previše toga što ne znam raditi.

– Na primjer?

– Papiri. Ispunjavanje papira. Nisam mislila da ima toliko formulara, da toliko toga treba platiti, toliko doprinosa o kojima ti ništa ne znaš, takvih nameta da uz najbolju volju možeš namiriti tek pola četvrtine. A i kupnja. Uvjerena sam da je ne obavljam kako treba. Oduvijek slušam o Rungisu, da tamo treba ići, ali ja nemam automobil, pa idem u samoposlugu i na tržnicu.

- A kako si to prije obavljala za cirkus?
- To je bila posebna stvar. Ništa nismo kupovali.
- Pa što ste jeli?

– Sve, ali nismo išli u dućan. Jedan je tip dolazio k nama. Farmer. Ali ne jedan od onih kakvi se viđaju po selima, ili kakve si zamišljamo, Francuzić u plavom radničkom odijelu s beretkom na glavi. Naš se farmer zvao Ali Slimane, bio je lijepo odjeven, uvijek u bijeloj košulji i bež hlačama. On je dolazio k nama. Nisam ga zvala, nisam imala njegov broj. Nisam slala narudžbe. Dolazio je plavim kamionom, vrlo lijepe plave boje, između tamne i svijetle, plave kao kad smo bili mali. U tom je kamionu imao sve, meso, povrće, mliječne proizvode, bez imena i oznake cijene, bez žiga klaonice: sam je uzgajao i klao životinje. Njegovo je povrće bilo obloženo tankim slojem zemlje. 'To ga štiti. Zemlju odstraniš u posljednjem trenutku. Povrće ne pereš. Guliš ga. I trljaš.' Radila sam onako kako mi je Ali govorio. Uvijek bi me stegnulo u srcu kad mi je govorio i ne znam je li to zbog toga što mi ga je bilo žao ili zato što mi se sviđao.

– Zašto bi ti ga bilo žao?

– Mislila sam da je sam.

– Pa možda je imao ženu na farmi. Djecu. Tri ljubavnice u selu i pedeset troje braće i sestara.

– Nije. A čak i da je imao sve to što si rekao, bilo je nečega osamljeničkog u njegovu pogledu, stari plamen, ugašen izrazom lica, ili bolje, bezizražajnošću ostatka lica. Donosio mi je i konzerve. Teglice artičoka, marinirane limune, graška i graha svih vrsta, bočice začina, jaja s hrapavom ljuskom. Brašno je držao u vrećama od čvrstog papira. Na rubu zemljišta koje smo zaposjeli okopao je kvadratić zemlje na kojemu je posadio začinske biljke, majčinu dušicu, ružmarin, peršin, korijandar, vlasac, žalfiju, metvicu. Pitala sam ga boji li se zagađenja biljaka štetnim tvarima iz gradskog zraka. 'Pa vi ste i sami zagađeni', odgovorio bi mi bez ljutnje i osude. 'Udišeš zrak. I to što ga jedeš ništa ne mijenja. Već je u tebi.' Kad bi pala noć, išla bih obići naš povrtnjak, s baterijskom svjetiljkom u ruci. Cučnula bih, stopala zarivenih u zemlju, i gledala kako se na baršunastu lišću žalfije skuplja vlaga, prekriva ga, preplavljuje ga. Kako ružmarin uspravlja svoje majušne iglice u tamu, kao da želi izbušiti kapljice vode što lebde na tlu. Kako vlasac, pun sebe, obična cjevčica,

jedinstvena, jedra i zelena kosa, raste iz podzemne lučice. Kako majčina dušica puže kao vojska partizana, regrupirana, učinkovita, zbijena. Razmišljala sam. Odmarala sam se. Tražila sam neutralno društvo biljaka koje ne govore, ne čuju, i nemaju želje, imaju samo potrebe. Željela sam biti kao one, oponašati ih...

Glas mi se gubi, osjećam da upravo napuštam teren za igru.

– Zašto ga ne potražiš? – pita me brat.

– Koga?

– Tvog farmera.

– Nikad nisam imala njegovu adresu, ni broj telefona. Ne znam iz kojeg je kraja. Ne znam ni ime njegove farme.

– Siguran sam da ga je moguće pronaći. Ime. Imamo i njegovo ime. I ne bi trebao biti jako daleko od Pariza. Zašto ne pitaš ljude iz cirkusa?

– Ne znam gdje su. Kada su dobili obavijest da moraju napustiti zemljište, sve se odigralo vrlo brzo. Sutradan je sve bilo spakirano. Otišli su. Gazda mi je rekao doviđenja. Pitala sam ga što kane raditi. 'Ne možemo te povesti sa sobom', odgovorio mi je. Rekla sam mu da razumijem, ali i da sam zabrinuta. Kako će se snaći s djecom i životinjama? Grad mi je djelovao neprijateljski, a selo još više, jer vas tamo gledaju i ne žele vas. Bojala sam se da će ih progutati zemlja. Gazda se nije doimao zabrinutim. 'Zašto plačeš?' upitao me je. 'Imali smo sreće. Ovdje nikad ništa nismo morali platiti. Ovo je dobro mjesto. Dobro smo ga iskoristili.

Već ćemo nešto drugo pronaći. Zašto plačeš, mala Židovko? (Čudno mi je što me je tako zvao.) Pa ne trebaš ti nas oplakivati, razumiješ?' Kimnula sam glavom. Otišla sam brati trave.

Sve sam ih pobrala. Do posljednje. Zamotala sam ih u papir. Otišla sam odnijeti paketiće gazdinoj ženi. Pogledala ih je, zagrlila me, i onda ih je bacila kroz prozor kamiona dok su odlazili. Smijala se. Gledala sam kako trave padaju na tlo tog zemljišta koje je ponovno postalo prazno. Pokupila sam trave i stavila ih u kofer. Kad sam stigla u hotel, zatražila sam vazu da u nju umočim moju malu šumu. Bio je to jeftin hotel. Gospoda mi je rekla: 'Nemamo je'. Sve sam stavila u umivaonik. Zube sam oprala pod tušem. Sutradan sam sve bacila u smeće i rasplakala se. Plakala sam nad svime što se reže i što se čupa. Mislila sam da nikad neću prestati.

– Ali prestala si.

– Prestala sam.

– Uvijek prestanemo. Jesi li to zamijetila?

Na trenutak smo razmišljali o tom kako tuga neizbježno prestaje.

– Trebala si me nazvati, rekao je Charles nakon kratke stanke.

– Kada?

– Kad su te otpustili iz cirkusa. Kad si bila sama i nisi imala dom. Mogla si doći k nama.

– Nisam željela. Mislim da sam se vratila u stanje divljaštva.

Preda mnom se najednom našla goveda pržolice, opija me njezin miris. Mogla bih je uzeti objema rukama i oglodati je do kosti, kao prava divljakuša kakva sam postala. Ali neću.

Pregledavam je, proučavam. Provjeravam koliko je pečena, probadam je vrškom noža; pravim rez: ružičasta krv – od vode i od soka gotovo ništa – izlazi u mlazu i miješa se sa smeđim umakom u kojem vidim kinesku artičoku i mahune, tako tanke da podsjećaju na perje ljutike, od njih ravnije. Odlučujem odgoditi bolno razmišljanje o tom uklapam li se u opću predodžbu, i uživam u jelu.

Kad se vratim kući, volim podizanje roloa. To je staromodno, ali me ispunjava pravim osjećajem moći. Kad uđem, spustim ga i osjećam se zaštićeno. Kao što je katkad dovoljno trepnuti da se odagna kakva misao, priguši suza, mene taj spuštene čelični kapak odvoji od svijeta, bolje me skriva nego vrata. Tko bi pomislio da u tom dućanu netko spava; da svake večeri klupu uljepša vreća za spavanje, koju, kad nitko ne vidi, vadim iz kutije spremljene ispod pomoćnog kreveta? Tko bi povjerovao da ovdje netko pere zube i kosu, da noću ustaje i ide se popisati, da u zrcalu promatra vlastitu glavu kako bi vidio je li ju upravo proživljena noćna mora potpuno preobrazila? Tko bi pomislio da na jednom od stolova cvate lončić s olovkama i da netko, uokviren narančastom aureolom, piše i crta i radi dok svi drugi spavaju?

A taj sam netko ja. Jer ove noći ne spavam. Noćas zapisujem svoje genijalne zamisli.

Zapisujem i što sve moram učiniti kako bih pomogla svojim zamislima da ugledaju svjetlo dana. Sastavljam dakle dva popisa, jedan pod naslovom – Genijalne zamisli, a drugi pak – Ono što treba

učiniti. Drugi je popis mnogo duži nego prvi. Ne znam je li to dobro ili loše.

Volim pisati noću. Kad bih bila pisac, uvijek bih pisala noću. Tako je činio Balzac. Je li to bio on? Kao da vidim satenski kućni ogrtač s mrljom od juhe. Je li to bio njegov? Tako je činio i Proust, koji je i danju boravio u zamračenoj sobi. Kao da vidim i krevet koji se negdje duboko, duboko u mom pamćenju – miješa s onim iz Van Goghove sobe. Kao i obično, u mojim mislima vlada nered; ali ne smijem dopustiti da ovlada mnome. Moram završiti svoje popise. Osjećam da je za popis genijalnih zamisli vrlo važno kako su oblikovane. Ne treba biti ni preopširan ni nejasan. Kad bi bio preopširan, to više ne bi bio popis, pa bi me to moglo omesti u provedbi. Kad bi bio previše nejasan – je li uopće vrijedno truda da ga razrađujem?

Dosta je odgađanja. Genijalne zamisli: 1) restoran za djecu, 2) catering. Eto, već je gotovo, imam samo dvije zamisli. Obje mi je prišapnula – faca, cvjećar Vincent. Prvu kad je govorio o obiteljskoj klijenteli: tko kaže obitelj, kaže i dijete, tko kaže dijete, kaže ono ništa ne jede, ne zna se ponašati u restoranu. Tko kaže obitelj, kaže pakao, a tada ja uskačem s mjestom koje ugošćuje djecu, kao u menzi, ali neusporedivo bolje, a nimalo skuplje (znam, to zvuči nemoguće, ali ja ću već naći način da riješim nerješivo s popisa broj dva), s restoranom u kojemu bi se neka jela nužno jela prstima, s mjestom u kojemu će sve biti baš kako oni požele.

Druga je zamisao na prvi pogled uobičajena. Restoran i catering, naravno, ali ne kao drugdje. Dobila sam ideju od – face, kad mi je donio uvelo cvijeće. Ne kanim, dakako, posluživati pokvarenu hranu na stolovima s hladnim jelima ili na vrtnim zabavama. Ne. Samo više ne kanim bacati hranu. Neću raditi catering svaki dan, već samo navečer kada budem imala previše hrane. Neću priređivati zabave za sto pedeset ljudi, kuhat ću samo za one koji nemaju vremena, koji ne znaju kuhati, koji su lijeni. Bit će to vrlo jeftino jer će biti ponuđeni ostaci i ono najgore, ali to ću im reći, i to nikomu neće smetati. Sustav će proraditi uz pomoć usmene predaje. Ljudi će ubrzo shvatiti daje to neka vrsta lutrije. Ponekad osvojite glavni zgoditak! Osvojite pohani filet za četvero u umaku od gljiva, a druge večeri, kada su, nažalost, svi stolovi rezervirani, kada nema ničega, ako imate pet minuta, izdiktirat ću vam tako jednostavan recept da će vam uspjeti i

zatvorenih očiju. Kada ljudi budu doista tako dobri, kad pokažu privrženost mjestu navraćajući često i preporučujući Moj kutak svojim prijateljima, iznenadit ću ih, priredit ću im rođendansku gala priredbu, nešto ludo, veličanstveno i neočekivano. Vole me ljudi iz ove četvrti. Nevjerojatno je kako me vole. Na mene se srućuju bujice ljubavi. Pitaju se kako bi bilo da me nema? To mi govore majke obitelji, to mi govore mladi parovi bez love. Blistam. Konačno se osjećam kao prava ja. Pružam potpuno zadovoljstvo. Zračim dobrotom. Mijenjam svijet. Pretvaram ga u mjesto u kojem se, napokon, može živjeti!

Otvaram bocu bordeauxa. Popila sam samo... da vidimo, koliko sam čaša popila s Charlesom? Koliko smo boca... Više ne znam, ali žedna sam. Treba mi nešto što će me prebaciti na popis broj dva, koji je mnogo duži i mnogo ga je teže sastaviti, jer bi se u njemu trebali riješiti svi problemi postavljeni u prvome.

Pišem na početku bijele stranice: – Ono što treba učiniti. – Odlučujem da prijedloge neću razvrstavati po redu. Pustit ću ih da nadolaze. Da se nagomilavaju. Naprežem mozak i zapisujem: ići u općinu raspitati se o cijenama u menzama, stupiti u kontakt s dadiljama u kvartu (ali to odmah križam jer osjećam da su mi dadilje prirodni neprijatelji, da bi me mogle shvatiti kao nelojalnu konkurenciju), sastaviti popis proizvoda koje djeca vole, izračunati kolika je cijena jednog obroka, utvrditi najnižu prodajnu cijenu, uložiti u nelomljivo posuđe, ne preuređivati prostor, ne stavljati posvuda igračke – vrlo lako nagrde mjesto jer su plastične i boje su im ili previše žive ili preblijede: igračke su neprijatelji dobrog ukusa, čak i one drvene, koje su djeci dosadne, rastužuju ih i zamaraju. Nekako uvjeriti odrasle da su i oni dobrodošli. Sastaviti dvostruki jelovnik? Ne, igrat ću na želju za povratkom u djetinjstvo, a veće obroke ostavit ću za večernji catering. Zaposliti osoblje: konobara i pomoćnu kuharicu, ili obratno, konobaricu i pomoćnog kuhara. Ali sigurna sam da vidim djevojku i mladića.

Zašto? Zato što mi se čini da ću moći bolje iskoristiti savezništva ako dođe do sukoba. Kupiti jastuke da djeca mogu dosegnuti jelo na stolu. Kalup za vafle? Tavu za palačinke? Fritezu?

Fritezu. Da bar imam dimnjak, da mogu na roštilju peći janjeće kotlete, svinjska rebarca, bijelo pileće meso. Proučavam zidove i stropove tražeći odvod. Zagledana u zidne ukrase, nisam vidjela stolac

koji mi je stajao na putu, zapela sam nogom o nogu stolca i pala preko njega na pod od kamenih pločica, pri čemu su prsti moje desne ruke slabo amortizirali udarac nosom i gornjom usnom o željezno postolje jednog stola.

Na trenutak ostajem ležati na podu, kao nogometaši, pokrivam lice rukama, kao nogometaši, s grimasom na licu, kao oni, i koljena stisnutih uz trbuh, kao što to oni čine. Nije mi jasno čiju pozornost želim privući, jer kod mene nema sudaca. A za pogreške jedino samu sebe mogu proglasiti odgovornom. Uhvatim sebe kako žalim za vremenom kada sam bila udana, razdobljem kada sam uzrok svim svojim patnjama pronalazila u drugoj osobi, zlom mužu, lošem čovjeku koji se prema meni ponašao nepristojno. Kako je bilo lijepo pomisliti.

– Dabogda te vrag odnio – i osjećati se kao da istiskuješ gnoj iz čira? Možda bih se trebala ljutiti na Charlesa što mi je davao da toliko pijem, jer sada proživljavam sve muke svijeta ne bih li se uspravila, vidim kako oko mene plešu dijelovi zidova, nakrivljeni poput kule od karata, koja samo što se nije srušila, vidim kako se stolovi pomiču na nogama poput divovskih žohara i kako se stolci, pretvoreni u balegare, mršte i naginju svoja rožnata i prijeteća čela prema mom licu, shvaćam da sam pijana, toliko pijana da nisam toga ni svjesna.

Dižem se na klupu i promatram zgužvane listove papira, prekrivene mojim rukopisom krivotvoritelja: lijepo zatvorene ušice slova – I, točke smještene točno iznad – i, lagano izvijanje uspravnih crta, iznimna ujednačenost veličine slova, lagano nagnutih udesno, izražavajući razuman optimizam, plemenita profinjenost lahora koji crte vodi u smjeru teksta.

Imala sam mnogo uspjeha zahvaljujući svom varavom krasopisu. Stručnjaci su utvrdili da od rođenja imam osobine potrebne za vođu, moć, ozbiljnost i poduzetnički duh, pretkazali su mi veličanstvenu budućnost u psihološkom i psihijatrijskom liječenju, da bih sigurno bila uspješna u profesorskom zvanju, da bih s lakoćom mogla završiti studij i obavljati posao inženjera. Dok samu sebe čitam, zanosim se iluzijom vlastite moći. Vjerujem u ono što je napisano i, dok mi iz nosa i usne polako kaplje krv (iz nosa ocrtavajući cvjetove veličine tratinčice, a iz usne manje cvjetove, veličine mišjakinja), odlučujem

slušati samu sebe i prilagoditi se onom što mi zapovijeda moje pijanstvo.

Prije odlaska u postelju dodajem na kraju popisa broj dva: – Pronaći gospodina Slimanea.

Probudilo me je nekakvo trljanje, šuštanje. Dižem se u skoku. Ispod roloa upravo prolazi pošta. Isprva proviruju vršci, zatim jedna po jedna kuverta, i onda, kao da su ih iznenada usisale podne pločice, kuverte polijeću prema meni. Sve su bijele, s prozorčićem. S kuvertama je drukčije nego s kupaonicama, kažem si. Kad imaju prozorčić, postoji problem. Čudim se koliko mnogo A pisama primam otkako sam otvorila restoran. Iako riječ – pismo – nije prikladna. Ne pišu mi ljudi. Do mene ne dopiru rečenice. Znam da ću se trebati prestati čuditi, prestati misliti da je pismo nužno list papira na kojem se duša, tvojoj srodna ili ne, otkriva.

– Kako si? – piše u pismu. – Ja sam bolje, djeca su vrlo dobro, muž mi je našao posao, a ja sam ponovno počela čitati i upisala sam se na fantastičan tečaj šivanja. – Ili pak: – Više ne znam gdje sam, potpuno sam izbezumljena, svaki dan mislim kako ću otići od kuće, gušim se.

Novosti, primljene, javljene. Mislim na pisma Madame de Stael, ili je to možda bila Madame de Sevigne? Mislim na pisma Rose Luxemburg (o njima ne dvojim, jer je njezino dopisivanje s Leonom Jogichesom bilo dijelom moje nomadske knjižnice, utočišta trideset i tri autora koji su preživjeli kaos mog pamćenja). Dižem se i skupljam tužnu žetvu, dnevnu hrpu kuverata.

Na redu su dvije opomene zbog kašnjenja u plaćanju, s troškovima opomene, ponuda za obveznu uplatu u mirovinski fond sumnjiva imena, prijedlog za besplatnu jednomjesečnu pretplatu na informativni časopis te izvadak iz mogega poslovnog računa. Jedne do drugih, slažem naloge za plaćanje i bankovne odreske koji vrište da sam u minusu. Ma nemojte, dobivam želju reći objema hrpicama papira. Pogledajte ih zajedno. Sve sama razjapljena usta.

Nadam se da će ta njihova geografska blizina riješiti sukob. Vjerovnici će odustati. Banka će dati predujam. Ja, dakako, ništa ne mogu učiniti, mogu samo tugovati što mi nitko ne piše i što pisma koja primam sadržavaju samo brojke. Obuzeta duhom pobune, odlazim do police s knjigama i vadim Rosu Luxemburg. Poslat ću

samoj sebi jedno njezino pismo. Ono će sve nadoknaditi. Slučajno otvaram 277. stranicu. Čitam:

– Najviše mi se sviđa dio u kojemu pišeš kako smo još mladi i kako ćemo si urediti privatni život. Ah, moja zlatna ljubavi, kako žudim da održiš ovo obećanje!... Naš mali stan, naš namještaj, naša knjižnica, miran i stalan posao, šetnje udvoje, od vremena do vremena odlazak u operu, mali krug prijatelja koje ćemo katkad pozvati na večeru, svakoga ljeta provest ćemo mjesec dana na selu, ništa ne radeći!... (A možda i jedno malo, sasvim malo dijete? Hoćemo li to ikada moći? Ikada?...)

Zatvaram knjigu misleći na to djetešce u zgradama, koje već štiti njegova buduća majka – koja pak nikad neće postati njegovom budućom majkom jer je, ne rodivši, ubijena 1919. – u krilatu zagrljaju dviju majušnih ruku od tinte. Zadržavam se na majčinskoj nježnosti, na ludosti i strasti majčinske nježnosti. Devet je sati. Hitno moram u kupnju, barem da kupim kruh i voće kojeg nemam dovoljno, ali se ne mičem s mjesta, paralizirana prizorom koji mi je najednom iskrsnuo pred očima. Srce mi kuca polagano, steže me u grudima. Ponovno vidim –

da, ponovno vidim koliko sam bila nehajna, kako mi se nije žurilo postaviti prijeko potrebne zgrade, kako me je mnogo stajalo to što sam na početku bila puna sebe.

Moj je sin bio najljepše dijete koje sam ikada vidjela. Ljudi su se rugali kad bih to rekla.

Cak se i moj muž smijao. – Ali pogledaj! – rekla bih mu. – Pogledajte! – naređivala sam članovima obitelji, prijateljima. – On je poseban. Oblik glave mu je savršen, nos, koža, tijelo.

A pogled mu je tako pun dobrote. Usporedite ga s drugom djecom ako to odmah niste uočili.

Druga su smežurana, imaju velike prćaste nosove, male, okrutne ruke, kukavički pogled.

Druga djeca imaju mršave ruke i stopala uvinuta prema unutra, slabe i urasle nokte. Imaju kreštav glas. Moj je sin potpuno drukčiji i pravi ga je užitak promatrati.

Medicinska je sestra zabrinuta. Misli da se previše oduševljavam. Ali to njezino mišljenje samo potiče moju borbenost.

– Možda ga niste dobro pogledali, kažem joj, – a to je normalno, jer imate mnogo posla.

Kad biste sat vremena proučavali svako dijete, izgubili biste dragocjeno vrijeme. Ali ovo ovdje je drukčije. Pogledajte, uvjeravam vas. Nisam ja za to zaslužna, stvarno je umjetničko djelo. – Muž me je pljusnuo. Baš pošteno, po obrazu i nosu. Moja je susjeda iz sobe zarila glavu u ruke. Pitam se smije li se. Krvarim iz nosa. Medicinska sestra uzima mog muža za ruku i odvodi ga iz sobe. Mislim da ovi ljudi nemaju trunke smisla za humor. I osjećam se osamljenom.

Hugo me u svojoj prozirnoj kolijevci nagrađuje svojim divnim osmijehom, koji sam zaboravila spomenuti. Divim mu se, ali odjednom, užas, kao da je nešto puklo. Više ga ne volim. Odvraćam pogled od njega. Usredotočujem se na bjelinu zida. Mora da se varam. To je samo trenutak odsutnosti. Idem se malo odmoriti, i kad nam se pogledi ponovno susretnu, vratit će se onaj neizmjereno veseli val ljubavi. Progutat će me i uhvatiti me, blesastu i ponosnu, u svoju zamku. Malo sam pričekala. Gledam susjedu kako doji svoju jadnu kćerkicu, tako ružnu i slabunjavu, s tri crne vlasi na vrhu nakaradno smiješne čunjaste glave, s dlakama posvuda, po leđima, po rukama. Majka je spustila kapke, uzdiše od ugone ili pak od razočaranja i pokušava zaboraviti neshvatljivu scenu kojoj je upravo bila svjedokom. Ali moguće je da se naslađuje nekim pobjedonosnim osjećajem: ja sam kažnjena, ja, majka najljepšeg djeteta u svemiru, pokraj nje, te žene koja je rodila mršavu, dlakavu žabu. Ja sam dobila pljusku. Ja sam progutala svoj ponos. I to me je prizemljilo. I njoj je vjerojatno bilo dosta što sve vrijeme promatram svog sina. Ali ništa nije završeno, neće oni mene tako lako uništiti.

Sporoću pustinskoga guštera koji neopazice skida svoju pjeskovitu ljušturu motreći plijen koji ga, do trenutka kada je uhvaćen, ne razlikuje od komada kamena, okrećem lice prema licu svog djeteta, spremna dočekati plimu ljubavi što stalno raste. Ništa. Ništa se ne događa. Usredotočujem se na niz pojedinosti: bucmasti zglobovi, majušni, nježni pregib koji zglob povezuje s rukom boje marelice, prekrasna usta od cvijeta i mesa plodova, mesa plodova i pera, poluotvorena i široka usta pod okruglim nosićem, prijateljska i šaljiva; plavi, već trepavicama uokvireni kapci, mudro čelo bez udubina na sljepoočicama, mirno čelo mudraca, usidreno u jedva vidljivim,

dobrohotnim i začuđenim obrvama, podignutim prema gore. Paperjasta i glatka kosa uvijena u savršenu spiralu. Plosnate sedefaste uši počinjavaju, spokojne, poput dagnji na žalu. Čvrsto, gipko tijelo u pidžami bez nabora, koja nije prevelika nego, naprotiv, ističe savršen obris udova usađenih u dugi torzo, snažan i neobično ispupčen.

Sve je ovdje, njegovo pravilno i umirujuće disanje, oči, koje se najednom otvaraju, nježno sive boje, gledaju me, a ne vide me, tako kažu medicinske sestre – jer se nalazim predaleko, jer između nas postoji zid od pleksiglasa. Vidio me je, pomislim. Moj me sin gleda i vidi me, čita u mojim očima da je već gotovo. Više ne mogu. Ne znam gdje je to nestalo. Ali mogu samo zaključiti da je nestalo, naglo, i da me je to izbezumilo; sva je moja ljubav nestala; ostala je samo neizmijerna dobrohotnost i užasno žaljenje za koje se trudim saznati na koga se proteže.

Slijede bezbojni tjedni. Sve znam raditi kako treba. Bolničarke mi čestitaju, puštaju me kući, čekam. Čekam trenutak kada će se ljubav vratiti. Idem u njegovu sobu da bih se uvjerila u svoju pogrešku, uranjam pogledom u kolijevku. Hugo je u njoj, spava, blista. A kako on raste, tako se u meni gomila strah. Nikada nisam mislila da bol zbog ljubavi može imati takav oblik, takvu žestinu i, nadasve, takav uzrok. Kriomice promatram druge majke, one s kolicima, poput mene, one koje već guraju kišobran-kolica, one koje hodaju uz tricikl, one koje nose sportsku torbu i kaskaju iza visokog klipana. Opčinjavaju me. Imaju blago koje je meni oteto.

Sve imaju. One stroge, one popustljive, neljubazne, cmizdrave. Prepoznajem u njihovim licima, njihovim najmanjim kretnjama, u intonaciji njihovih glasova, bezbrojne znakove majčinskih osjećaja. I to me ubija. Nikome o tom ništa ne govorim. I nitko mi o tom ne govori.

Jer je moja bol nevidljiva.

Hugo raste. Igra se rukama. Može sjesti. Puže. Može ustati. Nikad nije bolestan. Smije se.

Smije se od jutra do večeri i vrlo brzo progovara, gradi beskonačne rečenice kakvoga senatora.

I sve je ljepši. Trepavice su mu još duže. Oči su se povećale. Kosa mu je zaštitni znak. Tijelo mu je okretno. Druge mi majke, kad smo u vrtu, zavide. Nikada ne plače, čak ni kada padne.

Lako stječe prijatelje, prema kojima je iznimno ljubazan, dijeli im kekse, posuđuje im kanticu.

Smješka se i priređuje zabavne predstave maloj djeci, a sam ima jedva četiri godine. Majke su ljute na mene. Misle da sam presavršena. Vozimo se brodicom, on se penje na konja, zna upravljati balonom, platila sam mu tečaj ronjenja, čitamo knjige, kuhamo i slikamo na svili, on postaje prvak u capoeiri². S ocem ništa ne radi. Sjedi mu na stopalima dok ovaj čita novine, poslije se mota oko njega, stavlja mu glavu na prsa i zatvara oči. Prestala sam se obazirati na lupanje srca. Odustajem. Ponekad si pričam priče, poput kakvog rapsoda koji krajičkom usana pjeva epopeju o precima, o tri slavna dana, između porođaja i pljuske. Ponovno se vraćam u to vrijeme i prisjećam se. Divljenje je nenarušeno. Više ga ne osjećam, ali moja ga mašta ima snage sažeti. Kao kad gledaš fotografije iz prošlosti. Vidiš se kako jedeš voće na suncu ljetnog 2 Capoeira, afrobrazilski spoj plesa, pjesme i borbe slične karateu (op. prev.) poslijepodneva. Sada je zima i usta su ti prazna, ali ako se koncentriraš, uspijevaš pronaći trag tog osjećaja, ograničiti ga, a da ga ipak proživiš. To je mehanički posao, ali ujedno i mučenje, jer bismo stalno htjeli zariti ruku u nepostojeću dubinu klišeja i oteti to voće, dočepati se svjetlosti, ponovno se vratiti natrag.

Mojoj je teti, dijabetičarki, potkraj života bila amputirana noga do koljena. Kad sam je vidjela nakon operacije, rekla mi je:

– Mogu micati stopalo.

Mislila sam, naravno, da govori o stopalu koje joj je ostalo.

– Sjajno, rekla sam joj. – Nije zahvaćeno, nije nepokretno.

Odmahnula je glavom:

– Govorim ti o onom drugom, objasnila je, – onom koje više nemam. Još ga pomičem.

Malo je razmislila, a onda me upitala: – Što misliš, gdje su ga stavili, taj komad moje noge?

U kantu za smeće?

Oči su joj se zamaglile. A ja se danas pitam u kakvoj bi se kanti za smeće mogla pronaći moja izgubljena ljubav prema sinu.

Kasno je. Ništa nisam napravila. Ne mogu si dopustiti da jučerašnjem iznimnom zatvaranju dodam još neradno prijepodne. Dolazim k sebi pri prljavu svjetlu hladnjaka koji sam širom otvorila da

procijenim stanje zaliha. Pogled mi luta od police do police, po pretincima i ladicama. S mliječnim proizvodima sve je u redu, izdržat će. S ribom je koma, ali, koliko znam, danas nije petak, a bane li kakav vegetarijanac, naći će se u mojim košaricama štogod za njega. Teleću koljenicu pretvorit ću u ossobuco, iako sam je namjeravala cijelu ispeći na sloju ukiseljene ljutike, ali više nemam vremena da je pripravam onako kako bi trebalo. Vadim pilu iz kutije i bacam se na posao. Najprije nožem režem komade mesa, blijedog poput baletne suknjice, a zatim pilom napadam središnju kost.

Zvoni telefon. Laktom izbacujem slušalicu iz postolja ne bih li je podigla ne prekidajući mesarski pothvat, a ručkom pile uključujem funkciju zvučnika. Zove me Vincent, zabrinut što nisam podigla rolo, a već je pola jedanaest. Želi znati je li sve u redu i nudi mi pomoć.

Tip bi htio popiti kavu, kažem si. Navikava se brže od svoje sjene, on je Lucky Luke navike.

– Dođi, kažem mu, ležerno napuštajući oslovljavanje na vi.

Ako s tim ne započnete dovoljno rano, stvari zahrđaju, pa na kraju morate u krevet s ljudima da biste prešli na ti.

– Ne mogu ti dignuti rolo jer nešto radim, ali stražnja su vrata otvorena. Tuda možeš ući.

Znaš li šifru?

Zna je i dolazi. Istodobno osjećam teret što sam sklopila novo prijateljstvo i olakšanje što više nisam tako sama.

Vincent ima na sebi polo-majicu koja jako miriše po prašku za pranje. To sam osjetila jer me je, vjerojatno oduševljen što mu govorim ti, poljubio. Nije baš jednostavno poljubiti me u oba obraza dok stojim nad daskom za rezanje, s pilom u jednoj ruci, a koljenicom u drugoj.

Vincent je to učinio – kako da kažem? – stojeći mi iza leđa, čime su do mene lakše doprle pare sredstva za pranje nego onaj drugi, kobni miris, znate na koji mislim. Objašnjava mi da je super, i čak, dodaje, jako super. Shvaćam da on svakako želi da ga pitam iz kojeg je razloga tako jako super.

– Može jedna kava? – pitam da ga malo zbunim.

Međutim on nastavlja, ne da se smesti.

– Kava? Može, ali šampanjac bi mi bolje odgovarao.

Prestajem tranširati i uključujem moj ljubljani uređaj za kuhanje kave.

- Kasnim, kažem Vincentu. – Nemam vremena sjesti, ali te slušam.
- A? – on će tobože rastreseno, kao da ne shvaća na što ciljam.

Neću izbjeći pitanje. To je kao s kavom: nije stvar u tom što on želi, nego u tom što meni pričinjava zadovoljstvo. Nikako ne smije ostaviti dojam da mi želi otvoriti srce, želi me po svaku cijenu uvjeriti da pristaje utažiti moju znatiželju.

- O čemu se radi, zašto si tako jako super? – pitam ga, pobijeđena.
- Ugovor, zagonetno mi odgovara.

Morat ću lukavo ispipati sve njegove tajne, jednu po jednu. To će biti lakše nego promijeniti temu. Sjeckajući ljutiku i povisujući glas zbog cvrčanja mesa u posudi za pečenje i zujanja nape nad njom, pitam:

- Kakav ugovor?
- Za cvjetni aranžman.

Više nemam pravo ni na rečenice. Gotovo je sa zavisnima. Dosta je bilo glagola. Morat ću ih kliještima izvlačiti. Zasutim na trenutak. Vadim meso i stavljam ga na zemljani pladanj da bih dno posude za pečenje pokrila nasjeckanom ljutikom, komadićima češnjaka, ružmarinom i svežnjem peršinovih grančica. Smanjujem vatru i jačinu nape. Polako se okrećem – faci, koji nekako zaneseno gleda kroz prozor, zauzimajući poze mladoga preraphaelitskog modela.

- Za cvjetni aranžman? – pitam ga poticajnim glasom.
- Pa to je sjajno. To je za tebe nešto novo? Nisi ih nikad izrađivao?

Odlučila sam se za taktiku rešetanja. Rešetao svoj plijen pitanjima, pravim se nestrpljivom, glumim halapljivu znatiželju poskakujući na mjestu.

Vincent lijeno odvaja svoj lažno sanjalački pogled kojim promatra praznu ulicu. Malo pretjeruje, kažem si, ali mu ne zamjeram. Zahvalnost je osjećaj koji postavljam vrlo visoko na svojoj vrijednosnoj ljestvici, a smatram da mu mnogo dugujem.

– Jesam, već sam ih izrađivao, prazno odgovara. – Stalno ih izrađujem. Ali ovaj je nešto posebno.

Nisam se ni okrenula, kuhačom miješam začine, s jednom rukom na leđima.

– Pričaj!

Nagrađujem ga s dva dodatna skoka.

– Radi se o jednom velikom klubu, kaže spuštajući kapke kako bih se pripremila za njegov novi pothvat, – klubu kojim upravlja jedan Židov i koji u njemu priređuje svečanosti.

Nisam se ni pomaknula. Zastoje to važno istaknuti? Na licu mi se ocrtao lagani nemir.

– Shvaćaš li što želim reći? – pita me.

Odmahnula sam glavom.

– Mnogo novaca.

Aha, kažem u sebi. Naravno. Židovi i novac. Spremam se za vrlo lijep trenutak. Prestajem namještati izraz na licu. To premašuje moje snage. Vrijeme je da u umak donjem bijelo vino.

Pred Vincentom se ponašam kao da sam dobro raspoložena te otvaram bocu muškata.

Miješam kuhačom, raspoložena slasnim mirisima. Stavljam komadiće govedine u crvenkasti umak i flambiram ih konjakom.

– Oni organiziraju svadbe, sve vrste proslava, te... Kako ono zovu?

Mogla bih mu šapnuti riječ koja mu nedostaje, ali moja zahvalnost ipak ima granice.

– Bar-micve! – uzvikuje. – Mogu ti reći da ne gledaju na troškove. Moja se prva dva proračuna vrte oko tri tisuće eura, a čini mi se da je moguće dobiti i više.

Ne znam kako da ga nastavim rešetati pitanjima. Odjednom mi je dosadilo razmatrati njegovo jako super raspoloženje. Usredotočila sam se na umak od rajčice i na pripravljanje cremolate, mješavine od limunove korice, bosiljka, maslinova ulja i parmezana, koju ću dodati u trenutku serviranja.

– Uresit ću im kutove stolova pasiflorama, pjevuši. – Bit će tu i vijenci slakova za djevojke.

Naravno, dodat ću i jasin. Ušećerene bademe zamijenit ću profinjenijim ušećerenim laticama koje ću sam izrađivati. A za velike prostore koristit ću se vinovom lozom i bršljanom u koje ću zataknuti velike vrtne ruže. Ljiljan je vrlo čvrst, vrlo jak. Pomiješati poljsko cvijeće, npr. mrkvin cvijet ili kamilicu, s nečim umjetnim. Mnogo lišća, eukaliptusa, grančica ribiza...

Vincent se više ne zaustavlja. Dirnuta sam njegovim ushitom, iskrenom ljubavi prema cvijeću, želji da učini dobro. Pokrivam meso koje sam prelila umakom od rajčice i sjedam da se kucnemo. Šalice se sudaraju. Njegova je prazna, ali je moja još puna. Vincent je u zanosu prejako udario i kava se razlila po mojim prstima, po stolu, a nekoliko je kapi poletjelo prema bijeloj košulji koju sam odjenula Charlesu u čast, jer znam da mu je to najdraža boja.

– Oh, oprosti! – poviknuo je Vincent skočivši na mene da me obriše krpom koju je brzo uzeo. – Kakav sam ja glupan! – uzrujao se. – Baš sam blesav! Prava svinja!

Ne nalazi dovoljno pogrdne riječi da izrazi bijes koji ga je obuzeo.

– Nije to ništa, kažem. – Zbilja, vjeruj mi. Sve je u redu. Ionako sam se trebala presvući.

Ruke su mu posvuda, na mojima, na mojim prsima, stopalima, stolu, među mojim nogama.

To mi se sviđa. Ali on se najednom zaustavlja.

– Hoćeš li imati vremena otići kući? – pita me.

– Kući? – kažem.

– Da se presvučeš. Pet je do jedanaest.

Želim mu sve reći. U ovom sam trenutku u velikoj kušnji da pustim mlaz istine da izbije, da jednostavno provali, bez izmotavanja: ovdje živim, kampiram u svom restoranu. Ali suzdržavam se. Prerano je.

– Imam ovdje odjeću da se presvučem, kažem mu. – U kuhinji se vrlo lako zaprljaš.

Ne mogu ustvrditi da mi vjeruje. Nešto mi u njegovu pogledu, nešto poput majušna pera sjenice što leti u nebeskom plavetnilu, uokvireno prozorom, a koje se može zamijeniti običnim odrazom svjetla, govori da se u njega uvukla sumnja.

– Sad te moram ostaviti, kaže mi.

– Mazel tov, kažem mu podižući rolo da ga pustim van kroz velika vrata.

– Molim?

– Mazel tov, tako Zidovi kažu kad nekome žele sreću. A to kažu i kad je netko zbog nekoga sretan.

– Također, odgovara mi izlazeći natraške.

Njegov osmijeh još nekoliko trenutaka lebdi iza njega, a ja ostajem na vratima i promatram tu čudnu pojavu. Vincent trči prema svojoj

cvjećarnici, kasni. Za to mi vrijeme njegov osmijeh pravi društvo. Ulica je pusta. To je vrijeme prije izlaska đaka iz škole, prije uredske pauze za ručak. Sunce mi grije čelo, vrh nosa i dio tijela iznad grudi, moje nagnute površine, mjesta gdje moje tijelo ide naprijed. Promatram precizan rad zubotehničara prekoputa na izradi proteza. Volim ljude koji rade. Svaki u svojoj alveoli, zadubljen u posao, miješa, nepomičan. Radnici su na svojim mjestima. Mirni su, ulica je pusta, otvorena prijestupnicima: roditeljima malene djece, nezaposlenima, dangubama, luđacima, protuhama te onima koji poput mene, koliko god se trudili i koliko god imali posla, nikada ne uspijevaju odsjediti ono tako mirno takozvano uredsko radno vrijeme. Kako sati prolaze, ulica mijenja svoje lice, a ja se veselim što sada, kad moja promatračnica ima tako dobar položaj, mogu uživati u njezinim najmanjim mijenama.

Podigla sam rolo do kraja i vraćam se u kuhinju. Susrevši se s vlastitim odrazom u ogledalu iznad klupe, zamjećujem da još imam malo krvi u lijevoj nosnici i da mi je gornja usna, ona povrijeđena pri padu, natekla. Vincent mi ništa nije rekao. Mora daje bio previše usredotočen na svoje jako super raspoloženje. Na brzinu se obrišem pa spremam popise i olovke. Treba pripremiti jelo. Sunce grije, ljudi će tražiti salate. Bacam se na guljenje i struganje bez reda. To nije uobičajena tehnika, pa ću vjerojatno izgubiti na vremenu, ali mi jako odgovara. Sastoji se u tom da sve radiš istodobno. Vadim povrće i nekoliko vrsta noževa: onaj za guljenje, onaj glatke oštrice, nazubljeni. Režem polovicu krastavca na kockice, zatim prelazim na gljive, koje režem na listiće, pa se vraćam krastavcu, koji sjeckam na sitno, čistim mahune od peteljki, bacam cijele cikle u pećnicu, vadim meso avokada i grejpa, stavljam blitvu u kipuću vodu. Bit je u tom da ti ni u jednom trenutku ne bude dosadno. Moja je teorija o čišćenju namirnica da treba ostaviti mjesta neizvjesnosti. U kuhinji, kao i u svemu ostalom, nastojimo obuzdati osjetila. Brzina i nered dopuštaju blagi gubitak kontrole. Rezanje povrća na različite oblike i veličine potiče nas na smišljanje kombinacija kakve nam inače ne bi pale na pamet. U salati od gljiva, krastavaca i matovilca, krasuljica mora ostati cijela, u listovima, radi kontrasta, jer su ostali sastojci tanki, gotovo prozirni i klizavi. Kada njezina nježna stabljika i majušne grančice ne bi bile u opreci s općim klonućem, još pojačanim

vrhnjem, koje zamjenjuje ulje kao začim, sve bi utonulo u sjetno raspoloženje. Ključ je naime u ravnoteži, a mislim da se ona ne može postići hotimice. Opasno je tako misliti, ali to sam toliko puta iskušala da sam spremna okladiti se. Čovjek naginje nečemu. Nesvjesno. Ali naginje. To se naziva težnjom, sklonošću, zanesenošću. Da bi koje jelo uspjelo, u njemu treba postojati odnos između mekanoga i hrskavoga, između gorkoga i slatkoga, zašećerenoga i začimjenoga, vlažnoga i suhoga – jelo mora biti izloženo napetosti tih suprotnih parova. Nitko nije dovoljno pomirljiv ni dovoljno domišljat da poštuje suprotnosti, treba im dakle otvoriti put prema zabranjenom, skrivenom.

Vadim ciklu iz pećnice. Polijevam je octom od oraha. Blitvu stavljam u cjedilo, škropim je limunom i posipam paprom. Moja je radna ploha bojno polje: sjemenke, peteljke, tragovi prskanja, mrlje, listovi, ljuske. Sve se to ovdje gomila i pušta vlagu. Raznježuje me ružičasta krv cikle na srcu krastavca. Ali nemam vremena. Pretvaram se u Sivu i iz leda mi izlaze dodatne ruke, mnogo brže od mog mozga kad treba razvrstavati, brisati, prebirati, dijeliti, staviti na stranu.

U trenutku kada moje gošće fetiši, dvije srednjoškolke blistavih bedara, otvaraju vrata Moga kutka, sve je sređeno, sve je spremno. Još samo nisam ispisala pločicu. Usmeno ću im ponuditi jelovnik.

Mlade su djevojke loše raspoložene. Dobile su loše ocjene iz filozofije. Zatražile su ribu da budu pametnije. Pokušavam ih uvjeriti da je osso-buco izvrstan za mozak, da njegova masnoća podmazuje vijuge i štiti sinapse. Odgovaraju mi da to deblja. Kažem im da su lijepe.

Objašnjavam im zašto i kako. Dugo govorim o njihovoj ljepoti i one mi kažu da se dobro izražavam, te da su sigurne da bih im mogla pomoći u filozofiji. Obećaju mi da će mi donijeti svoju sljedeću lekciju. Užasava me pomisao da bi obećanje mogle izvršiti. Prisjećam se pakla navoda, dok sam bila u srednjoj školi. Uvijek je trebalo navesti autora, reći – kao u onoga koji je napisao ono, a ja nikada nisam znala čije je neko djelo, brkala sam Ljudsku sudbinu s Ljudskom komedijom, mislila sam da je Stendhal jedan od Balzacovih pseudonima, daje Božanstvenu komediju napisao Ovidije na latinskom. A o filozofiji da ne govorimo, u glavi mi je ostalo samo jedno ime – Platon. On je dakle bio onaj koji je sve napisao, od

Teeteta do Kritike praktičnoga uma. Katkad bih ga ipak pobrkala sa Sokratom. Koji je od njih bio lutak, a koji lutkar? Je li Sokrat pisao dijaloge s glavnim likom Platonom? Potpuno bih se u tom izgubila.

Djevojke su gladne. Određujem im cijenu obroka na četiri eura ne bih li im povratila osmijeh.

– Za cijelu godinu? – pitaju me.

– Za cijeli život, odgovaram im. – Ali to će biti naša tajna. Nikome nemojte to reći, ne pričajte ni vašim prijateljima.

– Mi nemamo prijatelje, odmah odgovaraju (to sigurno nije istina, ali spremne su na bilo što ne bi li sačuvale nečuvenu povlasticu koju sam im ugovorila). – A ako uzmemo desert? A ako uzmemo kavijar? A kavu?

Nasmijavaju me. Kažem im da se zovem Myriam. Svečano mi stišću ruku i predstavljaju se: Simone i Hannah.

– Sa H na početku i H na kraju, objašnjava druga.

Dva gospodina koji su zaposjeli klupu presvučenu skajem žale se da je usluga prespora.

To ne pokazuju otvoreno. Gundaju, bijesno pogledavaju, silno uzdišu, gledaju na satove. U pravu su. Imam previše stolova istodobno. Gubim dragocjene minute govoreći što ima na jelovniku, zaboravila sam pristaviti vodu za tagliatelle, nisam predvidjela dovoljnu količinu cremolate. Jedna gospoda vraća biftek jer je prepečen. Dvorana je bučna, zadimljena, lonci udaraju jedni o druge, jedna mi je željezna tava ispala na podnu pločicu, koja se razbila, te su svi poskočili. Simone i Hannah dolaze platiti ravno na blagajnu bojeći se da drugim gostima ne otkriju kakvu sam im povoljnu cijenu odredila. Kažu mi:

– Trebali biste uzeti konobara. Ako želite, mi poznajemo jednoga dobrog. Reći ćemo mu da dođe do vas.

Ne slušam ih. Zahvaljujem im i ljubim ih. One su mi rođakinje, zamišljam da objašnjavam drugim gostima u slučaju da njima padne na pamet da zatraže pusu.

Shvaćam značenje izraza – raspasti se od posla. Upravo to proživljavam, to famozno – raspadanje, koje mi više sliči nizu raspuknuća. Ispunjavam narudžbe koje pribadam na ploču, zatim u kuhinji pripravljam narudžbe koje sam upravo dobila. U nekim sam

trenucima tako brza i učinkovita da mi se čini da sam na dobitku s vremenom. Ali nisam vidjela da su četiri nova gosta sjela za stol i zaboravila sam odnijeti deserte za stol broj pet. Osjećam da upravo prelazim odlučujuću stepenicu i uzbuđenje u meni raste. Dodjeljujem stolovima brojeve, upravo onako kako to rade profesionalci. Odjednom, kao da se divovski natpis izvana sam od sebe ispisuje: Moj kutak postaje restoran. Rado bih zalajala od sreće, ja, pas među psima, ali masna mi ruka ispušta tanjur, čiji se sadržaj širi po podu. Odgurnem propalu hranu vrhom stopala i ponovno slažem izgubljeni salatu. Imam samo tri komada torte od šljiva i badema. Jedan komad nedostaje. Umjesto njega predlažem pjenu od malina koju neću naplatiti. Čovjek u sportskoj jakni, kojemu potanko predlažem ovu zamjenu, kaže mi: – O, pa to je jako lijepo od vas. – Mislim da je to komercijalan potez. Mislim i na privrženost gostiju, kao i na to da nekontrolirana rasipnost vodi u propast; to je poslovice koju sam za ovu priliku izmislila, ali odmah odbijam povjerovati u ono što proriče. Moj sustav vrijedi onoliko koliko vrijedi, ako ni zbog čega drugoga, onda zbog toga što je cjelovit. Računam na unosnost onoga što besplatno darujem. Ovakvo razmišljanje ima podlogu u brojnim dokazima koje sam slučajno pokupila iz bajki koje sam čitala u djetinjstvu. Mladoj djevojci koja je napojila staricu vodom iz fontane, iz usta će poteći biseri, a ona koja je to odbila, pljuvat će crve.

– Možemo li još jesti? – pita jedna žena odškrinuvši vrata.

Gledam na sat, jer tako čine vlasnici restorana.

Petnaest je do tri, Moj kutak još je napola pun, a nekih jela, kao što su osso-buco i salata s gljivama, više nema.

– U redu, kažem joj malčice osorno, kao da joj činim uslugu, – ali više nemam specijalitet dana. Imam samo slane torte i povrće.

Upravo to ona i njezina prijateljica žele. Pokazujem im stol.

Gospoda koja su gundala zbog spore usluge piju treću kavu. Olabavili su kravate. Puše.

Raspravljaju. Traže račun, a ja im odgovaram: – Upravo stiže!

U šesnaest sati i trideset zatvaram vrata. Strovaljujem se na klupu i plačem, bez suza.

Plačem od nervoze i straha. Osjećam se kao da me pregazilo krdo slonova. Čini mi se da je preda mnom najmanje dva sata čišćenja, a i ozbiljno mi nedostaju sastojci da osiguram sljedeću uslugu.

Odlučujem organizirati tematske večeri. Danas ću ponuditi razne juhe i čokoladne kolače, jer mi je ostalo povrća i nečega od čega mogu napraviti nekoliko kolača.

Ruka mi drhti dok ispisujem pločicu. Nasumce dodajem atraktivnu cijenu (sedam eura za formulu juha + desert) i upošljavam svoje skrivene ruke da bacaju smeće, odnose kante do kontejnera, peru pod i čiste nove runde povrća.

U osam sati dolaze dvije gospode koje bi mogle biti prijateljice moje majke.

– Imate li svjećice? – pita me viša. – Mojoj je sestri rođendan.

Zbunjena sam jer im za slavljeničku večeru nemam ponuditi ništa bolje nego juhu. Ali dvjema je sestrama to savršeno jer obje pokušavaju smršavjeti. To ih ipak ne sprečava da pojedu ostatke kruha. Naručuju bocu vina cotes-de-beaune. Pjevamo pjesmicu Sretan ti rođendan. Na rubu sam da im ponudim šampanjac, ali mi prodorna bol u leđima daje znak da ipak zaslužujem malo zarade.

Njih su dvije večeras moje jedine gošće. Na odlasku, starija mi stiže ruku i kaže: – Jako ste hrabri. – Ne znam što pod tim misli, što zna o meni, kakvu si je sliku stvorila o mojoj sudbini i tko joj daje pravo da postavlja takvu dijagnozu, ali puštam da me istodobno preplavi osjećaj gorčine i miline. – Jako ste hrabri – kaže se vojniku kojemu su obje ruke amputirane, mladoj djevojci koja je saznala da boluje od neizlječive bolesti i tješi svoje roditelje, kaže se i onome tko je sve izgubio i onome koji je na rubu da sve izgubi. Kako je znala? Što je vidjela?

Čim je izišla, spustila sam rolo i trčim prema zrcalu. Želim saznati zašto je to rekla? Moje oči? Moja sijeda kosa, možda? Palim jednu žaruljicu da bolje vidim i – moja me natečena usna smiruje. Mora da je mislila da sam žena koju tuku. Ponovno smireno dišem. Ma sjajno!

Baš tako, žena koja je dobila pljusku po nosu i udarac šakom po usni te udarac nogom u bubreg i drugi u trbuh, šaku u glavu i koljenom po želudcu. Uf! Sada me ispunjava onaj slatki osjećaj. Beskrajno divljenje. – Jako ste hrabri – znači da se snalazim, da imam malo više nečega, da sam dostojna, da bih se trebala uzoholiti zbog svog uspjeha. Uspijevam prebroditi, izdržati, pobijediti. Njezina se mala rečenica u meni okreće poput vijka. Svakim okretom, nova bol,

svakim okretom, novi motiv za zadovoljstvo, ponos, sve dublji i dublji. Savijena od boli u trbuhu, završavam pospremanje i odlučujem zaspati bez čitanja, čak i bez razmišljanja, da se mogu probuditi u šest sati i ponovno uzeti stvari u svoje ruke.

Očekujemo san ne bi li nas okrijepio, ali san katkad ima druge planove. Željela sam baršunastu, duboku noć, blagu i zaštitničku, a provela sam samo koji kratki trenutak na fakirovu ležaju s čavličima. Tijelo mi nije opušteno, ostalo je u stanju pripravnosti, jer me istodobno boli trbuh i probada me u leđima, jako, peče me. Jedino se moja svijest premjestila negdje drugdje, popustile su kočnice razuma. Nije ni visoko ni nisko, ni na pravom ni na lažnome mjestu. Nalazim se u restoranu, ulazi jedna žena. Ugledavši je, pomislim: gle, evo gospođe Cohen, iako je nikada nisam upoznala. Gospoda Cohen ima bujnu crvenu kosu, okrugle usne, malo izobličene od velikih, savršenih prednjih zubi. Jagodice su joj visoko postavljene, oči boje lješnjaka upale su pod širokim arkadama, bojažljive i prepredene kao u vjeverice. Ima sasvim male, profinjene i izbirljive ruke. Poželite ih poljubiti, stisnuti. I stopala su joj prekrasna, s gležnjevima širine ručnoga zgloba, uglastim i krhkim. Tijelo joj je lagano stegnuto preuskom odjećom, ali je čvrsto, a koža joj blista. Zabacuje uvojke kad progovori, a svaki put kad joj kosa padne na ramena, jantarni miris ispuni prostoriju. Plašljiva je, jako se boji da mi smeta. Radi se o bar-micvi njezina sina, Ezekijela, kojega svi zovu Zeki. On joj je stariji sin. Vrlo je važno, shvaćate? Shvaćam. U potrazi je za uistinu posebnim mjestom.

Njezin je sin uistinu poseban, shvaćate? Shvaćam. Dosta nam je tih starinskih dvorana, hotela, svih tih ekstravagancija, tralala. Ona bi nešto jednostavno – a to, naravno, ne znači da nije spremna dobro platiti, ne bi željela da je pogrešno shvatim. Ne shvaćam je pogrešno. Želi jednostavno i zabavno mjesto. Pogledala bi restoran. Kažem joj da je to već učinila, da je sve vidjela: nema ničega drugoga, dvorana i kuhinja, to je sve. Koliko ima kvadrata? Oko šezdeset. Lažem. Moj kutak ima pedeset i tri kvadrata. I ovo je zaista sve, pita me. Postoji li podrum ili sporedna prostorija? Nažalost, ne, kažem. To je dovoljno za dvjesto ljudi, zar ne, pita me. Upravo tako, kažem joj. Ona malo protrlja ruke i kimne glavom, a crveni joj uvojci polete šireći čeznutljiv miris. A ona vrata ondje, pita me pokazujući svojim malim,

savršeno lakiranim kažiprstom zid u dnu kuhinje. Okrećem se i vidim veličanstvena vrata, poput kolnog ulaza, posebno izrađena i obojena nebeskoplavim lakom, baš kao da ih je ona upravo nacrtala vrškom nokta. Ah, pa da, kažem joj, pomalo zbunjeno, zaboravila sam spomenuti ostavu. Gospoda Cohen želi da joj je pokažem, jako joj je do toga stalo. Mnogo polaže na naš susret, smatra da smo ostvarile dobar odnos. Prešle smo dvoranu restorana, upravo okrećem tešku, mjedenu kvaku. Teška i dobro nauljena vrata otvaraju se ne škripeći. Moja gošća i ja zažmirile smo zaslijepljene suncem koje izbija iz kupole ukrašene mozaikom i raznobojnim vitrajima. Ostava ima oko dvjesto četvornih metara, ali to je teško točno utvrditi, jer se u dnu, iza zastora od plavoga baršuna, skrivaju separei. Veličanstvene stube od tamne, izrezbarene hrastovine uzdižu se s obje strane ulaza vodeći do hodnika u mezaninu ukrašenih visećim svijećnjacima od ljubičasta kristala, koji raspršuju svjetlost desetak svijeća.

Kako to da jasno razabiremo svjetlost svijeća, iako sunce sja? pita gospoda Cohen.

Shvaćam da se ne radi o pitanju, već o zagonetki. Ako joj dobro odgovorim, neće mi prigovoriti da nije baš velikodušno da se tako lijepa ostava uskraćuje gostima kojima je potrebna. Malo razmišljam. Promatram svjetlost svijeća, pa proučavam kupolu ukrašenu vitrajima. Mislim na smrt. Na brazdu koju smrt kopa u životu, na strašnu mogućnost da se ta brazda zatvori sama nad sobom, progutana proteklim vremenom. Zemlja koja se pod našim nogama otvorila, razjapila od tuge, toliko da pomišljamo kako ćemo propasti, zatvorila se.

Nema joj više ni traga. Živi nastavljaju živjeti sa živima. Mrtvi su nas napustili, s mrtvima su.

Ali to nije tako jednostavno. Mrtvi su na svoj način također s nama. Govore nam, uznemiruju nas posjećujući naše snove, pojavljuju se u crtama lica neke nepoznate nam osobe u autobusu, pokazuju se.

Svijeće svijetle usprkos suncu, kažem gospođi Cohen, možemo ih vidjeti, razabrati njihovu svjetlost u onoj još jasnijoj, dnevnoj svjetlosti jer smo odlučile ne tjerati mrtve iz svog života. Ne tjeramo ni nestale, dodaje ona. Beskrajno sam joj zahvalna što je izgovorila tu rečenicu. Osjećam da sam se smirila i izjavljujem da sam spremna sve učiniti da njezino slavlje uspije. Dajem joj ostavu na raspolaganje.

Možete li mi zajamčiti, dodaje ona još uvijek bojažljivo, da će isključivo biti ponuđena košer hrana, shvaćate? Shvaćam. Učinit ću sve što treba, udvostručit ću površinu kuhinje, dobit ću dvije staklene plohe, jednu za mliječne proizvode, drugu za mesne, neću kuhati janjetinu u ovčjem mlijeku, sredit ću da sve bude jasno razdvojeno. Po dva kompleta spužvi, staklenoga posuđa, različitog pribora za jelo.

Naručujem od mog prijatelja iz Avenije Republike dodatni hladnjak, pećnicu, ploču za kuhanje, perilicu posuđa. Podijelila sam prostor na dva dijela. U jednom vrlo kratkom trenutku i sama sam podijeljena na mliječnu i na mesnu Myriam.

Na dan kada gospođa Cohen i ja trebamo potpisati ugovor, dlanom desne ruke pritišćem prozorsko staklo, a žig – Bet-Din, koji potvrđuje da je ovdje sva hrana košer, ostavlja na staklu ispisana crna slova. Gospođa je Cohen točna, dolazi u dva sata poslijepodne. Sve je spremno, kažem joj, i raširim ruke kako bi se ona mogla diviti mojoj novoj opremi. Potrošila sam dvadeset tisuća eura, ali nije mi žao. To joj neću zaračunati. Utoliko bolje, utoliko bolje, kaže gospođa Cohen, kojoj je jako neugodno, jer se, eto, kako da mi to kaže, sve mora otkazati. Posvađala sam se sa suprugom, shvaćate? Shvaćam. Kad me suprug pogleda, objašnjava mi, mislim da sam mrtva. Ne mogu više. Odlazim. A Zeki, pitam je. Kako će on to podnijeti, vaš sin, Zeki? Hoće li pronaći neko posebno mjesto da postane muškarcem?

Gospođa Cohen ne odgovara. Nestaje. Vraćam se i promatram moju razroku kuhinju, moju pijanu kuhinju, u kojoj je sve udvostručeno. Dvadeset tisuća eura. Idem prema plavim vratima, vratima ostave. Uvjeravam samu sebe da ovaj događaj nije bio tako loš. Bez gospode Cohen nikada ne bih otkrila da raspolazem skrovištem koje izgleda kao venecijanska palača. Moći ću iznajmiti tu prostoriju, povećati je, organizirati primanja. Kadli, vrata su se čudno smanjila.

Okrećem kvaku, šarke su zaškripale, i dok se otvaraju, vrata postaju još manja. Naginjem se, moram se gotovo napola saviti da bih mogla prijeći preko praga. Puzeći uspijevam ući. Zidovi su se približili. Kupola je potamnjela. Svijećnjaci s kristalnim ukrasima rasplinuli su se. Samo u mraku treperi plamičak jedne jedine svijeće, toliko slab da bi ga jedan dašak mogao ugasiti.

Zadržavam dah. Gledam majušni plamen kako sagorijeva u ostavi, koja se toliko smanjila daje postala mračnom, nepostojećom, urušila se u sebe i stapa se s tihim svemirom, s međuzvezdanim prostorom kojemu nikakav prasak ne donosi olakšanje. Plamičak. Ne tjeramo ni nestale, shvaćate? Shvaćam.

Otvorila sam oči u pet sati misleći na riječi – ne tjeramo ni nestale. Mislim na svog sina, Huga.

Nisam ga vidjela šest godina. Nisam ga čula šest godina. Ne znam ni gdje je ni što radi.

Ne znam za koliko me je centimetara prerastao. Nosi li bradu? Je li mu broj cipele četrdeset i pet? Je li maturirao? Je li se upisao na fakultet? Ima li djevojku? Nitko mi o tom ništa ne govori, a ni ja o tom nikom ništa ne govorim. Takav je dogovor. Uvjerena sam da on i dalje vida djeda i baku. U početku sam mislila da neću moći podnijeti to mučenje, smatrala sam da je nepravedno i pretjerano ovako me kazniti. Ta je obiteljska zavjera, po mom mišljenju, bila nepravedna. Ali nisam imala snage da se suprotstavljam, ni razloga da se borim. Prihvatila sam svoj izgon, kao onaj koji je, prodavši svoju dušu đavlu, prihvatio da će gorjeti u paklu.

Zapravo, nije to prihvatio, nego nije imao izbora. Moj osobni pakao – a to je, priznajem, sreća – bio je sličan čistilištu.

U početku sam lutala: lagani kofer, hoteli s neonskim osvjetljenjem, dugotrajno čekanje ispred zatvorenih vrata prijatelja koji nisu znali da sam ovdje; osluškivanje njihovih koraka u hodniku, mojih prijatelja kojima sam se bojala pogledati u oči i kojima bih pobjegla da su izišli. Skamenio bi me stid koji sam osjećala zato što postojim kao i zbog onoga što sam učinila. Bila sam neprepoznatljiva drugima, a i samoj sebi. Nigdje se nisam mogla skrasiti, nigdje zaspiti. Bila je to potjera. Trebalo je naći posao. Moj muž, koji me je uzdržavao, više me nije htio vidjeti. Ulazila sam u prodavaonice, nadajući se da ću smoći hrabrosti i upitati traže li prodavačicu, ali moj kofer, koji sam uvijek nosila sa sobom, izazivao je nedorazume: mislili su da sam turist, obraćali su mi se na engleskom. Nisam se usuđivala proturječiti.

Nisam se micala od vitrina agencija za zapošljavanje: dvojezična tajnica – to znam raditi, vodoinstalater – to ne znam; voditelj kontrolne službe – ni to ne znam; bolničarka za dojenčad – hm... Ne

ulazim. Previše sam se bojala da ću morati napisati životopis. Nisam mogla odgovoriti ni na jedno pitanje. Nisam htjela da me ispituju. Nisam mogla ljudima pogledati u oči. Danas znam daje bilo osoba kojima sam se mogla obratiti, koje bi me primile ne osuđujući me. Ali između mene i onoga tko bi mi želio pomoći ispriječila bi se ljaga. Zato sam lutala. Od jutra do večeri, iskrivljujući pete na cipelama, pijana od gladi i neispavanosti.

Dani su prolazili, jednaki. Ne znam nakon koliko sam vremena prestala tražiti posao. Samo sam se dugo i polako šetala bez cilja. Izbjegavala sam svoju staru četvrt. Gledala sam tinejdžere. Njihova mi je radost stezala srce.

Jednoga poslijepodneva, kada je olujno nebo jako prijetilo – teški, ljubičastosivi oblaci, žuta svjetlost i miris sumraka – zaputila sam se krivudavom slijepom ulicom koja je svoj uski zmijoliki pločnik odmatala između fasada. Zgrade su bile toliko blizu jedna drugoj da su se doimale kao da razgovaraju. Sasvim na kraju, poput čistine, otvaralo se pusto zemljište na kojem se kočoperio mali cirkuski šator ukrašen vijencem od šarenih žarulja. Bilo mi je hladno, bila sam gladna, bila sam znatiželjna. Ne sjećam se da sam platila ulaznicu. Unutra su bila samo mala djeca na klimavim drvenim klupama te pokoja baka. Predstava je počela. Sve su oči bile uprte u pozornicu na kojoj je jedna pudlica hodala na stražnjim nogama, dok je jedna mačka prelazila po tijelu klauna, a da nijednom nije šapom dodirнула zemlju, sitnim mu je koracima prelazila po glavi, rukama, hvatala se za njegove nogavice prkoseći sili teže, lutajući, baš kao i ja, po iznimno skućenu prostoru, stvarajući dojam da nikad ne ide istim putem.

Djeca su se smijala psu jer je na sebi imao odijelce, hodao je brzo i naglo se zaustavljao pred nekim djetetom kao da je ljut, a onda bi nastavio hodati u suprotnom smjeru. U sljedećoj su točki nastupale dvije mlade, gipke djevojke koje su hodale na rukama okrećući se poput rukavica i beskrajno uvjerljivo poništavajući stvarni raspored dijelova tijela tako da se odjednom više nije znalo jesu li im ruke noge i jesu li im se glave odvile i usadile se u trbuh.

Neprestano su se smijale savijajući se, kližući jedna po drugoj, stojeći na jednoj ruci, spuštajući se potrbuške da bi nestale u tlu i ponovno iznenada iskočile. Zapljeskala sam im, i to je bilo prvi put

nakon dugo vremena da sam pomislila kako nešto osjećam. Teško je reći što.

Možda nekakvo čuđenje. Zatim se pojavio onaj koga ću zvati gazdom, stojeći na konju, pušeći lulu i čitajući novine dok je životinja galopirala. Nije imao ni uzde ni bič, ispružio bi se, sjeo bi, ponovno bi ustao, nikad ne gubeći ravnotežu, a tako je dobro na kraju točke odglumio da spava da sam, začudivši se samoj sebi, povjerovala daje zaista zaspao na konju. Kad se probudio, pogled mu je uhvatio moj. Ne znam kako je našao vremena da me uoči, ni kako me je zapravo uočio, jer mu je glava bila naopačke i okretala se tako da čovjek dobije vrtoglavicu.

Kad god bi se našao na mojoj visini, njegove su me oči tražile. Kad je na red došao pozdrav, tako se zagledao u mene da sam dobila dojam da mi daje znak.

Kada je priredba završila, nisam smogla snage da ustanem. Željela sam ovdje ostati, ili će me morati odavde istjerati. Vidjela sam one gipke djevojke, čovjeka konja, klauna s mačkama, plesača na žici sa zmijama, artiste na trapezu s perjem, žonglera nogometaša, čovjeka pauka.

Ja, preljubnica, pokvarena žena, manipulatorica, žderačica djece, ja sam se svima njima divila i bila sam dio trupe.

Šator se ispraznio. Uskoro su publiku u klupama zamijenili cirkusanti da bi počistili. Bila je to zapravo pretraga: našli su jednu rasparenu rukavicu, izgubljene šalove. Čekala sam priliku. Pogledavali su me osmjehujući se. Nisam im uspijevala uzvratiti osmijeh. Ugledala sam jednu od akrobatkinja kako nešto šapuće gazdi. On je krenuo ravno prema meni i sjeo je pokraj mene. Držao se vrlo uspravno, stavio je dlanove na koljena, isprsi se. Smrdio je po balegi i naranči. Nisam se usuđivala okrenuti glavu.

– Što je tvoj fah? – pitao me je. Nisam imala pojma što je htio reći. Nisam znala što da mu odgovorim.

Počeo se po bradi i preoblikovao pitanje. – Što znaš raditi?

Znam vrlo brzo propasti, bila je prva misao koja mi se nametnula.

– Ništa, rekla sam tako tiho da me nije ni čuo.

– Što? – začudio se.

– Ništa, ništa ne znam raditi.

Poslije sam saznala daje dobar dio trupe bio upravo tako vrbovan. Nenajavljeno bi upali, kao ja, ne bi platili ulaznicu i ostali bi nakon posljednjeg pljeska kako bi predložili svoju točku. Mađioničarka, žongler, krotiteljica mačaka, gutač sablji, žena s vukovima. Sve ih je donio val, pa su se – poput alga koje se prepuštaju vodi da ih nosi, jer nemaju vlastite volje –

spustili na klupe cirkusa Santo Salto, tihi, smrknuti, skrivajući svoje vještine. Očito sam nesvjesno pogodila šifru, izrekla lozinku, čekali su da im dođem izvesti čudo. Tko zna što skrivam pod ogrtačem? Patuljaste kuniće što rigaju vatru, kristalne obruče koje ću vrtjeti oko tijela tako da se ne razbiju, žice i prstenje s pomoću kojih ću se uspeti visoko u zrak, tako lako kao da hodam po stubama. Moje bore i moj umoran izgled nisu opovrgli nagađanja, naprotiv.

Poslije sam mogla do mile volje promatrati cirkusante. Neupućen čovjek nije mogao na prvi pogled pogoditi za kakve je zapanjujuće pothvate netko bio sposoban. Mladići, uglavnom niski, zdepasti, pa čak i ovećih trbuha, i djevojke, za ukus većine premršave, imali su crne zube. Neki su akrobati izgledali oronulo, čela su im bila naborana; hodačica po žici imala je veliku stražnjicu i bojala se da će joj postati još veća. Ti ljudi nisu bili osobito ružni, neki su čak posjedovali opasnu privlačnost, ali je njihov izgled postao običan zbog mnoštva sitnih nedostataka što ih čovjek prirodno skupi tijekom života. Bila sam poput njih. Nisam se osobito naprezala da zaustavim protjecanje vremena, imala sam trbuščić, žuljeve na stopalima i podočnjake. Nije dakle bilo nikakva razloga da ispod svoje prividno normalne vanjštine ne krijem kakav veliki talent, kakav dar, poput svih njih.

Gazda je malo pričekao, pa je počeo nabrajati: – Skokovi u zraku? Top? Jarbol? Trapez?

Uže? Zvijeri? Žongliranje?

Nizao je pitanja kao bisere. Nisam ga prekidala. Šutjela sam. Nisam ga ni pokušavala razumjeti.

– Trebamo i nekoga da nam kuha, rekao je na kraju, zbunjen što ne odgovaram na njegova pitanja.

– Znaš li kuhati?

– Znam, uskliknula sam.

Da sam mogla pasti na koljena, učinila bih to, ali nisam imala ni snage ni hrabrosti. Mogla sam mu poljubiti ruke, pokloniti mu se. Sasvim sam jasno osjećala da mi spašava život; ipak sam morala potisnuti taj osjećaj, sakriti ga da sve ne pokvarim.

Kada sam stisnula ručku kofera, imala sam na trenutak osjećaj da bih mogla, poput Nine i Volsie, one dvije akrobatkinje, držati ravnotežu na samo jednoj ruci, okrenuta glavom nadolje i stopala ispruženih prema nebu, oblikujući, kao one, savršeno ravnu crtu, koju bi one zatim polako i neopazice zalelujale, da bi se u svojim narančastim kostimima doimale kao dva plamena što trepere na vjetru.

Gazda mi je dao znak da ga slijedim i tako sam otkrila svoj novi svijet. Sasvim malu, okruglu prikolicu s pet plamenika za kuhanje i drvenim stolom.

– Voda se nalazi vani, rekao mi je.

– A posude?

– Peru ga djeca.

U cirkusu Santo Salto bio si dijete do dvanaeste godine, ni dan manje ni dan više. Zimi sam kroz prozorčić svoje kućice promatrala Georgesa i Rodriga, četverogodišnjaka i petogodišnjaka, kako, prskajući se, stavljaju tanjure pod hladan mlaz. Bojala sam se za njihovo zdravlje. Ali nikad nisu bili bolesni. – Što misliš, kako su to prije ljudi radili? – dobila bih odgovor kada bih se čudila njihovim odgojnim metodama. A to bi mi pitanje više umirivalo srce nego što me je sablažnjavalo. Negdašnji, današnji i budući ljudi ne razlikuju se.

Ono što je bilo, može se vratiti, a ono što je postojalo, nikada neće nestati.

Sjedam na klupu. Rukom prolazim kroz kosu čekajući da se tuga rasprši. Uvijek se na kraju rasprši. Gledam zid u dnu kuhinje. Zapravo provjeravam postoje li ili ne ona divna plava vrata. Dobro znam da nemam ostavu, da još manje imam raskošno spremište nalik plesnoj dvorani. Ne znam čemu se nadam. Da ću se možda susresti s priviđenjem gospode Cohen, carinice nekog drugog svijeta, svijeta u kojem želje imaju provedbenu moć. Neka budu vrata, i vrata budu. Svijet sna nije manje zbiljski od zbiljskog svijeta. A u čemu se razlikuju?

Odjednom više ne znam. U svijetu snova nema briga, kažem si. Ali to nije točno, jer u noćnim morama ništa drugo i ne postoji. U

zbiljskom svijetu svaki čin ima posljedicu; ali tako je i u snovima. Ne, gubim se. To je najčešće pitanje kontinuiteta. U životu je sve povezano, jučerašnja pogreška s njezinim sutrašnjim ispravljanjem, krivica iz proteklog mjeseca kažnjava se u sljedećemu. Ali u snovima su odsjecci života potpuno odvojeni jedni od drugih.

Svaki je nešto novo. Vrijeme ne postoji. Bježimo od svega što je nepopravljivo, a i samu smrt poslali smo na odmor. Zaprepašćuje me pomisao da jedan dio života provodim u svijetu u kojem vrijede zakoni drukčiji od zakona koji vrijede u zbilji. Odjednom više ne znam kako ih razlikovati. Zašto jedan uvijek mora nadjačati drugi? I zašto uvijek isti pobjeđuje? Vрати se, carinice, molim te krajičkom oka. Vрати se da me izbaviš iz ove nepodnošljive sadašnjosti. Ali to je nemoguće, ostajem zatočenicom vremena.

Jučerašnjim danom, iako je bio dobar, nisam oduševljena. Svjesna sam da mi ne odgovara biti pas među psima. Ne želim da mi ljudi dolaze kao u mlin. Želim da znaju zašto dolaze, da osjećaju kako je ovdje sve drukčije. Želim ostvariti svoj san; ostvariti svoju viziju, a ako uspjeh zaprijeti njezinom ostvarivanju, uništiti ću uspjeh. Premda je uspjeh velika riječ. Jučer sam – usprkos navali – ostvarila samo polovinu dnevnog bruto prometa koji mi je potreban da otplatim zajam. Samo polovinu, a ja sam već na rubu, bolesna, za otpad.

Tuširam se hladnom vodom u sudoperu. Vrišt看 stojeći pod mlazom koji me ledi i jača.

Stišćem zube pod slapom strijela, u noći, koža mi se ježi i nadimlje, mišići se brane, savijaju se i opiru, moje se obline zaobljuju, udubine udubljuju. To me neizbježno podsjeća na obred krštenja, i ljutim se na samu sebe što se uvijek vraćam na djetinjstvo, što ga se ne mogu osloboditi, što sam vezana za nj kao gusar za kartu puta do skrivenog blaga. Što uopće mogu tražiti? Zašto želim preurediti restoran u menzu? Zašto da nudim pečene kobasice kad znam peći but, sedam sati? Želim pronaći, ponovno pokušati, popraviti. To me živcira, ali ne mogu drukčije. Kad već imam genijalne zamisli, moram ih i ostvariti, a ako zbog toga budem prisiljena nekoga ne pustiti unutra, spriječiti zaposlenike banke da uđu i otvoriti vrata mališanima iz vrtića, učiniti ću to. Zao mi je, ali imam narudžbu za osamnaest ribanih mrkvica i topli sendvič, ne mogu se vama posvetiti. Maštam o svojoj glupoj

pobjedi. Zamijeniti jela od dvadeset eura deset puta jeftinijim piknik-obrocima. Mjesta, molim, dolazi kraljica poslova, ona će vas naučiti što je zapravo kapitalizam, preradit će vaše krivulje napretka. Ako je netko jednom mogao pomisliti da najkraća udaljenost između dvije točke nije, kao što se dugo vjerovalo, ravna crta, ne znam zašto ja ne bih mogla zamisliti sustav u kojem akumulacija kapitala neće biti jedino jamstvo profita. Željela bih vjerovati da se i ovdje, u mom malom svijetu, može smisliti nešto novo.

Ponovno vadim popise iz ladice u koju sam ih spremila i razmišljam o svojim prijedlozima. Plodovi noćnoga pijanstva blistaju u sivoj zori. Svaka je pročitana riječ poput obojenog lampiona koji širi blagotvornu jasnoću. Trebala bih istražiti neke stvari na internetu, vezane uz cijene i adrese, ali više nemam računalo, prodala sam ga za bagatelu u Cash Convertersu. Odijevam se i u cik zore odlazim na tržnicu. Bulevar je pust, prodavači istovaruju povrće. U tajnovitoj tišini koja prethodi navali kupaca kupujem kilograme povrća, mesa, ribe. Ne računam, ne mislim ni na što, puštam da me vodi intuicija, ne oslanjam se ni na kakve određene jelovnike. Premještam se s jednog štanda na drugi, kao da sam sablast. Kolica su mi puna, kao i ruksak. Slamam se pod kupljenom robom i poput dizača utega napinjem mišiće da se vratim u restoran. U trenutku kada stižem pred željezni rolo, sunce se pomalja između dvije zgrade i na limu crta pozlaćeni trokut. Spuštam ruksak, pa ručku kolica, zadihana. Osam je sati i sva je kupnja obavljena. Na dobitku sam s vremenom. Sada ga zaista imam dovoljno da odem u internet-cafe na uglu da riješim neke od mojih problema.

– Mogu li vam pomoći? – pita me jedan glas iza leda.

Poskočila sam.

– Mogu li vam pomoći? – ponovno će glas.

Tako se dakle pojavljuju anđeli, padaju s neba, nečujno, da bi izgovorili apsurdne i toliko očekivane riječi. Prasnula sam u smijeh, baš kao Sara kada joj je anđeo objavio da će uskoro, u devedeset i devetoj godini, roditi sina. I ja sam se osjećala starom i dotrajalom. Tko mi može pomoći i kako?

Prilazi mi mladić i pruža ruku prema mojoj torbi. Visok je, jako mršav i nosi prugaste plavo-bijele hlače s trapezastim nogavicama. Skupio je koljena i nakrivio se kao da pokušava proći kroz preniska

vrata. Trup mu je loše nasaden na bokove, a glava nakrivljena. Zamutilo mi se pred očima.

– Nije vam dobro? – pita me.

– Ne, ne, u redu je. Mislim da mi je sve ovo bilo malo preteško.

– Ako mi otvorite, kaže, – mogao bih vam unijeti robu.

Ovaj mi mladić govori kao kakav stari gospodin. Jedina osoba koju sam čula da kaže roba umjesto kupovina bio je moj djed; uvijek je nosio odijelo i šešir i nije izlazio bez košare.

Pitam se imam li i ja u svom rječniku takvih riječi koje odaju nešto čime nisam ovladala, nešto nepoznato, neku istinu koja mi izmiče. Ne znam; kao što nikada neću znati kakav mi je profil ili kakva su mi leđa – dijelovi tijela koje vide svi osim mene.

Mladić koji se izražava kao kakav starac zove se Ben. Simone i Hannah rekle su mu za mene.

– Simone i Hannah? – pitam ga. Ne znam na koga to misli.

– Simone i Hannah, ponovio je.

– Rekle su mi da trebate nekoga.

– Tražite posao?

Ušli smo i sjeli, sunce je bacalo svjetlost na stolove oblikujući velike pečate. On ne odgovara.

– Zao mi je, kažem mu, – ne mogu si priuštiti da nekoga zaposlim.

Ne reagira. Ustaje i počinje spremati namirnice u hladnjak. Pokreti su mu tako smireni.

Kleknuo je pa se uspravlja, naginje se i savija, lijepo podiže i odlaze, iako izgleda kao loše uzglobljena lutka.

– Stanite, kažem mu, – upravo sam vam rekla da nemam novaca. Vaše su me prijateljice pogrešno shvatile. One ništa ne znaju, ne znaju u kakvu sam stanju.

– Meni su rekle da trebate nekoga, ponovio je.

Na ovo mu ništa nisam mogla odgovoriti. To je naime istina.

Promatram Bena kako se snalazi u mojoj kuhinji kao daje poznaje. Savršeno razvrstava namirnice, pronalazi najhladnije dijelove hladnjaka, a one sa srednjom temperaturom čuva za osjetljivije proizvode. Kad je završio, stavlja kolica ispod blagajne, savija ruksak i sprema ga, a zatim uzima spužvu i briše površinu za cijedenje posuda.

– Vi ste konobar? – pitam ga.

On bez riječi uzima četiri tanjura iz ormara, razmješta ih po desnoj podlaktici, zglobu, korijenu palca i ostatku ruke, a potom vršcima prstiju lijeve ruke hvata dva duguljasta pladnja – koji su, znam, vrlo teški, teško ih je držati – i uravnotežujući ih i puštajući ih da skliznu, smješta ih od pregiba lakta do ravni zgloba. Kad mu je ruka ponovno postala slobodnom, uzeo je dvije čaše sa stalkom. Ben pleše sa samim sobom, leti od jednog do drugog stola okrećući posude koje mu prolazi iznad glave, spušta se do prsa i zatim se skriva iza leđa. Grčim se jer već vidim kako se razbijaju. On se doima tako nespretnim, slabašnim i skršenim. Kad je prestao plesati, postavlja po jedan tanjur na svaki stol, a dva pladnja pokraj blagajne, jedan s jedne, a drugi s druge strane, zatim baca čaše u zrak, promatra ih kako ocrtavaju vatrene krugove na crvenom jutarnjem suncu i hvata ih u posljednjem trenutku. Jednu daje meni, a s drugom nazdravlja.

Prekrižila sam ruke nad pognutom glavom. Trudim se da ga mislima otjeram. Previše sam molila carinicu. Gospoda Cohen poslala mi je konobara snova, dva su se svijeta sudarila.

Žrtva sam halucinacije. Krhotina sna u obliku divovskog Pinocchioja ušuljala mi se u svakodnevicu. To je zbog umora, kažem si, ako se koncentriram, nestat će. Čvrsto zažmirim pa otvorim oči.

Ben je još ovdje.

Ide mi na živce.

Ide mi na živce njegov osmijeh.

Ide mi na živce njegova šutnja.

Ali ne mogu si priuštiti luksuz da ga nemam. Ako on zaista postoji, radit će za mene, i to od ovoga trenutka.

– Moram u internet-cafe, kažem mu. – Možeš li oguliti i naribati mrkve? Pribor je u ormaru, dolje desno. Ako završiš prije nego što se vratim, operi salatu i namoči gruyere u mlijeko. Izvadi maslac da omekša.

Prijelaz na ti znači da smo potpisali poslovni ugovor.

– Vraćam se čim budem mogla. – Ne morate se žuriti, ljubazno će on. – Do koliko sati možeš ostati? – Sliježe ramenima.

Ovo je izvanredno, kažem si, ploveći kroz pozlačeno svježe jutro, dobila sam roba! Usta su mi se razvukla u širok osmijeh.

Ali, ne! Kako sam naivna. Pokrast će blagajnu! Puštam ga samog. Ima ključeve. Uzet će poslovne čekove. Pokupit će stvari koje sam kupila. Raj djetinjstva, raj mladosti, iskvareni raj.

Sve sami prijestupnici, ti mladi. Pokvarenjaci, kojima ništa nije sveto. Sve će nam uzeti, ti gadovi. Mrze nas, ljute se na nas što smo im oduzeli imovinu i ne damo im da nas zamijene.

Imaju snagu koja nama nedostaje i odvažnost koje se toliko bojimo. Osvećuju se. To je prava špijunska mreža. Simone i Hannah došle su ispitati teren, promatrale su me, prenijele su Benu informacije. On će iskoristiti moju odsutnost i opljačkati moj jadni restorančić.

Tako, dobro, svjesna sam stvarnosti. Stvarnost je naime kad se stvari loše odvijaju i savršeno su povezane. U snu je upravo suprotno, sve se dobro odvija, ali nepovezano. Ipak, nastavljam se smješcati. Baš me briga. Neka uzme što hoće. Ladica blagajne je prazna, a čekovi su mi bez pokrića. Ne vjerujem u anđela, ali ne bojim se ni vraga. Neka me opljačka.

Baš mi je drago što ću ispasti žrtva te zavjere.

Mjesto gdje pretražujem internet smrdi po cigaretama i pivu. Kava je odurna, poslužuje se u debelim i ružnim šalicama. Šećer je vlažan, a žličica je veličine one za juhu. Srećom, nisam cjepidlaka kao neki od mojih novih znanaca. Od propuha što ulazi ispod vrata smrzavaju mi se stopala, pa počinjem cvokotati. Ali ništa me neće zaustaviti, ni mlačna gorčina kave, ni to malo udobnosti što mi je ovdje nude. Došla sam surfati i namjeravam pustiti da me nosi val.

Zadržavam se na utjecajnoj web-stranici ove općine. Proučavam sportske aktivnosti i večernje tečajeve za odrasle. Ponovno zamišljam život u kojem bih provodila poslijepodneva učeći ruski, chi-kong i grafičke tehnike. Bilježim cijene školskih restorana i usput prikupljam informacije o prehrambenim pravilima. Od nutricionističkih savjeta vrti mi se u glavi. Kao da je dijeta postala naša jedina ideologija. Strašno.

Da si podignem moral, plutam prema virtualnim otočićima carm'ng-restorana. Opčinjena sam njihovim cijenama i imenima. Sve je detaljno i luksuzno. To više nije kuhinja, to je alkemija. Više nije u pitanju novac, u pitanju je proračun. Vidim kako se redaju rolade s pjenicom od jagoda, prutići od dimljenih jegulja, snopići od alga i gljiva, hrskavo pecivo sa začинима, butarge. Gledam fotografije

piramida, mostova s tri luka, palača na više katova, balkona, terasa, umjetničkih djela u službi usta. Divim se mostu Golden Gate od nugata, Eiffelovu tornju u obliku uštipka s kremom, crkvi Sacre-Coeur od tučenog bjelanjka sa šećerom. Predlažu mi kompletan obrok za deset eura po osobi sastavljen od hrpe zalogaj čiča što preda mnom promiču poredani na bijelom stolnjaku. Sve me to podsjeća na nevjerojatne šešire koji su krasili klupe engleskih konjskih trkališta s kraja devetnaestog stoljeća.

Predočujem si silueticu uzorne ženice pod svakim od njih. Vaša je kapica moruna-crna rotkvica najdojmljivija, lady Winchester. Luda sam za vašim skupocjenim šeširićem losos-staklenjača. I čajni se kolačići uključuju u razgovor. Slušam ih, potpuno potiskujući ono što slijedi, a to su žute stranice, unutar kojih ću pronaći, ili pak neću, Alija Slimanea.

Osjećam se kao da moj spas ovisi o toj potrazi. Ako ga iskopam, spašena sam, a ako ne, prokleta sam.

Nakon što sam organizirala vjenčanje lorda čiju glavu krasi cilindar od tartufa u šampanjcu s lady koja na glavi ima kapu od krastavca i barbuna u želeu, napuštam Ascot i odlazim u parišku pokrajinu, ostavljam stepenasto gledalište namirisano sokom od cedrata i uronjeno u pjenast umak te se kotrljam do pokošnog žita ravnica Beauce i Brie. Slimane.

Kao Ben Slimane. Proširujem potragu na susjedne departmane. Plovim od Oise do Aisnea, dopirem sve do Aubea, gubim se u Loiretu, vraćam se u Seine-et-Marne. Pretražujem po djelatnostima, izostavljam ime. Napokon, evo ga u Eureu: Ali Slimane, Put Vavas seur, 27600

Monsigny-en-Vexin. Kao da ga vidim, samoga na vrhu brežuljka. Tužni mu kapci sjaje nad bolnim očima, načičkani trepavicama poput kestenovih ljusaka. S cigaretom na rubu usana promatra svoj jesenji uradak: kukuruz od kojeg su se grudi ovog polja napuhale do neba pobran je, zemlja je ponovno gola, puna suhih smečkastih cjevčica, nebo se ponovno može spustiti na nju i otpočiniti, nema više pokrivača od klasja. Gospodin Slimane se kasno vraća na farmu. Ne zna da ću ga nazvati. Ne sjeća me se i nikada ne misli na mene. Što ću mu reći?

Kako će me prepoznati? Ja sam cirkuska kuharica. Tada će se sjetiti.

Kad sam se vratila u restoran, sve je bilo na svome mjestu, sve su zapovijedi bile izvršene, teški poslovi obavljani. Ben sjedi na klupi presvučenoj skajem, uspravnih leđa, glave spuštene kao u ružičastog plamenca. Čeka me. Ništa nije uništio, ni ukrao, ni porazbijao, poslušao me je.

– Jeste li uspjeli sve obaviti? – pita me.

– Jesam. Pronašla sam ono što sam tražila. A ti?

Ben ne odgovara. Još više nagnje glavu. Bojim se da ne slomi vrat.

Objašnjavam mu da ćemo imati dvostruki jelovnik. Ne razumije me.

– Kuhat ćemo za odrasle i posebno za djecu.

– Kao u Hippopotamul – pita me.

Sada ja njega nisam razumjela. Objašnjava mi.

– Želite imati jelovnik za djecu? To se tako zove, jelovnik za djecu, sa šunkom i prženim krumpirićima ili s kosanim odreskom. Ja to nisam volio kad sam bio mali. Htio sam jesti ono što i moji roditelji.

– Ne, ne. Nisam to tako zamislila. Željela bih ponuditi jela koja bi bila privlačna malenima, ali koja bi i odrasli mogli jesti. Shvaćas? Želim da se ovdje svi dobro osjećaju.

– To se onda neće zvati jelovnik za djecu?

– Ne.

– A kako će se zvati?

– Neće imati posebno ime, kažem mu. Odjednom, kao da mi je sinulo. Kod mene ništa neće imati ime.

– Jesi li zamijetio da vani nema natpisa? Iznad vrata ne piše 'restoran'.

– Vi niste za imena? – pita me malko sumnjičavim glasom.

– Točno.

– A kako će ljudi znati?

Ovaj dečko postavlja dobra pitanja. Pitanja na koja nema odgovora. Ugrizla sam se za usnicu. On se vrpolji, vidim da traži rješenje, da mi želi pomoći.

– Ja ću im reći, predlaže mi.

– Ići ću na ulicu i dijeliti letke. Nekako ću im objasniti. Nikad ništa neću imenovati.

Ben se zajapurio. Kažem mu da ne treba ići u krajnosti. Nisam za nazive ako sve svrstavaju u kategorije, ali to ne znači da sam protiv riječi. Odlučno je zakimao glavom.

– Danas mogu ostati do četiri, najavljuje mi naglo prelazeći na drugu temu i odgovarajući mi ujedno na pitanje koje sam mu bila postavila prije sat i pol.

– Poslije imam predavanje, objašnjava.

– Ti si student?

– Da. Konobar i student.

– Što studiraš?

– Politologiju.

– To je teško, zar ne?

– Jako, potvrđuje mi odgovarajućim ozbiljnim glasom.

Podijelili smo posao. On će se baviti jednostavnim jelima, a ja složenima. On će mazati maslacem hljepčice za sendviče i prelijevati mrkvu začinom, dok ću ja pripravlјati riblјi tajine³, juhu minestrone i kozji sir s travama i maslinama. Ben je primjer poslušnosti koja gotovo zabrinjava. Točan je i marljiv. Ne govori spontano, ali odgovara kada ga što upitam.

3 Brodet na sjevernoafrički način (op. prev.).

Željela bih znati kako je upoznao Hannah i Simone. Ne sjeća se.

– Tako, kaže.

Smatra da je to odgovor.

– Već ih dugo poznaješ?

– Prilično. – Koliko?

– Ne znam. Od jaslјica.

Oduvijek stanuje u ovoj četvrti. Poznaje svakoga. Misli da sam dobro učinila što sam otvorila restoran. To nam je nedostajalo. Pogotovo jedno – ovakvo – mjesto. Brblјajući s njim, zapažam daje suptilno promijenio registar, od djedovog je rječnika prešao na govor mnogo mladih, nejasniji i neodređeniji. Prečesto upotreblјava poštalice – ovaj, – kak se ono zove,

– tak. Mislim da je to zbog obzira prema meni, jer je shvatio koliko su za mene bolna imena stvari, odviše jasni, određeni izrazi, koji

istodobno označuju i osuđuju, koji zazivaju i svrstavaju. Pitam ga živi li kod roditelja. Kaže mi:

– Da, ali bez roditelja.

– A gdje su oni?

– Na groblju.

– Žao mi je.

– Meni nije.

– Nešto si naslijedio?

– Da.

– Jesi li jako bogat?

– Nisam.

– Trebali bismo popričati o tvojoj plaći, kažem mu.

– Rekli ste da me ne možete plaćati.

– Ali, Bene, to ne možeš prihvatiti. To je jako ružno. Ja te ne mogu plaćati, ali ne mogu platiti ni dva oslića koja sam kupila na tržnici, kao ni sljedeću najamninu, ni struju. Ništa ne mogu platiti, ali plaćam sve. A tako ću i tebi platiti.

– Nije potrebno, kaže.

– Jest, potrebno je! I drukčije jednostavno ne može. Ako odbijaš da ti plaćam, onda odmah odlazi. Više te ne želim vidjeti.

Ben se snuždio.

– A drugi, tvoji bivši poslodavci, oni su ti plaćali? – pitam ga.

– Jesu.

– Onda, zašto ne bih i ja? Zašto ja ne bih imala pravo da ti plaćam? Zato što sam previše siromašna? Ili zato što sam žena?

Zatrese glavom. Pogled mu se zamuti. Podiže ruke do lica, kao da se boji da ću ga udariti.

Pitam se što li je pretrpio. Kako je sastavljeno to tijelo od rastavljenih dijelova? Kakvom je to postupku bio podvrgnut da je tako poslušan, kakvom odgoju da je tako plašljiv.

– Želim...

Na trenutak oklijeva.

– Želim promijeniti svijet, priznaje pocrvenjevši. – Hannah i Simone pričale su mi o vašim... vašim postupcima. A oni me zanimaju. Imam dojam da nešto poduzimate. Želim biti dio toga.

Malo moje, rekla sam u sebi. Što će ti donijeti iskustvo neuspjeha?

– O čemu govoriš?

– One su mi rekle za doživotnu tarifu. Rekle su mi i da je to tajna. Nikome o tom ništa neću reći. Kunem vam se.

Objasnila sam mu da to nije nikakav postupak, nego je, najbolje rečeno, taktika prisvajanja gostiju, da u tom nema ničega novoga, kao ni plemenitoga, ničega što više ili manje sliči nekakvom idealu.

– Ne očekuj da ćeš kod mene proći obuku. Ne bavim se ni znanošću ni politikom. Nikakve koristi nećeš imati za studiranje. Izgubit ćeš vrijeme. Tvoj rad zaslužuje plaću. To si već čuo?

Čak i ako ti je ovaj posao zanimljiv, čak i ako ti je zadovoljstvo ili škola. Želiš promijeniti svijet, to je lijepo, a ja samo želim pokrenuti posao. Da među nama ne bi bilo nesporazuma, Bene. Ako budeš ovdje radio, radit ćeš da zarađuješ za život.

Ne vjerujem ni u jednu riječ koju izgovaram. Sama se čudim rečenicama koje mi izlaze iz usta: isprazne, otrcane riječi, koje nas trebaju zaštititi od nas samih i od naše megalomanije, od našega smiješnog entuzijazma, od naše patetične i neutemeljene vjere u napredak i čovjeka koji se sam trudi biti bolji.

– A hrana za djecu? – pita me.

Napregnuo se iz sve snage da bi mi proturječio.

– A što s tim ima hrana za djecu? – suho odvrćam.

– Ima to što spada u politiku, promrmlja, – ne uvodite je da biste više zaradili, inače biste to nazvali jelovnikom za djecu, vi to činite radi više pravde, više jednakosti.

Točno je to što kaže Ben, ali ozbiljnost s kojom to kaže, umjesto da pojača moju želju za borbom, potakne moju uzvišenu želju za uspjehom, oduzima sjaj mojim očekivanjima, koja sada djeluju jadno. Kako smo mogli doći do toga? Kako smo mogli izgraditi svijet u kojem se urotnici ujedinjuju da bi govorili o jelovnicima?

Nekoliko tjedana poslije, kada sam ponovno vidjela Simone i Hannah, pitala sam ih je li Ben normalan. Odmah su shvatile smisao mog pitanja i jednoglasno su odgovorile:

– O, ne, nije! Uopće nije normalan. Ali je genijalan konobar, zar ne? Zadovoljni ste i ide vam bolje otkad je ovdje, jel' da?

– A njegov studij? – pitam ih.

– Mnogo je razreda preskočio. Ipak je malo zaostao, ali...

One ne znaju, ne razumiju, zbunjene su. Nikako ne žele da steknem dojam da ga ne vole.

Obožavaju ga. Misle da je najbolji konobar na svijetu. To mi nikako nisu smjele reći. O, zašto su mi to rekle? Sad im je žao. Boje se da ću ga zbog njih otpustiti.

– Zašto mislite da je on najbolji konobar na svijetu?

– Zato što voli svoj posao, odgovaraju mi.

– Otkada ga poznajete?

– Upoznale smo ga prošle godine, radio je u Shamrocku, kafiću pokraj škole.

– Zar ga ne poznajete od jaslica?

Nisu shvatile pitanje. Odustajem. Ben priča gluposti, ali se događa i da kaže istinu. On oduvijek živi u ovoj četvrti i zaista poznaje svakoga. To sam zaključila već prvoga dana kad je došao k meni. U trenutku kad smo završavali sa spremanjem kuhinje, upada Vincent, s ružom u ruci. Ne izgleda iznenađeno što kod mene vidi Bena. Pozdravlja ga poljupcem, a meni daje ružu i sjeda.

– Kavu?

– Može.

– Zaposlila sam Bena kao konobara, kažem mu.

– Dobra ideja, primjećuje rastreseno.

Lupka prstima po stolu. Naslanja se. Uspravlja se. Nervozan je. Počinje pjevushiti pjesmicu, fućkati je. Ustaje, kreće prema polici za knjige. Ponovno sjeda.

Poslužujem mu kavu i sjedam nasuprot njemu. Nasmiješio mi se zatvorenih usta, pa me podsjeća na žabu.

– Još si jako super?

Kima glavom ne otvarajući usta.

– Znaš, odlučio mi se tiho povjeriti, – vezano uz ono što sam ti rekao onaj dan, nisam tako mislio.

U meni se stvorila rupa u pamćenju veličine jezera Michigan. Na što on to zapravo cilja?

– Ma, da, kaže, – mislio sam tako, ali to ne znači da... vidiš? To ništa ne znači, to je bila samo pomisao, tek tako, konstatacija. Ne generaliziram.

Sjetila sam se, Zidovi i novac. Jadni Vincent. Osjeća silnu krivicu.

– Ma nije važno, kažem mu.

– Kako to misliš?

Grozno je povrijeđen.

– Briga me za te priče. To je mnogo jednostavnije nego što mislimo, ili mnogo zamršenije.

Dok razgovaramo, dok ja nastojim uvjeriti Vincenta da ne mislim da je on antisemit, dok on pokušava iz mene izvući da kažem da sam Židovka, dok se borimo na različitim teritorijama, koji se čak ne dodiruju, on bjesni protiv korektnosti, a ja se trudim biti korektna, u restoranu se nešto počelo događati. Nisam to odmah zamijetila jer sam bila previše obuzeta prepirkom, ali dok smo se mi prepirali, restoran se punio. Gosti su za stolovima, a neki čak stoje ispred šanka. Vidim dva tipa u radnim odijelima, ženu s naočalama u modernom kaputu, niskog, ćelavog starčića u kišnom ogrtaču sa šalom svezanim na vratu. Ben poslužuje, donosi kave, suho bijelo vino, i vadi, ne znam otkud ni kako, sok od ananasa. Pokušavam se uvjeriti daje Moj kutak postao bar. Pale se cigarete, niču pepeljare. Muškarac od kojih pedeset godina, uspješna izgleda, otvara vrata i kaže:

– Bok, Bene. Jednu kavu, molim te.

– Već stiže, doktore, odgovara moj konobar.

Radnici u kombinezonima plaćaju ono što su naručili.

– Vidimo se, Bene, kažu mu odlazeći.

– Kakva je ovo gužva? – pitam Vincenta.

Polagano okrećem glavu lijevo, pa desno. Gledam ovdje ove nepoznate ljude koje nisam pozvala da uđu. Na prozoru ipak nije pisalo – otvoreno non-stop, nisam otvorila pivnicu, ni bar. Ali prekasno je. Moj propust da otkrijem identitet neočekivano mi se osvetio. Ne usudujem se ustati. Drugi vjerojatno misle da sam gošća, jer sam za stolom, s prijateljem, preda mnom je kava. Ne znam je li mi ugodan osjećaj da nisam vlasnik koji me je upravo obuzeo. Ipak, prasnem u smijeh.

– On je dečko iz kvarta, kaže mi Vincent kao da je to dovoljno da mi objasni iznenadnu popularnost restorana, – svi ga poznaju. Imao je, kako da kažem, neuobičajen život. Dugo se povlačio po ulici. Njegovi roditelji...

Zaustavlja se, ali ne zato što mi ne želi otkriti obiteljske tajne moga novoga konobara, već zato što sam se u jednom skoku digla da upitam

Bena koliko naplaćuje kavu. Nismo imali vremena o tom razgovarati. Blagajna je nekoliko puta zazvonila. Kako samo uspijevam biti neusiljena?

Sasvim tiho, Ben mi kaže da kavu naplaćuje jedan euro za stolom, a sedamdeset i pet centi na šanku. Zna da je to malo, ali mislio je da to odgovara mom stilu. Suho bijelo vino procijenio je, naprotiv, na tri eura. To je vrlo skupo, ali kad alkohol ne bismo prodavali po nepovoljnim cijenama, privukli bismo sve ovdašnje pijandure. Jasno mu je da ja neću znati izići na kraj s takvim gostima, tako da nema potrebe ni započinjati.

– A sok od ananasa?

– Dva eura i dvadeset.

Pitam se otkud mu tih dvadeset centa. Dolaze iz njegove mašte i smisla za poslovanje.

Dva eura dvadeset, zvuči uvjerljivo. Čovjek ima dojam daje dobio onih trideset centa kojima bi se račun zaokružio, pa ih zato – 5 ostavlja kao napojnicu s osjećajem da je ipak dobro prošao.

Pri odlasku, Vincent stavlja jedan euro na stol. Gledam kovanicu. Sjaji se, mali, vrijednosni mjesec na ultrapasu vinskocrvene boje. On mi nagovješćuje novo razdoblje.

Oklijevam ga uzeti. Podižem oči prema Vincentu, koji se smješka.

– Mazel tov, kaže mi.

Dogovorila sam se s Benom da radi pola radnog vremena. Vincent mi je pomogao oko članarina, premija zdravstvenog i socijalnog osiguranja te svih drugih papira. Postala sam gazdarica. Skupljam uplatnice za porez, naloge za plaćanje, opomene. To je neka vrsta zlokobnog herbarija koji buja i prijeti. Ništa ne razvrstavam, samo gomilam, ozbiljno se približavam propasti, ali taj mi je osjećaj tako dobro poznat da mu se teško opirem. Toliko sam željela da mi život bude jednostavan, a sve se nezaustavljivo komplicira pa zaključujem da se već jako neugodnoj razlici između zbiljskog svijeta i svijeta snova pridružila još jedna: sada još moram razlikovati zbiljski svijet od virtualnoga. Zbilja je ono što se svakodnevno događa u mom restoranu: gosti, narudžbe, hrana koja dolazi i odlazi, doprema pića, priprema jela, guljenje povrća, računi, smotuljci s kovanicama, novčanice, čekovi, rezervacija, stalni gosti, buka, žamor djece i dobro

raspoloženi roditelji. Virtualno je ono što pristiže poštom i gubi se u labirintu mojih ladica: formulari i pozivi pisani jezikom koji smatram barbarskim i na koje ne pristajem odgovoriti, brojevi koji se stalno gomilaju u istom stupcu, stupcu dugovanja. Osjećam se kao žedno tlo koje iscrpljeni podzemni sloj više ne može humificirati, sterilno tlo koje ljetne oluje ispiru, ali ga nikad ne natope. Ne znam kako, ali novac koji ulazi u blagajnu nikada ne dopijeva do onih sumornih, isušenih kanala za natapanje, nema ni kapi da utaži papirnato čudovište.

Jednoga jutra Ben mi kaže da to ovako dalje ne može.

– Sve ide prebrzo, kaže mi.

– Ali ide, zar ne? Restoran se ne prazni. Otkako si ovdje, ljudi se guraju da bi ušli.

Poslužujemo tri puta u podne i tri navečer. Dječja menza funkcionira. A uskoro će i catering krenuti.

Ben šutke otvara ladice stolića smještenoga između sudopera i ormara za posude, komada namještaja koji sam pokupila pokraj kante za smeće u ulici Folie-Meri-court, koji služi i kao zamjenski писаći stol, pomoćni kuhinjski stolić i noćni ormarić. Kako ladice klize van, tako svežnjevi raznobojnih papira padaju na pločice. Od stida mi se steže srce. Spuštam pogled.

Pitam se hoću li jednoga dana prevladati taj osjećaj. Voljela bih se ispričati Benu, zamoliti ga da mi oprosti što sam mu natovarila tu ulogu. Sve je izokrenuto. Ja sam starija, ja bih ga trebala štititi, podučavati, savjetovati. Ben nema nikakvoga iskustva, trebao bi se osloniti na mene, prepustiti se mom sudu, slušati moje poučne pustolovine i skupljati plodove moje mudrosti. Ali ne, događa se upravo suprotno. On bolje od mene primjećuje zamke, razborit je i zreo. Traži me deset eura da ode u Službu za depozit.

– Što je to? – pitam ga, uplašena, jer se plašim riječi – služba, koja me podsjeća na službu Božju, na kaznu, i one druge riječi, – depozit, koja me podsjeća na sudski polog, na stečaj.

Bojim se da će me Ben prijaviti poreznoj upravi ili što ja znam kojoj drugoj državnoj instituciji i moj dosje dostaviti policiji.

– To je papirnica, odgovara mi on.

– Ne misliš li da ionako imamo previše papira?

Smije se. Ohrabruje me. Uvjerava me da će sve urediti. Izlazi, a njegov me štucavi hod u magli, na tom početku zime, dira u srce. Kamo ideš, pile moje malo? Kako ćeš spasiti staru nepromišljenu koku?

Dok ga čekam, pripravljam prhke kolačiće koje ću poslužiti sa smokvama u viskiju te kremu od vanilije. Stavljam janjeća leda s češnjakom u pećnicu premazavši ih prije pireom od ljute crvene paprike, zatim blanširam celer i blitvu, koju glaziram smeđim šećerom. Režem zrna grožđa na dva dijela. Razmišljam o zrnima mudrosti. Promatram unutrašnjost voća, njegovo zeleno meso, glatko i vodenasto. Jedna suza pada na svjetlucavu površinu, za njom pada druga, preplavljuje grožđe. Evo, plima raste, kažem sebi. Brana! Brana! Brana! Pjeva moje srce. Brana između mene i mene same. Kako zaustaviti naviranje uspomena? Kako osloboditi svoju svijest od prošlosti? Što učiniti da ništa ne oživljuje sjećanje, da ništa ne upućuje na nešto, da ništa ne podsjeća na nešto? Kako ukinuti jeku? Zašto se život sastoji od beskrajnog ponavljanja jednoga te istoga? Izliječimo li se ikada od naših amputacija, sakaćenja? I zbog čega uvijek ponavljamo jedne te iste pogreške? Kao da smo zaljubljeni u vlastitu glupost, u vlastitu nesposobnost da ono što trebamo učiniti učinimo kako treba.

Osjećam da bi bilo tko na mome mjestu, sa srećom koju sam ja imala (daje dobio zajam na lažna jamstva, okoristio se susjedovom potporom, zaposlio najboljega pariškog konobara), mogao voditi Moj kutak jednostavno i učinkovito. Svatko osim mene znao bi ovaj restoran pretvoriti u uzoran posao. Ali eto, moja se neorganiziranost uvijek mora uplesti. Na koncu redovito – a to je bolest, ah, kako patim, kako bih se voljela od tog izliječiti – zabrljam. Nisam pouzdana. Kao da sam drogirana, labilna, tajnovita, opasna. Vidim kako se epizode ponavljaju, povezuju se jedna s drugom poput melodija u kontrapunktu. Likovi su slični: mladi su i sude.

Benov sud, tako blag, tako pun razumijevanja, reinkarnacija je Hugova suda, sin sudi majci.

Obojica su imali pravo, a ja sam oba puta bila kriva.

A ipak, trudim se, perfekcionista sam na svoj način. U početku su moja energija i moja domišljatost činile čuda. Nisam li bila uzorna majka?

Pokušavam spojiti dvije polovice zrna grožđa. Prianjaju savršeno. Obrazi me peku od slanih suza.

Nisam li bila savršena majka?

Više nema traga noža na opni voća, nema ožiljka, zrno je netaknuto, štiti ga njegova prozirna opna.

Nisam li bila besprijeckorna majka? Suze su mi potekle još jače. Ruke mi drhte. Zrno grožđa pada mi iz ruke na pod, rasprskava se.

Puloveri, uvijek mekani. Ni jedan šal ne grebe. Ni jedna kapa nije smiješna. Hlače nikada nisu stegnute u struku. Majice su čiste, čiste. Cipele, udobne, uslužne. Svake večeri, jedna priča, bajka, mit. Za stolom, svježi proizvodi, obojeni, tanjuri kao cvijeće, kao mozaik sastavljen od polja, krajolik. Na stropu njegove sobe zalijepila sam fosforescentne zvijezde po zadanom uzorku. Gotovo sam se ubila penjući se po ljestvama, ali nisam odustala. Zajedno čitamo zvjezdanu kartu, navečer, prije spavanja. Imenujem zvijezda, jedno po jedno. Kad idemo u kazalište ili u kino, nosimo sa sobom lanč-pakete da usput jedemo, ukusnu užinu od badema, suhoga manga i rahatlokuma. Na povratku razgovaramo. Hugo se vrlo lijepo izražava. Sve shvaća. Vrlo rano povezuje predstave koje je gledao. Općinjava me njegova inteligencija, kao što me općinjava tišina u svemiru. Pobuđuje u meni osjećaj hladnog divljenja.

Tijekom godina, vrebam svoju priliku. Čekam da gong odjekne, gong majčinske ljubavi od kojeg će mi zatreperiti srce. Ponekad zaboravim misliti na to, to je moj odmor. Kretnje i izrazi pažnje odlično glume tu nedostižnu ljubav tako da zatječem sebe kako u to vjerujem.

Govorim si da sam majka poput ostalih, možda samo malo savjesnija. Bol nestaje, dišem. Ali to ne traje dugo; dovoljno je da susretnem neku drugu majku, da čujem kako govori o svojem djetetu, da je vidim kako ga promatra, daje čujem kako pjeva svom mezimcu. Sve mi je to poznato, jer mi je od ona tri dana tijekom kojih sam voljela Huga ostao poseban trag, nešto poput opekline duž kralježnice. Osvrćem se na te dane, a rana se iznova otvara. Nedostaje mi samo krhki mostić da prijedem preko ponora dubokog dvije tisuće metara. Nije to ništa. Ponor koji me odvaja od mog djeteta vrlo je uzak. Dovoljan bi bio konopac prebačen sjedne obale na drugu, jer pukotina nije široka, samo je užasno duboka, ali jedna greda, jedna lijana...

Odjednom me privlači praznina. Obuzima me želja da skočim, da završim s tim, očaj. Možda u tim trenucima moj pogled nije baš dobronamjeren. Moje bi oči mogle biti oči ubojice.

Toliko mu toga spočitavam, tom jadnom djetetu, koje ni za što nije krivo.

Jedne noći sanjam kako prekopavam njegovu nutrinu u potrazi za mojom ljubavi, koju mi je oduzeo i sakrio je negdje u sebi. Budim se užasnuta! Uzimam svoje biljne kapi, govorim si da sam luda, uvjeravam se da je sve u redu i vraćam se svom ritualu: savršena usluga i primjeren odgoj. Imam sastanak s učiteljicama, zatim sa srednjoškolskim profesorima. Čude se što sam došla, obično imaju sastanke s roditeljima problematične djece, koji traže savjet kad su im djeca hiperaktivna, kad imaju stalno loše ocjene, kad su zabrinuti zbog njihova ponašanja. Uostalom, najčešće sami pozivaju roditelje. Zbog Huga sam ja sama tražila razgovor, i svake godine isto: sami komplimenti. Živahan je, darežljiv, izvrstan učenik, druželjubiv, ima razvijen osjećaj za pravdu. Neki idu tako daleko da kažu kako je lijep i objašnjavaju da im prisutnost tako dragog djeteta u razredu pomaže u izvođenju nastave.

Svaki put se sledim, jer sve to znam. Očekujem nešto drugo. A što, zapravo? Naivno se nadam da će jedan od tih stručnjaka za djecu otkriti užas u kojem živimo. Zamišljam prizor:

– Dragi gospode, mene ne možete prevariti. Opće je poznato da najviše pate djeca koja su naizgled najbolje odgojena. Sve te dobre ocjene, taj dojam radosti, ta sreća kojom zrači vaš sin, sve je to sumnjivo, veoma sumnjivo. Gdje moji kolege vide kvalitete, ja vidim simptome.

Obilazim pedijatrijske ambulante. Očekujem kaznu. Ništa. Čestitaju mi na njegovu razvoju, na divnim zubima, na krajnicima koje nije potrebno vaditi. Sastanci završavaju za pet minuta. – Ah, kad bi svi pacijenti bili poput vas! – kažu mi.

Jesam li počinila savršen zločin?

Hugo i ja se nikada ne ljubimo. Do svoje šeste godine davao mi je ruku pri prelaženju ceste. Dlan mu je mlitav i suh u momem. Ponekad se plašim: ako padne, ako se udari, zaplače, ipak ću ga morati zagrliti da ga utješim. To ne mogu zamisliti. Ali Hugo nikada ne pada, okretan je i oprezan. Ne plače. Nikad ne traži više. Kad je bio dojenče,

davala sam mu bočicu odmaknuta od njega, on na jastuku, a ja sjedim sa strane ispružene ruke. Objašnjavala sam da me tako manje bole leđa. Svi su mi vjerovali.

Vrlo je rano naučio čitati i pisati. Jedna je od rijetkih prednosti dosade (jer čovjek se silno dosađuje kada provodi dane uz dijete koje ne uspijeva zavoljeti) u tom što izmišljate mnoštvo aktivnosti daje prikriti. U drugoj godini znao je sve o modeliranju plastelinom, u trećoj mu više ni papirmaše nije bio tajna. Slikanje vodenim bojama, uljenim bojama, keramika. Kad je imao četiri godine, predložila sam mu da se igra sa slovima. Kupila sam mu drvenu abecedu.

Klauni u crvenim odijelima s crnim šeširima predočivali su, sami ili udvoje, vodoravne i okomite crte slova. Prva riječ koju je Hugo napisao bila je OR4. Mislim da je položaj akrobata bio odlučan za takav izbor: slovo O bio je onaj gipki klaun zatvoren u samog sebe, prisiljen da samome sebi bude dovoljan, okomita crta slova R bio je njegov otac, blizak, uspravan, stabilan, a preostali dio bila sam ja, klaun spuštene glave, u položaju smiješnoga bijega, stopala zalijepljenih za glavu uspravnoga klauna, svinutih koljena, stražnjice zalijepljene za bok oca, trupa i ruku ispruženih u suprotnom smjeru, kao da uranjaju u prazninu. Ništa nisam rekla. Napisala sam HUGO, a on MYRIAM. Napisala sam MAMA, a on QTSUBYG.

Hugo je jedne noći dobio vrućicu. Posrijedi je bio bronhitis. Liječnik je rekao da se ne trebam zabrinjavati. Poslala sam ga u školu sa svilenim rupcem oko vrata, kao da ga je svila mogla zaštititi od još teže bolesti. Kad se navečer vratio, oči su mu se sjajile. Pitala sam ga kako mu je. Odgovorio mi je – dobro – i zatvorio se u svoju sobu. Mora da je zaspao, jer nije došao u blagovaonicu da večera. Nismo bili zabrinuti, spomenuli smo neispavanost, krizu odrastanja. Nisam ga čula kako stenje u tri sata ujutro. Uzbunilo me je kad sam shvatila da mi suprug nije u krevetu. Zvala sam ga, ali mi nije odgovorio. Ustala sam. Tražila sam ga u kuhinji, u kupaonici. Ni na sekundu nisam pomislila da bi mogao biti s Hugom, jer nas to dijete nikada nije probudilo. Spavao bi cijele noći otkad je izišao iz rođilišta. Ali, kad sam se vratila na spavanje, čula sam zvukove s druge strane vrata ukrašenih s četiri drvena slova Hugova imena. Okrenula sam kvaku i vidjela sam ih. Madona s djetetom pod mjesecinom.

Moj muž sjedi na podu s Hugom u naručju, oblivenim znojem i suzama. Velika mu je očeva 4 Franc, riječ or znači zlato (op. prev.)

ruka milovala glavu koja je gorjela. Zatvorila sam vrata za njima i otišla do kreveta, drhtavih koljena. S jastukom u ustima jecala sam, gušeći krikove u perju. Sutradan sam otišla do liječnika i rekla mu da sam pomalo depresivna. Propisao mi je lijek. Od toga dana život mi je bio mirniji. Živjela sam pod vodom, u potonuloj katedrali, moja je tuga postala nečujna i za moje vlastite uši; samo sam se glupavo smješkala.

Ben se pobjedonosno vratio. Iz torbe vadi četiri siva fascikla kojima je zamahao kao buketom cvijeća.

– Sve ćemo srediti, najavljuje.

Stavlja fascikle na radni stol. Kupio je i raznobojne kartonske umetke, za razvrstavanje.

– Ovdje ćemo staviti račune koje trebamo platiti. A ovdje one koji su već podmireni; ovdje one koji ne mogu čekati, pa one koji mogu pričekati. U drugi fascikl stavljamo administrativne papire. Treći će biti za bankovne poslove.

Buši rupice, umeće, pročišćuje.

Po završetku posla iz džepa vadi veliki kalendar i vješa ga na zid.

– Ovo je naš rokovnik, kaže mi.

Ružičastim flomasterom zaokružuje datume.

– Jeste li zadovoljni? – pita me.

Ne uspijevam mu odgovoriti. Razmišljam o slanim tragovima na obrazima, o mojim očima koje moraju biti crvene. Ben zaslužuje toliko boljega.

Oklijevajući vadi iz džepa jakne pravokutni paketić.

– Ovo je za vas, kaže mi pomalo nesigurnim glasom.

– Što je to?

– Dar.

Poderem papir. Ben mi je donio Rilkeova Pisma mladom pjesniku.

– Je li vam poznata? – pita me. – To je moja najdraža knjiga.

– I moja, jako je volim, odgovaram mu.

– Ali je nemate, primjećuje pokazujući policu za knjige.

– Nemam, doista. Jako lijepo od tebe.

Listam knjigu. Neke rečenice znam napamet: – Pokušajte zavoljeti svoja pitanja, svako kao zatvorenu prostoriju, ili kao knjigu napisanu na stranom jeziku."5 Željela bih objasniti Benu zašto se ta najdraža zbirka ne nalazi na mojoj nomadskoj polici. Još je prerano. Reći ću mu da sam je izgubila.

Tog smo jutra kasno otvorili, ali naši stalni gosti ne gundaju. Nema toga što bi se Benu moglo prigovoriti. Kao da ga obavlja neka vrsta magnetskog polja koja u drugih pobuđuje osjećaj poštovanja. Sreća što je tako, jer bi inače, onako trapavih i mršavih udova, bio lak plijen nezadovoljnicima svih vrsta.

Ovo je moje omiljeno doba dana, trenutak ostvarene utopije, koji se svaki dan ponavlja.

Ben poslužuje kavu, voćne sokove, čokoladu, a katkad netko zaželi i krišku kruha s maslacem.

I to poslužujemo. Katkad je gostu dovoljno meko kuhano jaje. Bez brige, voda već ključa u loncu. S druge strane blagajne, dobro zaštićena šankom, pripravljam ručak i neke dijelove večere. Radim luđačkim tempom. Ruke su mi brže od misli. A to zahtijeva veliku opuštenost i neizmjernu usredotočenost. Treba odustati od tog da mozak zapovijeda i osloniti se samo na živce i pamćenje. To je predsvjesno stanje, vrsta povratka čistom osjećaju. U tim trenucima bolje je da me nitko ništa ne pita. Nisam kadra odgovoriti, mogla bih izgubiti nit. Ljudi to znaju, pa i ne pokušavaju. Promatraju me, njuškaju. Slušam njihove razgovore, katkad uhvatim koju riječ. Razgovaraju o jelovniku, o vremenu, katkad se žale na nekoga tko nije nazočan, nekoga koga nikada neću upoznati, i koga su dobro izogovarali. Kako se zima približava i kako vani postaje sve hladnije, katkad se začuje galama u restoranu: netko nije 5 Citirano prema prijevodu Dragutina Horvata, Zagreb, Divič, 1997. (op. prev.).

dobro zatvorio vrata. – Nije ti tata ložać, kaže nepoznat mi glas. Ne moram više čitati novine, raspravlja se o svim aktualnim temama. Pažljivo dodajem začine, malo manje soli u crnoj kronici, malo više mljevene paprike u vanjskoj politici, a papra u gospodarstvu. Ljudi dolaze.

Nalazim se usred agore. Svjedočim neizbježnom pojednostavnjivanju: u žrvnju razgovora nestaju najfinije suptilnosti i

nijanse. Preispitujem se o neizbježnoj običnosti riječi koje se ovdje razmjenjuju. U trenucima kada se prisiljavam začiniti hranu i iz nje izvući najskrivenije arome a da nijedna ne prevagne, pitam se zašto ljudi na kraju neizostavno ponavljaju uvijek iste gluposti. Poravnati, poravnati, uvijek sve svesti na istu razinu. Valjak za pritisak na konsenzus premješta se s jednog na drugi kontinent. Moji gosti govore o mjestima na kojima nikada nisu bili, spominju narode koje nikada neće upoznati. Zamjenjuju i uspoređuju. Imaju ludu potrebu da povlače paralele. – Takvi su bili i nacisti, često kažu. S tom se opaskom uvijek svi slože, jer ona u sebi skriva vrstu moći koja je na pola puta između opčinjenosti i intelektualne predaje. Primjećujem da ljudi obožavaju katastrofe, a najviše vole predviđati najgore. – Za dvije godine svi smo mrtvi! – smiruje jedan. Drugi potvrđuju. Bit će to zbog jedne lude krave, ili ptičje gripe. Otapanje ledenjaka potopit će nas prije nego što će teroristi baciti na nas atomsku bombu, ili će možda biti obratno? Ne zaboravimo ni moć kemijskog oružja. Nadmetanju nema kraja. Povisuje se ton, svatko se trudi smisliti najžasniji kraj.

Zabrinjava me ta strast za katastrofalnim svršecima. Kako samo pritom uspijevaju ostati hladnokrvni? Kako mogu zanemariti utvrđenu činjenicu da, nasuprot lošim vijestima, kojima uvijek prethodi proročanstvo, dobre vijesti stižu iznenada, kada ih više ne očekujemo? Istina je da se osjećamo sigurnijima kada prizivamo propast; izmišljotina često ostaje zagonetnom.

Da je Kasandra bila muško, kažem sebi, sigurno bi živjela mnogo mirnije. Ne bi se bojala strašnoga vala iz svojih snova, iskoristila bi ga da njime zadivi svoje prijatelje: – E, znate, dečki, Troja će propasti. Naši će junaci poginuti. Za petnaest dana, ovdje će stajati samo polje ruševina. – I njezini bi prijatelji naručili rundu piva da to proslave.

Vincent se ispričava što nije dva dana dolazio. Bio je na veličanstvenom vjenčanju.

– Čak su od mene naručili i grlice, uzvikuje.

– I, je li dobro prošlo? Ptice nisu kakale po bifeu?

Završila sam s pripremama. Konačno mogu sjesti i popiti kavu. Osjećam sve zglobove, od nožnih prstiju do bokova. Kao da su od željeza. Od zahrđalog željeza.

– Ovo sam ukrao za tebe, kaže mi Vincent pružajući mi bijelu orhideju s grimiznim srcem,

– ova se ne može osušiti, objašnjava.

Dakle cvijeće ne vene uvijek.

– Kako je lijepa. Kao da ima lice!

Mršti se. Misli da sam malo previše vrckava. Podsjeća me na moga supruga.

– Jako su skupe, kaže.

– Što?

– Orhideje, bijele kao ova, jako su skupe.

Vjerojatno misli da ne pokazujem dovoljno zahvalnosti za tako dragocjen dar.

Primam ga za ruku, nastojim gledati mu ravno u oči i, unoseći mu se u lice toliko da bi netko mogao pomisliti da ćemo se poljubiti, sasvim mu tiho kažem:

– Vrlo, vrlo lijepo od tebe. Divna je.

Primjećujem da mu dah miriše po anisu. Gotovo bih mu čestitala, ali ne znam kako bi to prihvatio a da se ne uvrijedi. Ruka mu ostaje u mojoj. Koža mu je glatka, a put nježna. Moja je koža hrapava, dlan izbrazdan mišićima i ranicama. Voljela bih mu se zbog toga ispričati.

Pitam se kako ću se jednoga dana moći ponovno zaljubiti. Kako će se netko moći zaljubiti u mene. Je li moguće voditi ljubav kad imate ruke jednako žuljave kao i stopala? Je li moguće voditi ljubav kad imate ogromnu boru koja se spušta s jedne strane lica poput ožiljka, od nosnice do brade? Zašto se tijelo mora tako brzo istrošiti?

– Koliko ti je godina? – pitam Vincenta.

– Trideset i devet, odgovara mi.

– Starija sam od tebe, kažem tobože s ponosom.

– Ne bi se reklo.

Na licu mu se vidi izraz sumnje.

– Niske žene uvijek djeluju mlade, kaže.

Još je samo ovo nedostajalo u mojoj zbirci kavanskih šala.

Znam da s leda lako prevarim, tako mi barem kažu. Nisam visoka, kosa mi je izrazito crna, bokovi uski, a gležnjevi gracilni. Jednom je prilikom na ulici, dok sam hodala uz Octavea, jedan tip iza nas viknuo

– Ah, ti mladi, jer smo bili ispustili rukavicu. Nije zapazio nikakvu

razliku između nas. Mislio je da imam petnaest godina. Kao Octave. Octave je tada pokupio rukavicu, primio me za bradu palcem i kažiprstom i rekao mi – Evo ti, malena. – U sebi sam se onesvijestila. Ostala sam na nogama, ali, duboko u meni, sve su zapreke nestale. Nisam se tomu nadala. Kako sam to mogla predvidjeti i kakva je novost bila posrijedi? Dobra ili loša, čudo ili propast? I sama bi Kasandra bila zbunjena.

Dječaćka prijateljstva. Tiha zemlja, usprkos povicima, usprkos tučnjavama, usprkos nadglasavanju i nadmetanju – A moj je otac..., – A moj je pas..., – A moja je učiteljica.... – U središtu svog svijeta, koji ima oblik stolčića na kojem sjede, dječaci se prepiru jedući užinu.

Zatim se igraju ležeći na trbuhu. Tepih im češka pupak na mjestu gdje se nazire prostor između hlača i majice. U podignutim šakama, u podignutim rukama, drže figurice kao da žele izbrisati vlastito tijelo, koje više ne smije postojati jer su sada njihove duše izabrale kao prebivalište malene plastične likove. Novi je dom veličine deset centimetara. Malen je to prostor, ali u njemu se može izvesti toliko toga izvanrednog, na primjer letjeti, ili pasti s hridi te se odmah nakon pada podignuti. Mogu jedan drugoga gnječiti proizvodeći čudne zvukove.

A kada im to dosadi, prsti olabavljaju stisak. Figuricu ostavljaju, ponekad je bace pod komodu, gdje ostaje zauvijek izgubljena. Ali briga ih. Igrat će nogomet. Šutati spužvastu loptu, bacati se na tlo da je zaustave, udarati iz sve snage glavom o rub kreveta, krvariti, ali baš ih briga. Poslije im je kosa sva slijepljena i masna. Umiru od žeđi.

Kad mi je Hugo prvi put spomenuo Octavea, imao je sedam godina. Octave je imao osam.

– Ima jedan dečko u mom razredu koji ima nekakvo glazbeno ime, rekao mi je.

– Ludwig? – upitala sam.

– Ne, još čudnije.

– Wolfgang?

– Ne, još mnogo čudnije.

Počešala sam se po glavi.

– Evo, sjetio sam se! – uzviknuo je tako naglo da sam se trgnula. – Octave! Zove se Octave!

Nasmijala sam se.

– I kakav je taj Octave? – upitala sam sina. – Nizak je. Ima ružičasta usta. – Nije znao što bi još rekao. – I to je sve?

Hugo je napucao usne, više se ničega nije sjetio.

– Kakva mu je kosa?

– Ravna.

– Koje je boje?

– Svijetlosmeđe.

– Kakve su mu oči?

– Obične.

– Koje boje?

Hugo se namrštio. Nije znao. Priznao mi je tada da nikad nije zamijetio da se boja očiju može razlikovati od čovjeka do čovjeka.

– Odsada ću više paziti na tu pojedinost, uvjerio me je svojim mudrim glasom.

Okrenula sam glavu, kao što sam to uvijek činila kada bi on pokušao uhvatiti moj pogled.

Bila je to gotovo nehotična kretnja, bliža refleksu nego reagiranju. Nisam osjetila nikakvu potrebu razmišljati o tome. Kao što se pozitivni polovi magneta mogu samo odbijati, moje su se zjenice okretale od njegovih. Vjerojatno sam se bojala da će u njima pročitati ono što uzaludno nastojim sakriti. – Ne volim te – bila je poruka kodirana u šarenici, strijela kojom ga je moja zjenica odbijala pogoditi. Željela sam ga štititi, ali ne zato što je on moje tijelo, niti zato što je moja krv, već samo zbog višega imperativa koji bi se mogao ovako sažeti: odrastao čovjek može tako lako povrijediti dijete da si to mora po svaku cijenu zabraniti. Sasvim sam racionalno branila svog sina od same sebe, s jednakom količinom osjećaja koji mi je naređivao da negujem ranjenu pticu, da hranim mačku lutalicu, da ne ubrzavam na pješačkim prijelazima.

– Mogu li ga pozvati kući? – upitao me je Hugo. Prvi je put spomenuo da bi htio pozvati prijatelja.

– Želiš Octavea pozvati kući? Na užinu?

– Da, ali bih želio i da ovdje prespava.

– Slažu li se s tim njegovi roditelji? Moram ih nazvati. Imaš li broj njegova telefona?

– Njegovi se slažu. Octave radi sve što želi.

- Kako to znaš?
- Rekao mi je.
- Ipak ću nazvati njegovu majku, kažem.

Nikada nisam uspjela dobiti njegove roditelje. Ostavljala sam im poruke. Nisu nazivali.

Napisala sam poruku, koja je ostala bez odgovora. Octave je došao s ruksakom na leđima, a pažljivo složena rezervna odjeća i dobro opremljena toaletna torbica u njemu upućivale su na to da je njegov odlazak nadzirala odrasla osoba. Pojavio se u utorak poslijepodne, u pet sati, s Hugom. Kosa mu je bila ravna i svijetlosmeđa, a oči neodređene boje. Pozdravio me je i pružio mi lice na poljubac. Nagnula sam se i poljubila ga u obraz, dajući mu tako otprve ono što sam uvijek odbijala dati Hugu. Pocrvenjela sam, blagoslivljajući zimsko doba kada trijem uroni u polutamu već sredinom poslijepodneva. Dječacima sam poslužila užinu. Hugo bi me pretekao, otvorio bi prije mene ormar za posude, izvadio kruh i namaz. Bio je siguran i spretn. Sjedeći na stolcu savršeno mirno, Octave je čekao da bude poslužen. Nije se usuđivao ni pomaknuti, trebalo mu je uliti mlijeko u čašu i približiti mu je, inače nije pio.

– Voliš li kruh s Nutellom? – upitala sam ga, jer dok je Hugo kriške kruha mazao i jednu za drugom jeo, Octave ništa nije ni taknuo.

– Da, rekao je. – Volim jako.

– Hoćeš da ti ga ja namažem? – upitala sam ga.

– O, da, molim vas. Hvala lijepa!

Sav se topio od ljubaznosti. Tada sam prema njemu ponovno pokazala pažnju kakvu nikad nisam pokazivala prema svom sinu. Hugo je bio prvak u neovisnosti, snalazio se tako daje vrlo rijetko morao zatražiti moju pomoć.

Napast se ne zamara prerušavanjem. Zmija Evi nudi jabuku u svojoj reptilskoj odori. U mom odnosu s Octaveom nije bilo nimalo lukavosti ni dvosmislenosti. Uredno me je molio da mu činim sve što me moj sin nikada ne bi ni pomislio pitati; Hugo je osjećao da bi naišao na tako neumoljivo odbijanje da nije dolazilo u obzir da to pokuša. Traži li se od bogalja da trči za autobusom? Ili onoga bez ruku da očisti stol? U svim područjima u kojima je Hugo briljirao, Octave je imao teškoće. Loše je čitao, zamuckivao je kao kakav početnik; nije shvaćao razliku između jedinica i desetica, griješio je u gramatici: jeli

smo uzeli, jeli smo došli. Čarape su mu uvijek bile naborane, a gumbi krivo zakopčani. Nije znao prerezati meso, mučio se da uhvati rukav kada bi odijevao kaput, nije znao da treba pogledati na obje strane pri prelasku ulice. U svemu je bio toliko nesamostalan da vam nije preostajalo drugo nego da mu pomažete, ali je istodobno bio obdaren neobjašnjivom ljupkošću. Zahvaljivao je kao nitko drugi, pokazivao je dirljivu zahvalnost u najbeznačajnijoj prigodi. Usto je imao prerano razvijen smisao za ismijavanje, pa je s mnogo humora prihvaćao nevjerojatnu količinu svojih nedostataka.

Došao je na užinu. Došao je prespavati. Povelj bismo ga da s nama provede vikend.

Trebali smo ga povesti i na ljetovanje.

Jedne noći, baš prije nego što sam krenula na spavanje, pomislila sam kako zaista jako volim Octavea.

Bio je to tako ugodan, tako utješan osjećaj, da sam prvi put nakon mnogo vremena imala dojam da ću lako zaspati, potpuno mirna. Već sam se prije sedam godina naviknula na to da se silom udubljujem u san, kao da moram prokopati tunel u granitu. Da bih utonula u san, trebala sam oboriti na tlo svoju dušu lutajuće majke, zakopati je u zemlju, ušutkati njezino neprestano tuženje puneći joj usta šljunkom. Ulazila sam u svoje noći kao što se ulazi u grob, samo što sam ja svake večeri počinjala iznova.

Sutradan mi je Hugo rekao da je njegovo prijateljstvo s Octaveom okončano.

Najprije sam se nasmijala.

– Što se dogodilo? Jeste li se posvađali?

– Ne.

– Nego?

– Više ga ne želim vidjeti. Više ga ne želim pozvati kući.

– To nije lijepo, rekla sam sinu, koji mi se iznenada učinio kao krvnik.

Zašto mi ga oduzima? Što ga je navelo da udalji Octavea? Kako je shvatio tu moju naklonost? Nikada je nisam pokazivala. Nisam jedna od onih majki koje dosađuju svojoj djeci nabrajajući im uspjehe njihovih prijatelja. Zašto ti nisi kao on? Zašto nisi pristojan kao on?

Gledaj kako on pomaže svojoj mami! Uvijek sam bila obzirna, suzdržavala sam se od primjedaba.

– On nije dobar, rekao je Hugo. – Lažljivac je. Pokvareni lažljivac. Nikada nisam vidjela Huga da bjesni. – Što to govoriš?

Postavivši mu to pitanje, nesvjesno sam ga pogledala ravno u oči. Strelica je odapeta. Moj ga je pogled skamenio. Usne su mu zadrhtale. Šarenice su mu se tresle kao da su tražile način da se pokriju. Nešto je promrmljao, nerazumljivu priču o biću i tajnom planetu; dječje maštarije. Ništa nisam razumjela, a nisam ni željela razumjeti. Bila sam očarana snagom svoje mržnje. Ne dolazi u obzir da zažmirim. Ne dolazi u obzir da odvratim pogled. Bujica lave izlila se kroz goruće otvore. Prozori moje duše bili su razbijeni žestinom te bujice.

Kako se mogu sjećati tog prizora? Kako mu se mogu vraćati?

Hugo je na kraju pognuo glavu, poražen. Vrlo polako, kao da ga je cijelo tijelo boljelo od šoka, otišao je u svoju sobu. Nisam bila svjesna koju sam granicu upravo bila prešla, ali od trenutka kada se moj sin sklonio od mog pogleda, preplavio me je stid kakav nikada dotad nisam doživjela, sličan onomu koji će me poslije godinama razarati.

Malo, nadureno lice Vincentove orhideje gleda me kako plaćem nad lukom. Zaboravila sam ga prije isjeckati. Obično time počinjem: stavljam naočale za plivanje i uranjam u sedefaste ljuske. Ali danas sam zbog Benovih prijekora malo rastresena. Ne usuđujem se staviti plivačku masku pred gostima. Uzalud ispirem lukovice hladnom vodom, moje su očne šupljine preplavljene. Sama sebi nalik sam onim psima uvučene gubice i crnih, molećivih očiju koje iskaču iz glave kao velike špekule. Vincent mi je poljubio ruku prije nego što je otišao. Osjećam otisak njegovih usana pri korijenima prstiju. Nisam sigurna da mi se to sviđa.

Osjećam da mi se pomalo gade te previše blijede usne umetnute u navodnike od sline. A ipak, ne mogu poreći da mi je nekakav sićušni laso stegnuo čvor oko pupka. Opne lukovica, zlataste, prozračne, lagane, lete nad daskom za rezanje, podignute vjetrom mog noža. Mislim na divni luk srebrenac Alija Slimanea, sladak poput voća, koji me podsjećao na žarulje jer se činilo da se svjetlost ne odbija od njega, nego da izvire iz njega. Rezala sam ga bez naočala, ali i bez ijedne suze. – Zbog mene nikada nećete plakati, ustvrdio bi moj dobavljač pružajući mi vijenac tih svijetlećih kugla. – Taj luk nije ljut. Sladak je kao i drugi, ali ne grize oči.

– Lijepo od vas, rekla bih ja. Spuštena pogleda, gospodin Slimane bi skromno uvukao usne, koje nisu bile vlažne kao Vincentove, nego smeđe, gotovo ljubičaste, nalik smokvinoj kori. I rijetko kad bi iznenadio osmijehom, rezom na smokvi. Uvijek sam gledala njegova usta dok mi je govorio, jer su mi njegove oči bile pretužne. Gledala sam mu usta, koja sam znala napamet, kao da sam imala namjeru da... Za kakvu bih to namjeru trebala tako dobro poznavati nečija usta? Za kakvu namjeru, i to s muškarcem koji me nikada ne bi rasplakao?

Simone i Hannah otvaraju vrata i ulaze ravno u kuhinju da me poljube.

– Što se dogodilo? – pitaju me, užasnute zbog mojih suza.

Prije nego što sam im stigla odgovoriti, i njih svi napala isparivanja iz luka, pa su se i one rasplakale. Brišu si kutove očiju i objavljuju da do sutra moraju napisati nemoguć rad. Mogu li im malo poslije pomoći? Slobodne su sat vremena poslije ručka i željele bi da im nešto objasnim.

– Ali ja sam truba za filozofiju, kažem im, – uvijek sam bila.

– Dobro, ali vi ste dosta toga doživjeli, imate iskustva, odgovorile su mi. – O čemu trebate pisati?

Ne znam kako bi mi moje osobno iskustvo moglo pomoći da odgovorim na pitanja koja su me užasavala u završnom razredu srednje škole i koja me i danas preneraze: – Možemo li razumjeti prošlost ako ne znamo budućnost?, – Treba li nastojati sve dokazati?, – Može li se promijeniti tijek povijesti?, – Je li čovjek prirodno razuman? – Čitala sam pitanja i na svako sam imala želju odgovoriti NE! Odlučan i konačan ne! Nakon odbacivanja pitanja, mogla sam pobjeći trčeći. Samo, morala sam ostati za stolom, nisam mogla reći ne, ili da, nisam mogla ne odgovoriti, morala sam pisati rečenice koje vam pomažu da, kao na putu savršeno osmišljene šetnje, prodete kroz nekakvu petlju, neku vrstu elipse, na kojoj je udaljivanje samo zalet koji vam omogućuje vraćanje na polaznu točku. Nizanje pitanja kojima je cilj preoblikovati ono prvo. Zaključila sam da je zadatak zamoran i licemjerman.

– Je li dobro govoriti potpunu istinu? – zapjevale su u zboru Simone i Hannah.

– To je vaša tema?

Kimnule su glavom. U meni se podiglo jedno divovsko NE!

– Cure, ja vam o tom ništa ne znam, slegnula sam ramenima dok su mi suze još jače navrle na oči.

Smiju se i naručuju dvije juhe s komadićem sira.

Ben pribada narudžbe na ploču dok se gosti smještaju i izabiru jela. Zamjećujem određenu pravilnost u izboru jela i u sebi čestitam stalnim gostima. Oni počinju shvaćati. Počinju prihvaćati sve dobro koje im mogu pružiti.

Upravo režem svinjsku lopaticu pečenu s borovicama, kad začujem zvonki glas kako urla iza mojih leđa: – Dobar dan!

Stavila sam ruke na radni stol. Neću se okrenuti. Želim vratiti vrijeme unatrag, kao da ovog nije bilo.

– Tko je to? – tiho me upita Ben noseći dva specijaliteta dana.

– Teta Emilienne, kažem užasnuta.

Teta Emilienne je nešto pobrkala. Nije došla na dan otvorenja, pa je došla danas, s dva mjeseca zakašnjenja, proslaviti otvorenje Moga kutka.

– Pobrinut ću se za nju, kaže mi Ben stavljajući mi ruku na rame.

On ne shvaća. Posvetiti se teti Emilienne znači izdvojiti sve svoje vrijeme. Ona je jedna od mojih brojnih tetaka, ali svakako ona najzlosretnija. Jako je debela, ćelava, izobličena zbog loše operirane zečje usne, a nosi naočale debele kao dno boce. Malo je čaknuta, uvijek je takva bila, govori preglasno jer je nagluha, ali ne želi nositi slušno pomagalo. Iznimno je koketna i mušičava, poput kraljevine na zrnu graška, ali ne obdarene primjerenom vanjštinom.

Uvijek sam bila ljubazna prema njoj – ali takva nije bila većina članova moje obitelji. Dobro se odnosim prema njoj jer se divim njezinoj vitalnosti, entuzijazmu i energiji. Nije mi jasno kako uspijeva ne dopustiti da je išta slomi, a ima sve moguće razloge za jadikovanje. Nemati sreće uolikoj mjeri, imati toliko svih mogućih nedostataka, to se slavi, kao da kliče ona, vječito dobro raspoložena.

Izlazim iz svog skrovišta iza radnog stola da je pozdravim.

– Smršavjela si! – uzviknula je pobjedonosno prije nego što me je zagrlila.

Njezina mi bradica grebe obraz. Ne usuđujem se pogledati odmjeravaju li je gosti oko nas.

– Svečano je otvorenje bilo prije dva mjeseca, kažem joj u uho da ne moram podizati glas.

– Što? – pita me.

– Svečano otvorenje, to je proslava otvorenja restorana. Pa znaš, poslala sam ti pozivnicu.

Ne odgovara mi. Spustila se na klimavi stolac. Potom zine i zijevne, ne stavivši ruku na usta, te tako glasno vikne – Kako si? – da su se svi trgnuli. Neki gosti, vjerojatno misleći da njima postavlja pitanje – upućeno samo meni – osjećaju se obveznima odgovoriti joj – Jako dobro, a vi? – Teta Emilienne ih prezire. Misli da su ludi. Pravi grimase i gleda ih s prijezirom.

Uopće ne shvaća kakav dojam pobuđuje u ljudi. Ako mene pitate, blago njoj.

– Bi li nešto pojela?

– Je li ovo restoran ili nije? – pita me smijući se.

Umiješa se Ben. Dok sam mu bila okrenuta leđima, preodjenuo se u konobara. To smiješno odijelo djeluje jednostavno i uvjerljivo: odijeva sako od crnog baršuna, koji obično vješa na vješalicu za kapute, a preko podlaktice stavlja triput presavijenu, čistu, bijelu salvetu.

Pružaj joj jelovnik, istrgnut list papira, umetnut u kartonsku košuljicu, na koji je brzo prepisao meni.

– Želite li da vam pročitam? – predlaže joj.

Dala mu je znak da počne. Nagnuvši se uslužno prema njoj, Ben joj čitajući navodi jedno po jedno jelo. Vraćam se u kuhinju, laknulo mi je, sve je shvatio.

Nekoliko trenutaka poslije, vidim ga kako odnosi vrč vode koji je bio stavio na stol.

– Što je? – pitam ga.

– Teti Emilienne naša voda ima čudan okus, odgovara mi, – pa želi da joj donesem drugu.

Dodajem mu malu bocu Eviana.

– Ne, ne želi mineralnu. Samo želi drugu vodu iz vrča.

Ispraznio je onaj koji je prije bio napunio i donosi joj drugi. Nakon što je to triput ponovio tijekom ručka, Ben ne gundajući ponavlja radnju, andeoski pažljivo i ustrajno. Čim je pojela predjelo, prodornim i zapovjednim glasom viče – Konobar! – Ben pritrčava. Ona ga muči

koliko god može, traži da joj zamijeni pribor za jelo i žali što nema izvezenih stolnjaka. Iz svoje torbe vadi prljavi podmetač i stavlja ga ispod tanjura. Ben joj čestita na tom, kaže joj da je tako mnogo bolje.

– Zao mi je, kažem mu, ne usuđujući se više izići iz svoga skrovišta.

– Sve je u redu, uvjerava me.

Promatramo moju tetu kako pljuje komadiće mesa koji su, po njoj, prežilavi. Pažljivo ih odguruje na rub stola. Dobro prožvakane sivkaste okruglice polako se množe po ultrapasu.

Nekoliko komadića salate zaglavilo joj se među zubima, brada i obrazi sjaje se od umaka.

– Lijepo od nje što je došla, kaže mi Ben da me utješi.

Ima pravo. Dirljivo je što se teta odazvala na moj poziv. Njezino mi zakašnjenje od dva mjeseca omogućuje da se dulje radujem. Ovom prilikom primjećujem da se od otvorenja nitko od onih koje sam bila pozvala nije vratio da ovdje ruča. Od roditelja ni riječi. Ona se s tom rupom uspjela izvući iz neprilika, rekli su sebi. Nema potrebe daje zivkamo svaki drugi dan i provjeravamo je li živa. Isto tako, ništa ni od prijatelja. Možda je moj povratak bio previše iznenađan. Evo me opet, nakon šest godina izbjivanja. Laknulo im je kad su saznali da još postojim, željeli su me uvjeriti da su mi oprostili. Vrijeme je učinilo svoje, rekli su sebi.

Jedan je slučaj zatvoren i sad se lakše diše. Više neće biti potrebe tišinu koja nastaje usred razgovora prekidati pitanjem: – E, da, stoje s Mvriam? – Osvrćući se unatrag, pitam se koliko im je trebalo da shvate pravu narav tog nemilog događaja. Ne znam koliko je dobro bila čuvana tajna. Znam da mogu računati na šutnju svog supruga. On je kralj šutnje. Ali moja majka, moj otac? Corinne i Lina, moje prijateljice iz djetinjstva? Scenarij građen oko teške depresije kružio je među našim poznanicima tjednima nakon objave događaja. – Nestani, savjetovao mi je suprug, – ne bih htio utonuti u tvoje blato. – Bile su to njegove oproštajne riječi. Tako predvidljiv muškarac.

Mom je suprugu bilo stalo do tog da stvari budu jasne. Volio je red. Kuća mora biti besprijeckorno uredna, – besprijeckorno – je bila njegova omiljena riječ. Izgovorio bi je pucnuvši usnama. Užasavale su ga primjese, paradoksi, bojao se nemara. Bio je nevjerojatno pouzdan. I upravo me je ta njegova čvrstoća odmah bila privukla. Ni sama ne

znam zašto, ali mi je pomisao da živim pokraj stijene davala sigurnost. Nisam ni slutila koliko je ta stijena neprozirna. Koliko je tvrda.

Suprug se uvijek tuširao nakon vođenja ljubavi, istoga trena, pa makar to bilo i usred noći.

Iskočio bi iz kreveta i pojurio u kupaonicu. Podsjećao me je na lady Macbeth dok je pokušavala izbrisati mrlje krvi sa svojih ruku – *out damned spot, out I say*. Zar sam bila toliko odvratna? Sigurno nisam. Trag čistoće nije pravi. Mislim da je pod tušem tražio nešto drugo.

Htio se vratiti sebi. Strast ga je zabrinjavala. Imao je osjećaj da ga netko posjeduje. Moj je muž ljubav vodio na poseban način. Poput ovna koji probija vrata tvrđave. Ponekad mi se činilo da želi proći kroz mene, obljubiti madrac, pod, zid. Boljele su me kosti bedara. Jednog će me dana razbiti, pomislila bih. Ali bila sam čvršća nego što sam mislila. A i voljela sam njegov način. Očaj i žar koji su mu pokretali tijelo uzbuđivali su me. Od tog bijesa i te zlobe što su se samo na meni iskaljivali hvatala me vrtoglavica. Možda sam brkala bijes i žudnju.

Napustila sam norvešku šumu Beatlesa i krenula u drukčiju vrstu šetnje. Novi predio mojih ljubavi bio je pun potresa. Nismo vodili ljubav valjajući se nježno po šumskoj mahovini, već smo čvrsto i odlučno stupali napredujući prema vrhuncu ogame. Bila sam počašćena tolikom snagom. Uvečer mi je volio prkositi; za stolom nije otvarao usta, obraćao se samo Hugu.

Pripremao se za napad, glancao je svoju mržnju. U postelji bi toplina i miris mog tijela pokrenuli njegovu pomamu. Nasrnuo bi na mene, pa bih pomislila da želi ubijati. To mu je najprije moglo donijeti olakšanje.

Razlog što se Pisma mladom pjesniku ne nalaze na mojoj polici u tom je što se moj suprug zvao Rainer i što dugo nisam željela imati njegovo ime pred nosom. Zvao se Rainer i to nije nevažno u cijeloj našoj priči. Lina mi je pričala o njemu. Nas dvije studirale smo književnost, a on medicinu. Upoznala ga je na jednoj zabavi. – Rainer? – upitala sam je, – zbilja se tako zove? – – Da, odgovorila mi je. – Je li Austrijanac? – – Ne znam.

Austrijanac, rekla sam si. Upravo mi to treba. Hladan i luckast dečko, biće rastrgano između njemačke strogoće i balkanskog nereda.

Zamišljala sam ga kao strašno opsesivnog, i u tom se nisam prevarila. Vatra pod ledom, maštala sam. Nesvjesno sam se udaljivala od istine.

U Raineru nije bilo nimalo vatre. A leda dokle god pogled dopire – izvana, iznutra, prava ljudska santa. – Takav sam zato što se opirem, objasnio mi je jednoga dana. – Čemu se opireš? – – Svom podrijetlu. – To nam je bio treći izlazak i osjećala sam da je već prekasno da se povučem. Što god da mi je imao reći, zajedno smo odlučili i naše su sudbine bile zapečaćene. Ali, nasuprot onom što sam mislila, nije odrastao u Beču, a djed i baka mu uopće nisu punim plućima pjevali nacističku himnu. Rođen je u Ventimigliji, otac mu je bio sin talijanskog partizana i majke sardinske komunistkinje. Svekar i svekrva – o kojima sam vrlo malo znala – bili su iznimno simpatični i veseli ljudi, neumjereni i bon-vivani. On je nosio dugu kosu, a ona potpuno kratku. Pušili su marihuanu i zarađivali kupujući ruševne kuće u Provansi, koje su potom obnavljali i prodavali za pravo bogatstvo. Emilia mi je kazala da ima pouzdanu mrežu starih dobrostojećih trockista. – Neiscrpiva rudna žila! A kako kupuju od jedne stare babuskare, savjest im je čista.

– A vaša? – upitala sam je.

– Što, moja savjest? Isparila je već prije više od dvadeset godina. I dobro da je tako!

Svekar i svekrva poginuli su u automobilskoj nesreći na neasfaltiranu putu koji je vodio do njihove kuće. Put je bio ravan, bez ijednog zavoja. Samo je s desne strane stajala jedna tisa.

I baš kao da su u nju ciljali. Bilo je to tjedan dana prije našega vjenčanja.

– Vjerujem da su bili protiv, rekla sam Raineru na putu do groblja.

– Ma što pričaš? Jako su te voljeli.

– Ne mislim da su bili protiv mene. Bili su protiv našega braka. Kao institucije.

– I ti vjeruješ da se zbog toga može umrijeti? Po tebi je to u konačnici političko samoubojstvo?

Kimnula sam.

– Bili su napušeni! Potpuno napušeni! – povikao je Rainer. – Dvije bačve pune trave!

Pomišljala sam da sve otkažem. Križ nad našom zajedničkom budućnosti. Nisam se usudila. Navlačeći na sebe vjenčanicu, shvatila sam da će bijelo postati bojom svih mojih korota.

Katkad pomislim da bi sve bilo drukčije da su svekar i svekrva živi. Često mislim na njih.

I danas mi nedostaju. Emilia i Francesco, roditelji moga supruga, bili su dobri ljudi. Katkad bih u Rainera uočila sjaj koji je dugovao samo njima. Riznicu nježnosti. Samo je Hugo mogao učiniti da to blago zablista. Bilo je dovoljno da mu se približi – jedna riječ iz njegovih usta, njegova ruka koju je pružio, ili pak sjedeći na koljenima, šćućuren na njegovim prsima – i Rainerovo bi se lice preobrazilo. Vidjeti ih zajedno, oca i sina, medvjeda i medvjedića, za mene je bio najnepodnošljiviji prizor. Nije istina da sam nestala. Pogrešno je reći i da su me odbacili. Sama sam se svojevoljno udaljila. Postavila sam bombu u vlastitoj obitelji.

Podmetnula sam vatru u svojoj kući. Naravno da sam bila kriva. Ali ne mislim daje postojala druga mogućnost. – Je li dobro reći potpunu istinu? – Razmišljat ću o tom koji drugi dan. U ovom trenutku muči me tema legitimne obrane.

Sama sam se osudila na šest godina progonstva. Plaši me hrabrost koju sam pokazala poslavši pedesetak pozivnica nakon toliko vremena tišine i izolacije. Sjećam se posebnog uzbuđenja u trenutku kada sam ispisivala na kovertama nekoć tako poznate adrese. Rekla sam si: povucimo crtu i nastavimo gdje smo stali. Moj adresar. Moja biblija. Još sam znala napamet neke telefonske brojeve. Svako mi je ime ulice, dok sam pisala, prizivalo u sjećanje večere i proslave. Sjećam se mirisa i ozračja stanova mojih prijatelja. Onih koji su bili dobro situirani, a zatim i onih drugih, koji su bili poput bordela – obožavali smo izgovarati tu riječ,

– bordel. Cijeli mi je Pariz djelovao kao veliki crtež s točkama koje olovkom treba povezati.

Mogla sam skočiti od kuće do kuće. Iza pročelja, anonimnih za moje sugrađane, skrivala su se za mene udobna gnijezda, stolovi za kojima se pije kava, fotelje na kojima se sjedi da bi se raspravljalo. Čak sam pamtila i ulazne šifre. A ta mi je zbirka šifri, nepotrebna i tajna, dopuštala da prkosim neprekoračivim granicama dobro čuvanog, modernoga grada.

Obožavala sam svoje prijatelje. Voljela sam onaj osjećaj da sam svagdje kod kuće, očekivana, toplo primljena. Nisam se iznenadila što se veze tako brzo mijenjaju. Voljeli su određenu Myriam, ali ja sam promijenila narav.

Teta Emilienne pojela je ručak. Odlučila je naručiti i kolače od smokava, pa je njezina haljina od žerseja bila puna mrvica. Upravo sam nakratko sjela pokraj nje.

– Kako ti je muž? – pita me.

– Jako dobro, kažem joj bez imalo oklijevanja.

– A maleni?

Grlo mi se steže, ali ipak uspijevam odgovoriti: – Izvrsno. Sada je on već mladić.

– Studij mu ide dobro?

Snažno kimnem glavom. Izgubila sam glas. Molim se da moja predviđanja budu ispravna.

Zamišljam Huga kako, noseći torbu s remenom preko prsa, lagano hoda po hladnoći, uzdignute brade, s nosom u zraku, dok mu vjetar ljubi lice. Ništa od onog što sam rekla teti neće stvoriti neprilike. Ona nikad neće pokušati usporediti ono što sam joj rekla s onim što bi joj rekli drugi članovi obitelji. Neće joj ni pasti na pamet da se pita zašto nije vidjela mog supruga tako dugo – jedva da mu se sjeća i imena – a zaboravit će polovinu onoga što sam joj rekla čim dođe kući. Uživam u osjećaju sigurnosti koji se stvara kada razgovarate s nekim čiji mozak nema oštrinu racionalnoga mišljenja.

– Konobar! – viče teta Emilienne u trenutku kada joj se Ben približio. – Račun, molim.

– U redu je, kažem teti, – moj si gost.

– Lijepo od tebe, pohvali me ona, – bilo je izvrsno. Jako sam dobro jela.

Trlja si trbuh.

– Više uopće nisam gladna, dodaje.

Pomažem joj da odjene kaput i pratim je do izlaznih vrata. Nakratko ostajem nepomična iza prozora da je vidim kako prelazi ulicu. Hoda kao guska, gegajući se sad na jednu sad na drugu nogu i ponosno ističući svoj trbuh, velik kao u ptice. Kad je stupila na

pločnik prekoputa, okreće se da mi pošalje poljubac. Ben mi je stavio ruku na rame.

– Imam narudžbe za večeras, najavljuje, – snaći ćemo se nekako.

– Misliš?

Nema vremena da mi odgovori, vraća se u kuhinju da pripravi posljednje deserte.

Simone i Hannah čekaju me za svojim stolom. Ostavile su osam eura na tanjuriću od bakelita.

– I? Jeste li razmislili?

– Je li dobro reći potpunu istinu? – podsjeća me njezina prijateljica.

– A što vi o tom mislite? – upitala sam ih.

Sliježu ramenima.

Sada ustrajavam:

– Valjda imate neku ideju?

– Razgovarala sam s jednim tipom koji ponavlja godinu, objašnjava mi Hannah, – koji mi je rekao da je uobičajeni odgovor koji uvijek pali: 'Da'. 'Ne'. 'Ali'. Za početak, jasno mi je ovo: da, treba reći istinu, jer nije dobro lagati, i jer ako od drugih zahtijevamo malo poštenja, moramo sami biti iskreni, i to je to. Zatim dolazi 'ne'. Tako treba odgovoriti kad istina vrijeđa, a sjetimo se i nekih okolnosti u kojima istina donosi više štete nego dobra. Na primjer, ako nekomu tko je teško bolestan kažemo da će umrijeti, to će ga dotući i umrijet će... Dobro, ionako će umrijeti, ali, ako zna istinu, to će se brže dogoditi.

Kimnula sam joj u znak odobravanja trudeći se da se ne nasmiješim.

– Jako dobro, kažem. – A zatim?

– Upravo je tu zapelo, kaže Simone. – Pokušale smo, ali nismo našle nikakvo obrazloženje za 'ali'. Da, treba reći potpunu istinu. Ne, ne treba reći potpunu istinu. Ali, što? Tu smo i Hannah i ja potpuno zakazale. Nemamo pojma kako možemo objasniti 'ali'.

Rukom sam rastreseno pozdravila moje stalne goste koji odlaze pjevušeći moje ime:

– Bok, Myriam.

– Vidimo se, Myriarn.

– Do sutra, Myriam.

Znaju kako se zovem, iako im nikad nisam rekla. Još jedan od Benovih poteza. Stavlja tanjure na stolove mrmljajući: – Ovaj je

recept izmislila Myriam, reći ćete mi kako vam se čini. – Ili pak: – Myriam vam predlaže rižu na mlijeku za desert. Iako je ovako hladno, nema teorije da dobijete anginu. – Izmišlja bilo što ne bi li me prikazao simpatičnom.

Simone i Hannah postaju nestrpljive.

– Nikad nećemo uspjeti! – kažu hvatajući se za glavu.

– A zašto se ne biste za početak zapitale što je to – istina? – kažem. Pogledale su se zaprepašteno.

– Ja o tom ništa ne znam, odmah im kažem, – taj tip koji ponavlja godinu sigurno ima pravo, ali ja sam oduvijek bila nepovjerljiva prema toj riječi: istina. Zar to nije pojam kao i ljepota? Nešto što isključivo ovisi o tom tko gleda.

Djevojke su uzdahnule. Razočarane su.

– Najbolje je da pitate Bena!

Odlazim do stroja za kuhanje kave i predlažem Benu da ga zamijenim oko kave i računa.

– A ti umjesto mene pomogni djevojkama sa zadaćom.

Kada sam mu ispričala o čemu se radi, lice mu je zasjalo. To je već imao za zadaću. Jako se dobro sjeća što je sam bio napisao o tom. Naveo je dva najvažnija autora čija su mi imena, podsjetivši me na moje stare neuspjehe, bila dovoljna da sva zadrhtim.

Smjestivši svoja koljena u obliku slova X ispod stola za kojim sjede djevojke, Ben dokazuje svoje tvrdnje podižući svoje duge ruke do visine glave da bude uvjerljiviji. Djevojke prave bilješke. Nekoliko se stranica zacrnilo. Cigarete se pale, izgaraju nepopušene. Čujem riječi – predmeti percepcije, – fenomeni, – iskaz, – moć, – subjektivnost, – objektivnost.

Zonglira, baš kao što je to činio prvoga dana s tanjurima i čašama. Njegova se mama sigurno ponosi njime, kažem si. Samo, umrla je, sjetila sam se gledajući ga. Brišem tanjuriće pjevušeći. Duboko u grudima osjećam neku toplinu. Zaista imam najboljega pariškog konobara.

Narudžbe za današnju večer iznenađuju. Ben mi ih je prenio nakon što su djevojke zbog kašnjenja odjurile, nepočešljane, uzbuđene.

– Kako to mislite, iznenađuju? – upitao me je kada je vidio da se čudim. – Pa rekli ste da imamo catering, zar ne?

Glas mu odaje zabrinutost.

– Da, rekla sam.

– Zar nešto nije u redu?

Ponovno čitam popis: egzotični jelovnik za četvero, bife od predjela za osmero, velika salata za šesnaestero. Čitam i imena naručitelja: Laferte-Girardin, N'guyen, Elkaroui.

– Tko su ti ljudi?

Nijedno mi ime nije poznato.

– Kako su saznali za nas? A ova jela? Što je to? Od čega da napravim egzotični jelovnik, od palminih srčika i soj inih klica?

Ben šutke gleda u pod.

– Bene, postoje li ti ljudi doista?

Nešto mi je sumnjivo, slutim neslanu šalu. Sumnjiva mi je umiljatost tog dečka. Sumnjiva mi je i njegova okretnost. Sumnjivo mi je i njegovo žrtvovanje. Rekao mi je da bi htio promijeniti svijet. Znam da je dosta posla pred nama, ali bojim se da razrađuje svoj megalomanski projekt samo da bi prikrrio nešto neusporedivo manje. Iza Ideala, s velikim početnim slovom – I, prepunim ponosa i drskosti, krije se mračna manija popravljjanja. Poznat mi je taj porok. Kad bih bila psihijatar, nazvala bih ga kompleksom zidara: pacijent ne može podnijeti ni jednu jedinu rupu između dvije cigle te mora, sa zidarskom lopaticom u ruci, miješati žbuku, popunjavati pukotine, učvršćivati, obnavljati. Takvo bi se ponašanje moglo također nazvati vilinskim ludilom: osoba suočena s teškom ili konfliktnom situacijom mahnito udara oko sebe kako bi riješila svoje probleme i zaliječila svoje rane. Ben je tako dugo nosio teret djeteta koje pokušava sve učiniti ne bi li udobrovoljilo roditelje, zadovoljilo ih i iznenadilo, daje ustrojilo opasne rezerve mašte. Želi mi podignuti moral, pomoći da zaboravim muke s bankom, poštanske pošiljke s opomenama, volio bi mi ublažiti bolove u leđima i, dok je ovdje, poravnati dugu boru u kutu mojih usta.

Prozrela sam njegovu igru. Izmislio je goste. Postoji li što lakše od toga? On i prima i izvršava narudžbe. Može utrapiti jela beskućnicima iz četvrti (Ben nije jedan od onih koji bi bacio hranu u smeće) i račun platiti svojim novcem. Rekao mi je da nije bogat, ali mu ne vjerujem. Odjeća mu je lijepa, čista i nova. Nisam zaboravila koliko košta

otmjenoš. Ben se Œrtvuje za mene. To je neka vrsta preokrenute pronevjere, zloupotreba privatnih dobara.

Očekujem da mi prizna. On i dalje bulji u pod.

– Bene, kaŒem mu, – nije mi potrebna tvoja pomoć. Snaći ću se već. MoŒda ne ide sve tako brzo kako bi ti Œelio, ali ide, uvjeravam te.

To mu govorim vrlo blagim glasom da ga ne povrijedim. Uzimam popis narudŒbi i derem ga. Ben me gleda uŒasnut.

– A Œto ću reći tim ljudima?

– Kojim ljudima, Bene?

– Ovima, kaŒe pokazujući komad papira.

U mene se uvlaći sumnja.

– Poznaješ ih?

– Ne, odgovara mi.

– A odakle si ih izvukao?

– S web-stranice.

– Koje web-stranice?

– Internetske stranice Mojega kutka.

– Zar mi imamo internetsku stranicu? – pitam ga, kao da je to nešto Œto se samo od sebe stvara, kao bradavica na vršku prsta ili pak trnovito grmlje u vrtu.

Ben potvrđuje. Uspostavio je sustav narućivanja jela internetom. Objašnjava mi kako smo imali puno sreće jer nam ime nije bilo zauzeto. Misli da je naŒa web-stranica joŒ prilićno oskudna. Na njoj su samo fotografije koje je snimio mobitelom. Web-stranica nije dotjerana, ali funkcionira. Pustili smo je u promet prije dvadeset i ćetiri sata, a već imamo tri narudŒbe.

Ponovno spajam dijelove poderanoga popisa da proćitam imena naŒih virtualnih narućitelja.

– Ljutite se? – pita Ben.

– A Œto ti misliš?

Smijemo se. Ćestitam mu na toj inicijativi koja nas postavlja na put bogatstva i modernosti. – Kako si sastavio menije?

– Proućio sam ponude naŒih konkurenata. NajćeŒće su previŒe usmjereni na odrećene skupine i preskupi. Getoizirani su. Imate talijanske, azijske, amerićke, japanske. Jelovnici su samo prividno raznoliki, deserti su oćajni. Ili su astronomski skupi. Ja sam se kladio na nešto drugo, ali uz rizik.

Oklijeva, ohrabrujem ga.

– Nemam vozačku dozvolu, kaže mi, – nemam ni bicikl ni motor, pa bi dostava mogla biti komplicirana. Osobito stoga što ću morati vama pomagati u kuhinji, dakako, ako to želite.

Dakle objasnio sam na web-stranici da smo restoran za tvrtke iz okolice i da ljudi sami moraju doći po ono što su naručili. Riječima moraju doći zapravo sam im kazao da mogu uštedjeti...

Ben ponovno oklijeva. Opet ga ohrabrujem, želim čuti nastavak naše priče.

– Posebno sam istaknuo da će tako naši gosti imati zadovoljstvo da upoznaju našu šeficu kuhinje, Myriam. Napisao sam i nešto o vama što...

– Nije istina?

– Ne, nešto što je istina i zbog čega će dobiti želju da vas upoznaju.

Ne usušujem se upitati ga da mi navede riječi kojima je okitio moju divljenja vrijednu osobnost.

– I?

– I izgleda da to pali, zar ne? – kaže pokazujući popis u mojim rukama, zalijepljen selotejpom.

– Što treba pripremiti?

– Egzotični jelovnik, velike salate i kanapei.

Pokušavam shvatiti koncepciju, jer to je danas pompozni izraz za vrstu restorana. Ben mi povjerava još jednu svoju okladu. Po njegovu mišljenju, ljudi više ne vole birati. Previše ih se pitalo za njihovo mišljenje. Taj zamor zabrinjava, jer su postali lakim plijenom puzave diktature. Više ne žele odlučivati, pa mi odlučujemo umjesto njih, mi smo dobri tiranin ugostiteljstva, prosvijetljeni diktator okusa. Ben je ponudio mnoštvo prijedloga, namjerno nejasnih, tako da ih moram objašnjavati. Naš se jelovnik sastoji od četiri vrste jela: egzotičnih, kanapea, velikih salata, tradicionalnih.

– Siguran si za tradiciju?

– To nas nitko neće pitati. To je mamac. Ta nam je riječ potrebna. Ali riječ tradicija ostaje riječ. To je riječ koja ulijeva povjerenje.

Sjedam za stol s olovkom u ruci, dok Ben namješta stolove. U glavi spajam okus jela s brzinom njegove pripreme i s dobiti koju donosi. I ovoga puta računam na automatizam svojih postupaka. Morat ću

duboko u sebi potražiti ne kuhinju koju sam naučila nego kuhinju koju sam baštinila, ono što sam znala prije nego što sam naučila čitati, jela koja bih znala skuhati u mraku, one okuse vrednije od očiju u glavi. Evo popisa mojih stečevina: kavijar od patlidžana, salata od babura, pikantna riba, džepići sa sirom, salata od krumpira sa crvenom paprikom, tarama, artičoke s narančom, bob s kuminom, pogačice s tunom i kaparima, trokuti s mesom, jajima i korijandrom... Križam, izopačujem, udružujem, spajam nespojivo. Egzotika se proteže od Dalekog istoka do Male Azije. Moje se čete raspoređuju, pješaštvo od povrća, konjica od hrskavih zalogaja. Analiziram svoje streljivo na polici za začine, kurkumu i raselhanut, koji čekaju u svojim staklenim čahurama da budu upotrijebljeni. Origano, kadulja, mak, kumin, brusnice, borovnice. Trebat će mi i brda češnjaka, pinjola, maslina, kandiranog limuna...

Naglo prekidam svoja traganja, kao da sam se spotaknula o sezam koji mi nedostaje.

– Moram nazvati Alija Slimanea, kažem dignuvši se sa stolca.

– Nemamo vremena, odgovara mi Ben, koji je već počeo sjeckati zelenje potrebno za moje recepte.

Ne slušam ga. Sjedam na pod iza šanka, zaštićena od pogleda i galame koja dopire s ulice.

Ben je napet, hoda gore-dolje, otvara hladnjak, zatvara ga. Što bi on mogao učiniti, sam? Zna li sastaviti egzotični jelovnik za četvero? Ima li on uopće pojma što se stavlja u veliku salatu ako se pametno odustane od riže, tune i kukuruza? Ne prestaje me gledati ispitivačkim pogledom, moli me da se vratim na svoje mjesto, da ne srušim prerano njegov plan širenja iz snova.

Čujem signal, povezuje nas žica, Alija i mene.

– Dobar dan, ovdje Myriam.

– Dobar dan.

– Sjećate li me se?

– Da.

– Jeste li dobro?

– Jesam.

– Ne smetam vam?

– Ne.

Imam osjećaj kao da govorim sfingi. Odgovori su mu konkavni, otvaraju vrata zagonetkama umjesto da ih zatvore pred svakom nejasnoćom. Sretna sam što čujem njegov glas. Zamišljam ga, u njegovu domu: na vrhu brijege, kameni zid od starorimskih ruševina, pločice ocakljene mrazom, nakupine blata na željeznom otiraču za cipele.

– Otvorila sam restoran.

– Lijepo.

– Trebam vašu pomoć.

Šuti. Dok on šuti, nabrajam u sebi što sve znam o njemu: tamna usta, sigurnost da me nikada neće rasplakati, platnene bež hlače, sjetan pogled, cigarete koje vrti među finim prstima. – Doći ću, obećaje mi.

Dajem mu svoju adresu. Pitam ga kada misli da bi mogao navratiti, trebam li mu poslati narudžbenicu. Ima li telefaks? Ne odgovara ni na jedno od mojih pitanja. Kaže mi da je sretan što me čuje i da mu se čini da se nešto u meni promijenilo.

Spuštam slušalicu. Treba mi trenutak da ustanem. Jedva stojim na nogama. Moram se uhvatiti za rub šanka. Teturam do daske za meso. Tako se želim ispružiti, leći, čekati.

Ben stiže zube, ljut što gubim vrijeme. Boji se da će njegovu inicijativu ugroziti moja nova lijenost. Promatram piramidu isjeckanog i pomiješanog zelenja, prostirku mekšu od jastuka punjenog paperjem, brdašce suptilnih užitaka, koje nježno lupkam po vrhu.

– I što ćemo sad? – pita me Ben s nožem u ruci.

Ne mogu odoljeti užitku da ga mučim.

– Sad ćemo, odgovaram mu, – popušiti cigareticu kao u dobra stara vremena.

– Kako to mislite, kao u dobra stara vremena? – ponavlja užasnut.

– Upravo tako, kažem mu ležeći na klupi i stavivši noge na stolčić, – kao u dobra stara vremena kada sam imala dvadeset godina, a ti se još nisi bio rodio.

Možda sam izgovorila jednu riječ previše. Sada je kažnjen, sjedi pod policom za knjige.

Spustio je nos. Mladi ne vole kad im se prigovori da su mladi. Stari pak ne vole kad ih se podsjeti na to koliko su stari. Nitko ne želi

vidjeti sebe kao muhu zgaženu na ljestvici vremena. Žalim što sam to rekla, ali ipak uspijevam uživati u opojnosti zabranjene cigarete.

Gledamo se, Ben i ja, i najednom, kao da mi je sinulo, shvaćam da on voli muškarce. Ne bih mogla reći kako to djeluje na mene. Osjećam se isključenom. A i znatiželjnom. Ali nemamo vremena raspravljati o tom otkriću. Moramo raditi.

Naglo ustajem, gasim cigaretu u sudoperu i perem ruke do laktova. Osjećam se kao kirurg nad operacijskim stolom, s medicinskom sestrom uza se. Kirurg kaže kliješta, a sestra ponavlja glasno: kliješta, i pruža instrument svom šefu. Jako je važno što ona ponavlja riječ koju je on upravo izgovorio, jer se njemu zna dogoditi – iako vrlo rijetko – da pogriješi.

Izgovori pogrešnu riječ. Kaže kliješta, a zapravo mu treba skalpel. Sestra kaže kliješta pružajući mu ih i tada, umjesto da zareže trbuh bolesnika kliještima (što bi moralo biti iznimno teško), uvida svoju pogrešku u glasu asistentice i na vrijeme se ispravlja: ne, skalpel.

Skalpel, ponavlja sestra te mu dodaje traženi instrument. U kuhinji, kao i u kirurgiji, nemamo pravo na lapsuse. Kažem sol, a Ben ponavlja riječ i pruža mi sol. Kažem maslac, i on kaže maslac. Kažem paprike, i on kaže paprike. Kažem šest jaja, i on kaže šest jaja. Sve razumije, pa mu ništa ne moram objašnjavati. Zna po mom glasu i kretnjama da je hitno. Zna unaprijed što treba učiniti, redovito briše plohe spužvom, baca ljuske oguljenoga povrća čim se nakupe, ukapča ploče štednjaka, zagrijava pećnicu. Ruke nam se mimoilaze, glasovi nam se preklapaju, odmiče mi pramen kose koji mi je pao preko lica, zna koliko me živcira kada mi kosa ulazi u oči dok radim. Poskliznula sam se na kožicu od rajčice, on me hvata. Dodajem mu noževe koje treba oprati. Dodaje mi žlice, kuhače. Zamjenjuje mokre krpe, pere salatu.

Pokazujem mu kako da izreže rajčice na kockice i tikvice na ploške. Kaže – A, genijalno! – i oponaša me. U kuhinji je jednako sposoban kao i s gostima. Spretan je, strpljiv, savjestan, usredotočen i brz. Shvaća omjere limun/sol, osjeća ravnotežu slatko/pikantno. Nadaren je i, dok mu prenosim svoje znanje, osjećam kako mi je pri srcu lakše. Oslobođena sam utega svijesti, ne mislim ni na što. Time dobivam i na brzini. Na lice mi se vraća osmijeh. Kao da izvodim cirkusku točku. Ruke su mi u brašnu i prije nego što pomišljam na to,

istresam u zdjelu za salatu, režem komad maslaca, miješam, mijesim. Kao sveti Dionizije Pariški, krećem se s glavom u ruci, ne patim zbog odrubljivanja, radujem mu se.

Naši su kanapei izvrsni: kvadratići kruha ukrašeni kozjim sirom i pečenom kruškom, pileća jetra s portom na ploški krumpira i pekmez od luka, male rolade od radića s medom i haddockom⁶. Ben je otišao k slastičaru nabaviti kutije za to naše blago. Tarama, rolada od tunjevine s kaparima, salata od pečenih paprika s češnjakom i kavijar od patlidžana sastavni su dijelovi egzotičnog jelovnika. Baš i nije egzotičan za stanovnika Balkana, ali jest za Vijetnamca ili Bretonca. Velika salata zaista je velika: to je potpun obrok, koji obuhvaća sve, od predjela do deserta, iako u njemu nema ni riže, ni kukuruza iz konzerve; naribano povrće, sir i voće pomiješani su tako da im se okusi ne poništavaju, postoje jedni uz druge a da jedni drugima ne škode. U sedam sati navečer spremni smo, narudžbe čekaju, i hladne i tople, naš se večernji jelovnik, koji se temelji na šampinjonima, dimljenoj ribi i brusnicama, nalazi na svome mjestu. Obrazi su nam crveni, ruke umorne, usne razvučene u osmijeh sretne budale.

Da proslavimo prvu večer našega zajedničkog rada, otvaram bocu šampanjca, koji veselo ispijamo tijekom večeri. Naši su internetski klijenti šarmantni i neobično govorljivi. Osjećaju se obvezanima da sa mnom razgovaraju dok im zamatam naručena jela. Očito je da se žele istaknuti, ostaviti dobar dojam. Pitam se što je Ben napisao o meni na našoj web-stranici. Prati ih do vrata i objašnjava im da su njihove primjedbe dobrodošle, da kanimo osnovati forum korisnika naših usluga, te da ćemo njihove primjedbe objaviti na našoj naslovnoj stranici.

Prekidaju ga gosti za stolovima, žele znati tko su ove pridošlice što odlaze s kartonskim kutijama u rukama. Ben odlazi među goste i dijeli im reklamni materijal, koji je, ne znam kako i kada, dao tiskati. To su lijepi kartonski obilježavači za knjige, svijetloljubičasti, na kojima piše ime restorana i naša web-adresa. U podnaslovu, tiskanu manjim slovima, stoji: odabrana hrana, a meni se te riječi čine najzagonetnijima i najizravnijima od svih što sam ih ikada pročitala.

Na blagajni sam dok Ben rasprema stolove. Dvadeset i tri su sata i četrdeset i pet minuta.

Spavati idemo sve kasnije i kasnije. Pitam se kako ćemo izdržati taj tempo. Ben mi poslužuje konjak. Malo sam pripita. On također. Kucamo se, gledajući se u oči, prekrižili smo laktove i nazdravljamo si, za zdravlje, napredak i uspjeh, za naše buduće milijune dolara. Pitam ga kako ćemo izići na kraj s njegovom besmislenom idejom. Internet je previše za nas. Nikad nećemo moći osigurati opskrbu. Ovo nisam bila predviđjela. Razmišljala sam, doduše, o reciklaži, o iskorištavanju ostataka, o borbi protiv bacanja hrane. Nazivam ga kapitalistom. A on mene starom čudakinjom. Kažem mu da se ponaša kao da je završio trgovačku školu. A on meni da se ponašam kao netko tko nije završio nikakvu školu. Zatim se brani, i to vrlo ozbiljno. Strpljivo mi objašnjava da moramo imati sredstva da bismo mogli davati, da se prvo treba proširiti, a tek onda rasipati, daje raj sinonim za obilje, a ne za snalaženje. Nije mi jasno kako to da mene, koja sam odgojena u građanskoj obitelji, mene, koja sam rasla da bih jednoga dana, u budućnosti, sama imala svoj građanski dom, jedan klinac s ulice uči kako treba voditi posao i kako treba živjeti. Tko je Ben? Najednom mi se čini daje nedopustivo što ga tako slabo poznajem. Postavila bih mu stotinu pitanja, o njegovu djetinjstvu, roditeljima, ali nikad nisam pomislila da bih mu mogla postaviti pitanje koje upravo izgovaram.

– Kako je voditi ljubav s muškarcem?

Ben me gleda razrogačenih očiju:

– Molim?

Ponavljam pitanje, drzovito, izravno, idem do kraja.

– Kako je voditi ljubav s muškarcem?

– To bih ja vas trebao pitati, odgovorio mi je.

Natočila sam si još jedan konjak. Osjećam da gubim kontrolu, da bih je voljela izgubiti.

Dodjeljujem si ulogu. Ulogu osobe koja stopostotno zna tko si ti. Ali moja je pretpostavka očito bila pogrešna. Promatram Bena. Njegovi glatki obrazi, njegove lijepo obrubljene usne, 6 Haddock, bakalar koljak, vahnja, lat. *Gadus aeglefinus* (op. prev.) njegove pametne nosnice, ni uske, ni nepovjerljive, ni odbojne, njegove duge trepavice koje se polako zatvaraju nad njegovim blago razmaknutim i malo spuštenim očima. Čini mi se da je stvoren za ljubav: tijelo vitko i pomalo ukočeno, oprezno i brzo. Ruke dugih dlanova i kratkih prstiju,

čija snaga iznenađuje. Premda više nemam potrebu postavljati mu pitanja, preuzeti odgovornost za ispitivanje, Ben mi vrlo jednostavno objašnjava da nema ljubavni život.

– Ali seksualni imaš? – pitam ga, s glupavom nadom u glasu.

– Ne, odgovara mi ni tužno ni veselo.

– Kao svećenik? Kao časna sestra?

– Ne baš, kaže mi nakon kratke stanke, – za mene to nije ni prisila ni obveza. Nije ni žrtva. – Na trenutak oklijeva.

– A nije ni zbog pomanjkanja ukusa, dodaje, – to je tako.

– To je, onda, kao nekakav nedostatak?

Popila sam previše. Govorim svašta. Gruba sam i agresivna. On puca od smijeha. Zabavno mu je, previja se. Benova je obzirnost, kažem sebi, neka vrsta magije. Smiruje se i ponovno započinje svoje izlaganje, kao kakav pedagog.

– Normalan sam. U mom životu nema seksa, kao što u nekih nema književnosti ili glazbe.

A i ti ljudi žive, poput nas. Oni cijene nešto drugo, imaju druge užitke. I ništa im ne nedostaje, jer te stvari za njih ne postoje.

Osjećam silno olakšanje, kao nakon neprekinutog napornog rada neljudskim tempom, i razmišljam: živjeti bez želja, u ovom svijetu punom suprotnosti, punom neprijateljstva, to je prava sloboda. Nema više očekivanja, izdaja, okaljanih srca, grešnih tijela. Gotovo je s mučenjem i satima izgubljenim u izmišljanju bijednih strategija. Bezbojan i bezbolan unutarnji svijet. Ja kao prozirno staklo, nikad više kao zrcalo.

– Ali, nastavlja Ben, prekinuvši moje razmišljanje, – to ne znači da ja ne znam voljeti, voljeti na drukčiji način.

Nato ustaje i prilazi mi. I ja ustajem. Prima me u zagrljaj i privija uz svoje veliko tijelo koje me premašuje sa svih strana, ravno, rašireno poput zemljovida u vojnom stožeru. Kaže mi u vrat:

– Vas, na primjer, vas jako volim. Jako. Jako. – Tijelo mu je nijemo, dok moje vrišti. U mom međunožju rasprostire se oglas: **POJEDI ME**, napisan drhtavim, divovskim slovima.

Guram ga od sebe ispričavajući se:

– Previše sam popila. Zaista.

Miluje me po glavi, nježno. A ja razmišljam o životinjskoj ljubavi. Ljubavi životinje prema svom gospodaru. Ljubavi gospodara prema

svojoj životinji. Kako da zaustavim svoje tijelo? Moram Bena zamišljati kao mačku, kao antilopu. Zašto ne mogu iscrpsti svoj izvor?

Trebala bih milovati Benovu glavu kao da je labradorova. Nas dvoje nismo ista vrsta. I to je to.

Toliko bih voljela pripadati njegovoj. Sva ta energija u službi rada, mašte. Jasno mi je zašto su veliki mistici živjeli u apstinenciji. Samo, Ben ide još dalje, on sebi ne zabranjuje žudnju, on je ne poznaje. Tako ima vremena za studiranje, za konobarski posao, za postavljanje internetske stranice, za bavljenje luđakinjom poput mene. Nije opterećen. Ništa ga ne koči, lako napreduje. Nema skretanja s puta, nema usporavanja, ide ravno prema cilju. Ali kojem cilju? Kako da živimo bez nade u ljubav? Kako da uspijemo nikada ne odvratiti pogled od obzora? Kako bih se bojala smrti kad bih trebala tako žuriti prema kraju, ne obazirući se, ne nailazeći na golemu zapreku strasti! Za što da se uhvatim? Sanjam o visećem mostu nad ništavilom, nerazumnom umjetničkom djelu koje samo ljubav može sagraditi i koje nas vodi u vječnost. Kako Benu uspijeva prekoračiti male, ali vrtoglave provalije svakodnevice?

– Nećeš zauvijek ostati takav, kažem mu, – to će se promijeniti.

Željela bih da posluša Norwegian Wood. Odmahuje glavom.

– Neću, kaže. – Ne vjerujem. Neću se promijeniti. I ne želim se promijeniti. Nisam jedini.

Ima i drugih poput mene. Mnogo mladih. Uvijek ih je bilo, samo što se to prije manje vidjelo.

Prije se o tom nije pričalo, ali zato što se prije nije pričalo ni o čemu. Postotak djevaca u odrasloj populaciji uvijek je isti. A vi, čemu vi to pripisujete? Stidljivosti? Dakle u pravu sam što se tiče količine, ima nemoćnih, slaboumnih, bolesnih, a tu smo i mi.

Kako mrzim riječ mi. Vojska nihilista. – A kako bi izgledao svijet kad bi svi bili kao vi?

pitam ga.

– Ni od koga ne tražimo da bude poput nas. S druge strane, kaže mi, – kad bi svi bili poput vas, planet bi bio još napučeniji nego što je sada. Svako bi imao petero djece u naručju.

– Ljubav i djeca, to nije isto, odgovaram mu.

– To je isto, kaže Ben, – meni nije stalo do toga da produžujem vrstu.

Noć odmiče, pa sjene, sve veće zbog alkohola, djeluju prijeteće. Gledam ih, sve te mlade, kako nasrću na nas, u zbijenim redovima, jedan tik do drugog. Užasava me njihovo jedinstvo jer ih nikakva ljubomora, nikakva žudnja ne razaraju. Sve su svoje vrijeme posvetili studiranju, svu svoju energiju stjecanju moći, dok mi, jadni starci, stenjemo iscrpljeni pohotom.

– Briši, kažem Benu.

– Sutra ću, kaže smijući se, – propustio sam posljednji metro, hladno je, a nemam novaca za taksi.

Vadim novčanicu iz blagajne i dajem mu je.

– Drži, evo ti novac. Ionako ćeš mi sve uzeti.

– Da, da, kaže smijući se i dalje, – Myriam, idite spavati. Ostat ću ovdje. Bila je to večer za pamćenje. Ne želim vas ostaviti samu.

Izvadio je vreću za spavanje ispod klupe. Sve su mu moje tajne poznate. Polegao me je, ušuškao, miluje mi ruku i govori da je sve u redu. Baš prije nego što sam zaspala, gledam ga, pod svjetlom malene svjetiljke koja baca na zid sjenu gorile; iz torbe vadi prijenosno računalo, uključuje ga i nešto počinje instalirati prčkajući po žicama i tipkama. Sanjam da sanjam kako ulazim u vrt nekakve palače. To je zatvoreni krug: čim prođem ružičnjak, budim se iz sna u snu i sve počinje iznova.

Usred noći, otvaram oči. Savršeno sam pribrana. Po ekranu Benova računala plivaju ribe, potpuno ravnodušne u crnoj vodi. Položio je glavu na stol i zaspao, ruku prekrivenih ispred čela. Proučavam kutove i njegove isprekidane obrise, umetnute pod drvenu plohu, njegove noge isprepletene s nogama stolca. Samo mi pomicanje riba svijetlih boja omogućuje da razaberem njegovu siluetu. Ostatak vremena, pri prolazu sivoga morskog psa, indigoplave barakude ili pak smeđe murine, vidim samo tamnu masu na nekoliko koraka od mene.

Zabrinuta sam. Ponovno se prisjećam našega razgovora. Za razliku od Bena, ne mislim da su članovi njegova plemena uvijek postojali. Naprotiv, te mlade ljude vidim kao finalni nusproizvod naše civilizacije. To je obeshrabren naraštaj. Kako ih uvjeriti da su na pogrešnu putu? Emancipacija je izazovna: više si ne dopuštaju da upadnu u klopku, da budu vezani, ne nastoje biti vjerni, lojalni, imati

svoje mjesto. Ne znam kako da mu dam do znanja da postoji još opasnija zamka u koju upravo upada. Nikada nismo toliko ranjivi kao kada povjerujemo da smo se pobunili. Odbacivanje sustava oduvijek je samo učvršćivalo sustav. Kako mu to reći? Jedva uspijevam o tom misliti. Znam samo da je žudnja uvijek jedina istinski prevratnička sila. Kada tlačitelj stavi hladnu masku ekonomske logike, važnije je nego ikada sačuvati i zadržati rezervoar bilo čega, čudesni rezervoar s vjetrokazima. Dok Ben spava, pjevam mu o vrijednostima pobune tjelesa.

Dobivam želju da sve pošaljem k vragu, njegove briljantne ideje zanesenog oglašivača, njegove metode marketinškog princa, poslovni plan izuzetno ambicioznog studenta. Ako ga zabavlja poslovanje, neka ide drugdje. Kod mene se čovjek ne može obogatiti. Kod mene se jedu ukusna jela po niskoj cijeni. Moji gosti ovdje uživaju, a ja si svaki put kažem: eto, nekoga sam usrećila, sasvim bezbolno, bez rizika da to prijeđe u ovisnost, bez paklene spirale po kojoj se uvijek traži više.

Razmišljam o centru sitosti. Čini se da ga neki ljudi nemaju. Ali to je rijetko. Koliko znam, ne postoji istoznačan centar za seksualni apetit. Toga nam nikad nije dosta. Vatra je to koju neprestano treba potpaljivati.

Ovisnost, ovisnost, ovisnost. Dok u restoranu kažete: ne, hvala, bilo je izvrsno, više nismo gladni.

Možemo li razmišljati o nečemu, a da odmah ne pomislimo na nešto tomu suprotno?

Imam noćne more od Simoninih i Hanninih filozofskih pitanja. Ne želim biti kao Ben, ali ne želim biti ni kao ja. Opasna sam i ne baš pouzdana osoba. U mislima sastavljam Benu otpusno pismo:

Zbog neslaganja oko načina rada, kao i zbog ideoloških nesporazuma, da vas obranim od vas samih i od vaših iluzija, osjećam se obveznom prekinuti našu suradnju koja mi je, budite uvjereni, mnogo donijela.

Čitam još jednom. Divim se odmjerivosti epistolarnoga stila; ljutnja više ne ustaje protiv nekoga, nego se razvodnjuje. Možemo ubaciti onu mješavinu nježnosti i podmuklosti. Kad raskidamo vezu pismom u kojemu na tri stranice nižemo prigovore, optužbe, čak uvrede, a završimo ga nečim poput – ali znam, duboko u sebi, da nikada neću nikoga voljeti onako kako sam voljela tebe, to je pismo

još uvijek ljubavno. Luda sam za stidljivim i suzdržanim pismima koja otkrivaju osjećaje njihovih autora nekom riječi koju on ili ona nije mogla zadržati i koja se otela, kao ludi leptirić, ne bi li se smjestila – krenuvši dobro joj poznatim putem – u kut čitateljevih usana, u treperav smiješak koji zatitra od predosjećaja skrivene, a ipak priznate ljubavi.

Evo, mirna sam. Posljednja kap konjaka pomiješala se s mojom krvlju. Zamjeram Benu jer me ne želi. To je ljudski. Tako se naime kaže kada se ne usuđujemo reći da je glupo. Već šest godina nisam bila u naručju muškarca. A opet, je li posljednji put to zaista bio muškarac?

Šest praznih godina.

Osim, možda, jedne večeri. Ali to nije bilo ništa. Crno nebo puno zvijezda. Previše zvijezda, pomislila sam. Bilo ih je posvuda, iznad cirkuskog šatora, velikih i sasvim malih, padalica, repatica. Bilo je vruće. Lišće na stablima polagano se micalo, poput kapaka španjolskih plesačica. Iz tla i zidova dizao se miris suzbijenog dana, dana koji je prošao, ali ostaje, traje u noći. Nećete me ubiti, govori dan. Ne mogu zaspati. Dovoljno je da nosnica udahne taj zrak prepun sunčeva žaljenja što noć mora biti neprospavana. Ne spavam. Više ne spavam. Ove sam noći luda.

Eloi je izašao jer je čuo kozu kako vuče svoj konopac. Bio je to autor točke koja se zvala kotač smrti, ali se i mnogo brinuo oko životinja. Bojao se da životinja pokušava pobjeći.

Jedna koza u Parizu. Jedna se koza uspinje prema Montmartreu. Ja sam bila vani. Udisala sam mješavinu mirisa. Zajedno smo se divili četvrtastim zjenicama Marine, moleće koze. Željela je da ju se pomazi. Smijali smo se i stajali jedno uz drugo na divnom zraku. Sto puta, tisuću puta, naše su ruke sanjale da se diraju. Ostali smo nepomični, pluća punih iste zavodljive arome. Arome ljetne noći koja obavija gola tijela svojim gorućim sirupom. Poslije se moramo lizati do jutra. Gledam kako se valjamo jedno po drugome u grmlju čičaka, a zatim i dalje, slamajući vlasac: ljubavi koje mirišu na luk. Moja bedra žele napustiti moje tijelo, nevjerojatan pritisak, napad... Uf, Eloi je već nestao. Eloi, kojega je žena, mnogo mlada i zgodnija od mene, čekala u kolima, vratio se natrag.

Sada više neću moći zaspati. Uzimam knjigu s police. Zbirku pisama, još jednu, i čitam:

– Tako smo kupili bika kojega je moja majka krstila Banjo, ne znam zašto. Uvijek sam mislila kako bi psa, da ga je imala, nazvala Azor, bez imalo ironije. I ja bih baš kao i ona svog psa nazvala Azor, ali s ironijom. Kažete mi da nitko ne bi zapazio razliku. – Ponovno čitam ulomak pisma što ga je Flannery O'Connor napisala svojoj prijateljici A., 9. kolovoza 1957.

godine, i razmišljam o tom nečuvenom poklonu koji mi je nadohvat ruke, o toj trenutačnoj utjesi što nam je duh pruža kad god nas obuzme tuga.

Ispod rolova uvlači se jutarnji vjetar.

Dobar dan, kažem samoj sebi.

Kad je nekoliko dana poslije Vincent došao popiti kavu (nije ga bilo tjedan dana jer je bio u Kolnu vidjeti Salon cvjetne dekoracije), nisam se mogla suzdržati a da mu ne kažem:

– Mali je ovdje prespavao, jednu noć.

– Koji mali? – upitao me, kao da to ne zna.

– Ben. Ben je prespavao ovdje.

Tada sam se sjetila da Vincent ne zna daje Moj kutak ujedno i moja kuća. Učinak moje objave ozbiljno je oslabljen. Ipak, ni govora o tom da ću propustiti ovu priliku i držati se ponosno. Naši najnoviji financijski uspjesi daju mi krila. Sve je više narudžbi za catering, osigurali smo si dvije usluge navečer, a ponekad i tri u podne. Funkcionira i miješanje generacija, klinci iz vrtića jedu krokete za istim stolom kao i zaposlenici iz banke, studenti dijele košarice kruha s ličiocima obližnjega gradilišta. Ben me zadirkuje. Zove me Zanesena.

To prihvaćam i napinjem uši vrebajući prijetnju, katastrofu koja će sigurno doći i progutati naš priključak raju. Ništa ne čujem. Ne vidim otkuda bi se neprijatelj mogao pojaviti. Po Benovim prognozama – on ima vrlo moderan računalni program za računovodstvo – vrlo ćemo brzo isplivati iz teškoća. Tko se penje, na kraju se uvijek počne spuštati, kažem sebi; kad jednom postignemo uspjeh, morat ćemo ga brižljivo njegovati. Možda će nas zatvoriti neki sanitarni inspektor. Pronaći će moje čarape zamotane u lopticu pokraj krpa za posude,

moju toaletnu vodicu na polici sa začinima. Provest će istragu i bit ću osuđena na kaznu koju neću moći platiti. Ali dotle još nismo došli. Došli smo dotle da sve priznamo našem prijatelju Vincentu.

– I ja sam ovdje spavala, kažem mu drskim glasom.

– Što?

Vincentovo pitanje pokazuje više bijesa negoli znatiželje.

– Znaš, ja ovdje živim, kažem mu tiho da se drugi gosti ne bi okoristili tim povjerenjem.

– Što to pričaš?

– Stanujem u svom restoranu. Nisam ti to rekla u početku jer se nismo poznavali, pa nisam znala kako ćeš to primiti...

– To primam vrlo loše, odrezao je, – to mi je čudovišno, ponižavajuće, djetinjasto. Ali to nije istina, nastavio je odjednom smješkajući se. – Podvaljuješ mi. Kako možeš stanovati u ovome...

– Imam sve što mi je potrebno, kažem mu, – krevet, zahod, kuhinju, umivaonik. A pogotovo nemam novaca za drugi stan.

– A novac od prodaje čajane blizu palače Les Invalides?

Obradovalo me je kad sam uvidjela da nije zaboravio ništa od budalaština koje sam mu ispričala.

– Nikada i nigdje nisam imala čajanu. Lagala sam ti. Bojala sam se da te ne razočaram.

– Sad si me razočarala, odgovorio mi je.

– Govoriš kao lik iz sapunice, kažem mu.

Ušutio je. Povrijedila sam ga.

– Vincente, nemoj se ljutiti. Ti si bio prvi koji si mi pomogao. Sve što sam ovdje postigla mogu zahvaliti tebi.

– A pozivaš Bena da ovdje prespava! – promrmljao je.

Zaslužio je poljubac. Skočila sam sa stola i poljubila ga polagano, kao nekoga koga nismo poljubili deset godina, s užitkom, znatiželjno i strpljivo.

Gosti ništa nisu vidjeli. Skrila nas je vješalica za kaput.

Treperim.

I Vincent treperi. Iz džepa izvlači kutijicu pastila s okusom anisa, s mukom vadi jednu iz aluminijske kutijice i siše je nervozno.

Što da ja s tobom počnem, pitam se, iznenadivši ga jer sumnja u zadah iz svojih usta.

Utisnula sam mu još jedan poljubac na čelo i vraćam se u kuhinju, bezbrižno i hrabro.

Posljednjih sam dana opijena vrhuncima. Promatram svoje djelo.

– Sve je moguće, kažem Benu.

Meni iza leđa, sjedeći za računalom, Ben preuzima večernje narudžbe za catering.

– Zaista možemo promijeniti svijet, dodajem nadajući se da će mu ovo što kažem preusmjeriti pozornost.

Ali ne. Usredotočen je, konektiran je. Nikako ne može podignuti vrat ni okrenuti glavu prema meni. Ali to mi ne smeta. Dotle sam došla. Dosegnula sam stupanj zadovoljstva na kojem sam postala imuna na bilo kakve neugodnosti. Osjećam uzbuđenje pomiješano s tugom ostvarenoga sna. Upoznala sam ponosni zamor super-junaka. Moj kutak nikad nije prazan.

Premoreni smo, ali smo cijenjeni. Moj je restoran postao sastajalište, luka, poslijepodnevno utočište zaljubljenih, tajna adresa večernjih sladokusaca, tribina jutarnjih brbljavaca, prolazno gnijezdo samohranih roditelja. Čak smo uredili i malo samoposluživanje za sasvim malu djecu jer se ona obožavaju sama posluživati. Odredili poseban prostor za njih. Ben je izrezao prozor u baru na metar visine kroz koji im dodaje pladanj sa sirovim povrćem, s toplim obrokom koji se jede prstima i s kompotom. U početku smo mislili da to nije dobra ideja jer mala djeca od četiri godine žele sama, bez ičije pomoći, nositi hranu do svoga mjesta. Hodaju jako polagano i nisu stabilna na svojim kratkim nogama. Ali na kraju s tim nemamo teškoća.

Kod mene nikad nema nikakvih teškoća. Odrasli, koji se nalaze oko njih, spontano prekrivaju kutove stolova koji prijete krhkim, izloženim glavicama koje se približavaju, pružaju ruke da spriječe padove, te maleni napreduju. Moj – dječji kutak – djeluje kao hotelijerska škola.

Ben se u početku plašio sustanarstva različitih generacija. Bojao se da će maleni kašljati zbog dima cigareta i da će kričanje klinaca živcirati najstarije. Ali ne. Već je blaga razlika – vremenskih zona – (dječica ručaju oko podne, a veliki sat kasnije) omogućila podjelu našega zajedničkog prostora. – Napokon, znaš, rekla sam Benu, – u najgorem slučaju oni koji nisu zadovoljni neće nam se vratiti. – U ovom trenutku ne bilježimo nijednog nezadovoljnika. Ljudi nam se

vraćaju. Više ne postoji ni dan ni sat kada je zatvoreno. Gosti spontano prestaju ulaziti oko jedanaest navečer. Time nas pošteđuju. Misle na kavu koju će popiti sutradan ujutro.

U jednome sam trenutku pomislila da sam Bena odvratila od studija i osjetila sam se krivom, ali sve je završilo tako što mi je priznao da je dobio mogućnost za – produljeni staž u poduzeću. Potpisala sam ugovor.

– Što ćeš reći kad se vratiš u školu? – upitala sam ga. – Što ćeš napisati u izvještaju s prakse? – Ben je razmislio. – Napisat ću da sam se dobro zabavljao. – Misliš li doista tako?

– To je dio onog što mislim. A ostatak ću iznijeti na tristo pedeset stranica koje vi nećete imati pravo čitati. – Nisam se naljutila zbog te tajanstvenosti. Prihvaćam sve što je Benovo, kao i on sve što je moje. Stvar je to naše uzajamne tolerancije.

Sjećam se da sam, kad sam imala trinaest ili četrnaest godina, na satovima povijesti maštala o falansterijama. Bilo ih je više vrsta, u nekima su vojnici nosili odjeću vezanu na leđima ne bi li bili sigurni da ovise o dobroj volji svojih susjeda, neke su podsjećale na samostane, u nekima je bila najvažnija novčana isplativost. Kako god da su bile zamišljene, meni su se činile sretnima, i željela sam živjeti u njima. Profesor nam je podijelio listove na kojima su bile nabrojene najpoznatije društvene utopije: bila su navedena i imena njihovih začetnika, kao i datumi i mjesta njihova nastanka i, uvijek na kraju retka, napomena – propala, uz još jedan datum. Kako su samo mogle propasti? Ništa me nije moglo utješiti. Profesor Verdier, kojemu sam postavila to pitanje, smatrao je da nema koristi od tog da mi odgovori.

– Nećemo o tom raspredati, jasno je rekao, – to je samo predodžba, primjer inovativne misli svojstvene 19. stoljeću.

Inovativna misao svojstvena 19. stoljeću, ponavljala sam si nakon sata, na povratku kući.

A što smo mi s njome učinili? Potražila sam Fouriera u enciklopediji i zaustavila sam se na članku o njegovu djelu i raspravama o njemu. Namrštivši se, proletjela sam uske stupce ispisane sitnim slovima koja su se sudarala pred mojim nenaviknutim očima, i ništa nisam razumjela, razočarao me je nedostatak odlučnosti moga duha, prizemljila me slaba sposobnost koncentracije. Ipak,

sačuvala sam u sebi prikazanu viziju čovječanstva: prema tom sinu trgovca, rođenom u Besanconu 1772. godine i autoru Teorije četiriju pokreta i općih sudbina, objavljene 1808. (ja imam, a to je i čudo i tajna, prvo izdanje tog djela na mojoj polici s trideset i tri knjige. Zato sam danas sposobna izložiti njegov nauk, koji moje pamćenje, čak i potpomognuto, čak i dopingirano fosforom, ne bi moglo izvesti). Dakle, prema Charlesu Fourieru, nalazimo se u petom stadiju naše povijesti. Nakon što smo upoznali Raj, Divljaštvo, Patrijarhat, Barbarstvo (pod tim valja razumjeti početak kapitalizma), dosegнули smo doba Civilizacije, koje prethodi onom toliko priželjkivanom razdoblju Sklada. Ta bi posljednja etapa, koja potiče razvoj falansterija, trebala trajati trideset i pet tisuća godina. Ljudi bi živjeli sto četrdeset i četiri godine, izrastao bi im peti ud, čime bi bili sposobni oduprijeti se klimi, koja bi, uostalom, bila umjerena. Oduševljavao me je optimizam te zamisli. Napokon, maštala sam, napokon netko tko misli kao ja. Netko tko predviđa da idemo k boljemu.

Danas se pitam što me je toliko privuklo u tom sustavu u kojemu mnogi vide zametak totalitarizma.

Mislim da sam ja u njemu vidjela prije svega izvanrednu priliku koju je pružao čovjeku da se oslobodi obiteljske stege. Osjećala sam, iako sam bila mlada, da je riječ o proširenju zagušljive ćelije, o tihom razaranju prezasićene privatnosti u korist blago doziranoga zajedničkog dobra. Riječ je o oslobađanju pojedinca kodiranog svojim nenasnim genomom, i o njegovu rastvaranju u društvu, tom dobrom divu rijetke i pročišćene, prozirne i bistre krvi, koja ne poznaje ni promjene raspoloženja ni strasti. U tom idealnom svijetu, kakvim sam gaja zamišljala, nitko nije bio ničije djetete, baš kao što nisu ni neki junaci bajki kojima sam bila opčinjena jer, iako su bili malodobni, nikada nisu spominjali svoje roditelje, a ni pripovjedač nije smatrao potrebnim odrediti podrijetlo glavnog junaka: bilo je dovoljno dati mu ime da priča započne. Nisam voljela priče o kraljevima i kraljicama, koji su rađali kraljeviće i kraljevine, a mrzila sam i biblijske pripovijesti u kojima su uvijek svi bili sinovi ili kćeri ovoga ili onoga, a i taj je bio nečiji sin, i tako redom, bez kraja. Bila sam za ukidanje rodoslovlja.

Falansterija mi je odgovarala zbog svoje privlačne horizontalnosti. Također sam imala dojam, iako to nisam znala objasniti, da se u njoj ljubav i strast drukčije izražavaju. Nisam upotrebljavala nijednu od tih riječi, čak ni u mislima. Ali sjećam se kako sam se, s otvorenom enciklopedijom na koljenima, stalno vraćala na čarobnu riječ – falansterija, a zatim naglo zatvarala knjižurinu kad bi došao tko od mojih roditelja, pocrvenjevši i preznojivši se, kao da su me zatekli u kakvu nepristojnu položaju.

Ne znam kako sam s takvim mladenačkim težnjama mogla tako naglo, kao što sam to učinila nekoliko godina poslije, uploviti u tjesnu bračnu i onu još tješnju majčinsku luku.

Vjerojatno je posrijedi bio strah. Odustala sam od tog da budem srce jedne zvijezde, idol jednog dvora, zamjenjiva i promjenjiva pratilja. Napuštajući snove o raskalašenu – zapravo rasplinutu – životu, osjetila sam da postajem jednim od vrhova istostraničnog i osamljenog trokuta, koji se tužno vrti u nebeskom plavetnilu bez sjaja, pokraj sličnih trokuta koji se ne mogu blisko povezivati a da nešto ne izgube. Obitelji i njihovi strogo određeni odnosi. Možda me je preplašila nepojmljiva neizmjernost svijeta. Rekla sam si: pronađimo utočište, zaštitimo se od statistike, prestanimo s vrtoglavih računanjem vjerojatnosti, koje nas može paralizirati; željela sam pripadati i biti na raspolaganju svakomu. Pomisao da bih trebala izabrati činila mi se uskogrudnom. Ali nisam bila na visini svojih ambicija. Skačući s lijeva na desno i s desna na lijevo, poput zeca, izgubila sam nit vodilju u životu. Jednoga sam jutra osjetila da me ta trka umara. Stop! Stavila sam lokot na kolo sreće, i ono se više neće okretati. Izvukla sam dobar broj, jednom za sva vremena. Našla sam Rainera i zaljepila se za njega. Da mi je netko bio rekao da se odrekнем svojih pluća, jer ću ubuduće živjeti od zraka koji mi udahnuje moj muž, tako bih bila učinila. Mislim da mi je tada bilo nepodnošljivo teško biti ono što jesam.

Bila sam za podjelu i, odustavši od svog tako veselog projekta zajednice, upala sam u ropstvo, podčinjenost, apriorno i potpuno pristajanje uz drugoga, kao nadomjestak zajedništva koji mi je pomagao da lakše podnesem užas egocentričnosti. Rainer i ja smo bili jedno, ali, kako smo zapravo bili dvoje, to nije bilo loše. Voljela sam misliti kao on, priznati da nemam pravo, oblikovati svoja razmišljanja

prema onom što on misli. On je bio strog, a ja osoba kratke pameti. On je bio strpljiv i sistematičan, a ja osoba koja se oduševljava kao dijete i koja ima bezrazložne prohtjeve. Željela sam odbaciti svoju staru kožu. Ali u mom je životu sve bilo pitanje kože.

Kad bi me dodirnuo, izlazila bih iz sebe, napuštala bih svoje tijelo. Sjećam se da mi taj osjećaj nije bio ni ugodan ni neugodan, da je bio sličan anesteziji. Ljudi se najčešće boje umjetnog uspavljivanja. A ja sam to oduvijek obožavala. Uživam u tom da napustim samu sebe. Bolje reći, uživala sam. Rainer bi mi stavio ruku među bedra, i puf. Strmoglavila bih se kao poštanski paket, lagana i tiha, u ništa vilo, u nepostojanje. Bila je to vrsta droge. Nisam se pitala sviđa li mi se to ili ne. Nisam zamišljala da bi to moglo biti drukčije, zbog njegove bih ruke zaboravila na sve druge. Puf poštanskog paketa bio je zamjena za glazbu norveške šume.

A zatim, vrlo brzo, nakon rođenja djeteta, prestala sam se pitati zašto me više ne zanimaju naši odnosi, jer mi je duh bio drugdje, bila sam na oprezu, ali je moju pozornost zaokupljalo nešto drugo. Pomno sam i uporno čekala povratak majčinske ljubavi. To mi je oduzimalo doista svu energiju. Ponašaj se prirodno, govorila sam si, vodi ljubav s mužem, priređuj večere i izlazi, igray se s djetetom, pazi na njegove domaće zadaće, odlazi na ljetovanje, da, sve, sve to radi normalno, i ako svaki pokret izvedeš mirno i uvjerljivo, ta divlja životinjica, tako topla i krhka životinjica ljubavi majke prema sinu, ta odbjegla životinjica, koju je prestrašila pljuska po obrazu – možda će se ta jadnica vratiti, noću, tihim koracima, kada je već budem prestala očekivati, jer sam toliko puta zamijenila sjenu mačke lutalice s njezinom tako žarko željenom nazočnosti, jer sam toliko puta noću, ustavši naglo iz postelje, rekla: evo je, to je ona, ali ne, to nije bila ona, trebalo je još čekati, zaslužiti njezin povratak, prestati se nadati. Anne, sestro moja, zar ništa ne vidiš da dolazi? Prestani se penjati na toranj, oboružavati se dalekozorom, pravi se kao da će to doći, i doći će, kao vjera onome koji često kleči i sklapa ruke po savjetu svog ispovjednika. Samo što ljubav nije vjera. Ili pak... jest?

Katkad, kad pogledam unatrag, čudim se svojoj upornosti i ljutim se na samu sebe.

Trebala si to pustiti, kažem si. Toliko si bila napeta i toliko zahtjevna da se ljubav mogla vratiti a da toga nisi bila ni svjesna.

Zaboravila si što je ljubav, pa si je, zato što ti je nedostajala, mistificirala. Ako takvo što postoji, voljela si svog sina, kažem samoj sebi. Ali znam da nisam. To znam po tom kako ta rečenica odzvanja u meni, po zvuku paranja što podsjeća na trganje istrošene svile dvjema okrutnim rukama.

U podne i deset, Simone otvara vrata i ulazi. Sama je. Tuš joj se u širokim tragovima razmazao po obrazima. Izgledala je kao sova: raščupana kosa, sjajne zjenice, prćasti nos, podignuta ramena. Ben joj se približio da je poljubi, ali ga je odgurnula i sjela za stol ispod police s knjigama, baš pokraj Periodičkog sustava Prima Levija, Ovidijevih Metamorfoza i pod radio-dramom Pod Milk Woodom Dylana Thomasa. Razmišljam o promjeni rasporeda knjiga kako bih je okrunila drukčijom krunom: Ujakom slonom Arnolda Lobela, Shoshom I.

B. Singera i zbirkom pjesama E. E. Cummingsa. Takvo bi joj pokrivalo za glavu dobro pristajalo. Bio bi to lijep šešir. Vidim da strašno pati. Zapažam strašnu, besramnu nenazočnost Hanninu. Ovdje se jede, htjela bih joj reći, ovo nije prostor za plakanje. To je vrlo loše za posao. Ipak se povlačim. Krpom brišem ruke, kažem Benu da nadgleda pileću jetru koju sam flambirala i koja se upravo karamelizira u tavi, a ja sjedam nasuprot djevojci. Salvetom joj brišem obraze. Dopušta mi da to činim.

– Koja gadura, mrmlja Simone.

Znam o kom govori. Gadura je njezin alter ego, upravo amputirana desna ruka.

– Ionako je oduvijek bila licemjerna, dodaje.

Volim tu riječ – licemjerna – jer me u hipu prebacuje daleko u prošlost, kao leteći tepih.

– Sve je predvidjela. Rekla mi je da nije u njega zaljubljena, ali to je bilo iz ponosa. I to je sve. Zato što je on nije ni jednom pogledao, osim što poslije, kad smo bili zajedno, nije mogla podnijeti...

Hannah je otela Simonina dečka. To je jako, jako ružno. Čovjek si treba predočiti bojno polje i potoke krvi, selo od bambusa progutano bujicom lave. On samo izgovara obične, bijedne rečenice, koje smo sto puta čuli, ali je moramo slijediti u njezinoj tuzi, prihvatiti njezinu veličinu, poštovati njezinu neizmjenost. Sjećam se svog prvoga

ljubavnog neuspjeha, kako je on nasmijavao odrasle, kako ih je raznježio. Nema pojma što bismo trebali reći da utješimo neutješnoga. Što sam ja tada htjela čuti? Zaboravila sam. Čak sam zaboravila kako je to kad te netko prestane voljeti, kad te prevari, ponizi, iznevjeri. Uvjeravam sebe daje to neusporedivo teže nego obratno, mnogo bolnije nego nekoga prestati voljeti, prevariti, poniziti i izdati. Ipak, teško mi je sebe u to uvjeriti. Pomišljam da je Ben dobro izabrao – ali moram se sjetiti da to nije stvar izbora, to je tako, u njegovu životu nema ljubavi. Ali, kad nigdje ne bi bilo ljubavi, ni strasti, ni seksa, Hannah bi bila ovdje, za stolom, pokraj svoje najbolje prijateljice. Nitko ne bi plakao niti bi poželio nekoga ubiti. Iznenada sam dobila viziju svijeta u kojemu vlada mir, sasvim jednostavnog svijeta, očišćenoga od žudnje, mirnoga i svrhovitoga. Muškarci i žene žive jedni uz druge i jedni drugima pomažu. Imali bi neizmjereno mnogo vremena za čitanje, za odlaske u kazalište, za posjete izložbama, za koncerte. Umjesto da zadihano i s grčem u trbuhu trčimo na tajne sastanke, lijepo bismo hodali ulicom, okruženi prijateljskim žamorom, prema blagajni na kojoj se prodaju karte za vrlo lijepu plesnu predstavu koja će nam izmamiti suze. Duh nam se prosvjetljuje, tijela koja ne samo da nisu izgubila nimalo energije, nego se, naprotiv, posvećuju sportskim aktivnostima i raznim borilačkim vještinama. Ljudi se okupljaju, u tom društvu bez nejasnoća, plešu plesove pripijeni jedni uz druge, debele nije sram kupati se u bazenu, a mršave pokazivati se na plaži.

– Jako si voljela tog dečka? – pitam Simonu.

Izustila je bolni – da – i počela grcati u suzama. Etienne, dječak iz vrtića, koji jako voli naše sendviče od puretine, zabrinuto promatra djevojku. Približio nam se i stavlja svoju ručicu na njezinu, ali ona ništa ne vidi.

– Voljet ćeš i druge, kažem joj.

To je meni bila rekla prijateljica moje majke kada sam joj prije petnaest i pol godina došla plakati, a ja sam pomislila – koja stara glupača.

Odvela sam Etiennea do njegova stola utješivši ga koliko sam mogla.

– Daj malo juhu, kažem Benu. – Stavi joj malo vrhnja sa strane na tanjurić. Ostavi joj i kesten-pire.

Promatram kako jetrica poprimaju tamnu boju. Miješam ih vrhom kuhače. Osjećam se kao da imam sto tri godine.

Kad ne bi bilo ljubavi, ni strasti, ni seksa, Vincent ne bi dolazio po poljubac koji, uz espresso, svakodnevno dobiva.

Da ti poslužim kavu?

Ako želiš.

Da te poljubim u usta?

Ako želiš.

I što još?

Ono što ti želiš.

Samo što ja ne znam što želim.

Jučer navečer, nakon što sam zatvorila, Vincent je ušao na vrata što vode u kućnu vežu.

Mirisao je po krizantemama, a za kosu mu je zapeo cvjetić kamilice. Nije me odmah vidio: stajala sam iza njega slažući knjige. Imala sam vremena da udahnem njegov miris i da se priviknem na njegovu nazočnost. Ponoć je prošla i ja sam se upitala stoje radio u vremenu između zatvaranja svoje cvjećarnice i mog restorana. Nije otišao kući – jer inače ne bi imao ovaj cvijet u kosi, nije otišao ni u kakav bar – jer bi smrdio po cigaretama, a ni u restoran – jer bi pak mirisao na zagorjelu masnoću. Mora da je ostao u svojoj zatvorenoj cvjećarnici oponašajući svoju susjedu, da vidi kakav će to učinak proizvesti. Ležao je na podu, poleduške na vlažnoj zemlji, posutoj cvjetićima. Zagrlio je snop bujnih stabljika, uronio lice u ležaj od latica, i oprao ruke u hladnoj, mirisnoj vodi iz vjedra od bijelog lima.

Okrenuo se čuvši moje disanje. Htjela sam ga upitati što radi ovdje. Ali znala sam odgovor. Ja sam prva počela. Ljubila sam ga, a sada sam mu pripadala. Da želim ovo prekinuti, morali bismo se posvađati. Morala bih biti zla. Zagrlio me je bez riječi. Imao je drukčiji dah. Usta mu mirišu po medenjacima, pomislila sam. To mi se sviđa.

Po marljivosti kojom je vrtio jezikom zaključila sam da mu je dosadno. To mi nije bilo dovoljno. Uvijek sam mislila da u ljubavnim odnosima određenu ulogu ima duhovna znatiželja. Prije prvog poljupca zamišljamo da će to biti veličanstveno otkriće, prilika da posjetimo ta usta, da vrhom jezika dodirnemo zube koji nisu naši. A poslije, nakon nekog vremena, lijepo nam je, to nam je poznato,

navikli smo se, želimo znati još više, želimo otkriti skrivena mjesta, zakutke, vidjeti ono što nitko prije nas nije vidio – zar zbilja, a ipak vjerujemo, doživljavamo osvajačke ushite. Nešto u nama nastoji razumjeti, a svjetlost što treperi na kraju trke obećava olakšanje istraživačkom tijelu. Ja sam sama uvijek nastojala razumjeti, ali možda sam ja jedina takva. Ne, to nije moguće, svi želimo isto: vodi nas glad za znanjem, a oni koji to nazivaju žeđu za moći varaju se. Vincent me želi razumjeti i zato uvlači ruku između baršuna mojih hlaća i baršuna moje kože. Ulazi u moju odjeću, sa mnom, uz mene, kao da mi je napokon izrastao peti ud što ga je obećao Charles Fourier. Ruka mu je hladna i miriše po krizantemama, a njegovi malko predugi nokti grebu moje najnježnije mjesto. Nešto ne štima: pokreti su mu neumjesni, sva sam pocrvenjela. Već sve znam o Vincentu, on već sve zna o meni. Nemamo što otkriti. Tek smo na početku, a već smo stari par. Znamo sve kretnje, ali nam neće biti potrebne, ništa time nećemo ni dobiti ni izgubiti.

Izgubili smo se. Naumili smo ploviti prema tajnovitoj Indiji, a pristali smo uz sumornu obalu Američkog zaljeva.

Što da radim s njegovom rukom?

Nisam se usudila uhvatiti ga za ruku daje iščupam iz mene kao što sam čupala korov u povrtnjaku. Rekla sam si, otići će, dosada će je uspavati, izići će na površinu, odvojiti će se od mene i ponovno se spojiti s njim, a daje baš ništa nije prosvijetlilo, nejasna ruka u nejasnu tijelu. Ali ne, ona nastavlja istraživati i, daje ne razočaram, da se osjeti dobrodošlom – jer nemam snage daje odgurnem, onako umrtvljena kakva sam bila zbog njezine upornosti –

mislim na nešto drugo. Mislim na nekoga na koga sam samoj sebi zabranila misliti prije dosta godina, ali znam da će mi njegovo ime (poput ključa čija težina u šaci već ohrabruje ruku da ga okrene u bravi) biti dovoljno da me otvori. Širok osmijeh pojavio se na mom nepopravljivom licu. Oktava je najveći razmak među notama, i najmanje zagonetan. Nitko se ne zove terca, nitko se ne zove kvinta, a niti septima, dok... dok... Octave, da, to je ime. To je njegovo ime. To je ime dječaka zbog kojega sam svoj život bacila u vatru. I sada se njegov jezik nalazi pod mojim zubima. Ali nemojmo brzati.

Izišao je iz naših života, i više na to nismo mislili. Hugo ga je otjerao jer ga je Octave izdao, prevario, ponizio.

Dobro. Bilo mi je žao, ali što sam mogla učiniti? Na njegovo su mjesto došli Karimi, Matthiasi, Ulysei. Držala sam se pravila igre: bila sam ljubazna, priređivala užine, predlagala izlaske. Prijatelji mog sina bili su jednodušni: jako sam simpatična. Neki su mi rekli da bolje kuham nego njihova mama. Drugima sam bila zgodna, pa bi pitali Huga kako to da sam tako mlada. Moj bi mi veliki dečko prenosio njihove primjedbe umornim i tihim glasom. Slušala sam ih ravnodušno. Ta su me dječica opterećivala. Bili su živi i bučni, vragolasti, društveni i prilagođeni, rolali su se, driblali, oduzimali loptu protivnicima i nikada nisu bili umorni. S nostalgijom sam se sjećala Octaveove lijenosti, njegove tromosti, neučinkovitosti. Ali, što sad? Njega smo otjerali.

Jednoga jutra, odlučivši se na novu strategiju ponovnog osvajanja majčinskog osjećaja, zamolila sam sina da mi priča o svojim prijateljima. Odgovorio mi je s onom njemu svojstvenom ljupkošću, sastavljajući popise, utvrđujući kategorije. Tada je imao trinaest godina i njegovo lice, na kojem su se trebali pojaviti prvi pristići i uobličiti se novi, preveliki nos, strašan uljez između njegovih obraza omršavjelih zbog rasta, ostalo je divno: oval nordijskog božanstva, prozirna koža.

– A Octave? – upitala sam ga.

– Octave?

– Zar se ne sjećaš? Onaj tvoj prijatelj iz trećega ili četvrtoga razreda, ne znam više...

– Pravi kreten.

Podigla sam obrvu. Nisam bila naviknuta da se Hugo tako izražava.

– Budala. Ništa nije znao napraviti, a osjećao se tako nadmoćno. Ispričao mi je hrpu gluposti, a ja sam sve progutao.

– Što ti je ispričao?

– Prave idiotarije.

– Pa, reci mi.

Hugo je odmahnuo glavom. Nije želio. Stidio se. Ali mogla sam ga mučiti dok ne prizna i on je to znao, pametan kakav je bio.

– Uvjerio me je da je došao s drugog planeta, rekao mi je na kraju.

Vjerojatno je očekivao da ću prasnuti u smijeh, ali nisam se čak ni nasmiješila, pa je nastavio.

– Jednog me je dana pozvao k sebi. Kuća mu je zbilja čudna.

– Jesu li njegovi roditelji bili tamo?

– Nikada ih nisam vidio. Nije bilo ni nekoga tko bi ga čuvao. Kuća je velika. Po zidovima je visjelo mnogo apstraktnih slika, neke goleme mrlje, a iznad njih nekakve odvratne bljuvotine. Bilo je i kipova. Mnogo ogavnih kipova. Pričao mi je da živi sam i da ga je na Zemlju poslao njegov narod... Gle, čak se ne sjećam kako se zvao taj njegov usrani narod. Oni su ga samoga padobranom spustili na Zemlju da izvrši ispitivanja na nama. A najgore je od svega to što sam mu povjerovao. Ja sam pravio bilješke za njegova istraživanja, ispisivao ih na ceduljicama. On je bio pravo mrtvo puhalo. Sjećaš se?

Nije znao zavezati žnirance, jeo je kao svinja, a ja sam mislio da je to zato što dolazi iz nekoga drugog svijeta. Uvjerio me je da je pohađao tečaj da bi naučio biti kao mi i zamolio me je da mu u tom pomognem. Rekao mi je da je to tajna, i da će, ako neki Zemljanin sazna tko je on, ili ako netko od njegovih sazna da se on povjerio Zemljaninu, biti uništen.

Na trenutak je zašutio.

– Zapravo, mislim daje bio trknut.

Nisam htjela da se Hugo zaustavi. Nisam znala što da učinim da nastavi govoriti. Željela sam da mi opiše planet, da bude iscrpniji. Srce mi je treperilo u grudima. Moj mali Octave.

Sjećam se kako je njegova lagana glava klonula u mojim rukama kada sam ga poljubila.

Bio je to kraj našeg čavrljanja. Još jedan neuspjeh koji treba upisati na teret našega šepavog odnosa.

Kad u mislima ponovno gledam taj prizor, ne mogu se načuditi svojoj gluposti, a ipak, znam da ne smijemo osuđivati strast, ni tugu jer, kakvi god da su im bili razlozi, i kako god da su se očitovali, uvijek vidimo samo njihovu površinu; vidimo samo nebitno, sjećamo se samo onog što je izronilo na površinu, i sve zaboravimo u trenutku kada, izliječeni, opipavamo bezbolan ožiljak dubokih poremećaja što ih je neka veza u nama prouzročila. Izliječeni smo.

Oporavak se odvijao tako da smo sve obezvrjeđivali, gazeći po ostrim komadićima stakla da bismo ga pretvorili u tisuće mrvica, koje bi nas zatim pod neumoljivim potplatima razuma na kraju prestalo bosti. Sve bismo to pomeli nadlanicom, taj stakleni prah. Ostaje samo neuhvatljiva iskra koju katkad oživi slučajno bačena zraka, u trenutku

kada to najmanje očekujemo, ali se ona ugasi čim je pokušamo pojačati, rasplamsati je, ne bismo li razbukitali staru vatru. Nikada neću saznati što mi je bilo.

Uvijek sam voljela kada se u filmovima, u knjigama, u kazališnim predstavama, pojavi osoba iz prošlosti kao sablast. Svi su je voljeli, a ona je nestala. Svi su mislili da je mrtva, a evo, ona je živa. Svi su mislili da će postati slavnom, a ona se, evo, vraća kao sasvim obična osoba. Platonov zauzima strateško mjesto na mojoj polici s knjigama, bez obzira na to kako ih iznova raspoređivala. Uvijek je ili na početku ili na kraju, kao kakav držač knjiga, samo što je i sam knjiga, i to vrjednija od drugih. Ne znam što me u tom njihanju klatna toliko uznemiruje: povratak junaka, moja najdraža tema, koja, po mom mišljenju, skriva pravu tajnu života.

Vincent mi je otkopčao bluzu, pa grudnjak i promatra moje grudi. Koliko mu samo treba vremena! Željela sam mu reći da bude malo brži. Nemam cijelu noć pred sobom. Tako bih voljela odspavati nekoliko sati prije nego što odem na tržnicu. Koliko mu samo treba da stavi ruke na moja prsa, kao da se neprekidno oduševljava mojom ljepotom i da ne zna s čime bi je usporedio, ljepotom koju nije mogao zamisliti, zaista, nevjerojatnom, ravnom vrtnoj ruži, oh, to je zbilja ludo, kako mogu biti tako slatka... Ali kako je spor i kako me to dekoncentrira, nema mi druge doli maštati i, umjesto njegovih nepomičnih ruku, na njegovu tijelu dotičem ruke mog posljednjeg ljubavnika. Nevjesti Octaveovi prsti prelaze preko mojih ramena.

Prolazi me struja, od stopala do glave. Vincent nema pojma o strasti koja me gura prema njemu. Bacam ga na pod. Pojest ću ga sasvim sirovog.

Ali sada ja griješim jer sam prebrza. Jer još nismo došli do toga. Došli smo samo do Myriam, u njezin dom, jednoga proljetnog poslijepodneva. Netko zvoni na vratima. Ali Myriam ne očekuje posjet. Promatra svoje lice u zrcalu koje visi u hodniku. Okrenuta je od svjetla, pa joj polusjena daje plavkastu boju. Mašta o santi leda i kaže si: da, to je to, ukliještena sam u ledu. Polagano se približava ulaznim vratima i stavlja ruku na kvaku. Metal je leden, ali to nije ništa u usporedbi s njezinom rukom. Otvara vrata, pojavljuje se on.

Posljednji je put izgovorila njegovo ime prije dvije godine. Odmah ga je prepoznala, iako se promijenio. Octave je sa šesnaest godina bio

mnogo viši od nje. Bio je lijepo odjeven, lijepo počešljan. – Dobar dan, gospodo, rekao joj je. Gleda ga dugo i ne vjeruje svojim očima. Kako je zgodan dečko, kako mu je pogled nježan i vragolast. Nagnuo se da je poljubi. Jedva da su mu usne dodirnule njezin obraz, cijelo je Myriamino lice planulo. Pomislila je kako je danas odjenula vrlo ružnu haljinu, nije se ni namirisala, prsti joj smrde po češnjaku. Željela bi započeti dan ispočetka, urediti se. Ne misli na ljubav, misli na dostojanstvo, eto, samo to. Da izgleda pristojno. To nije kao onda kad su bili maleni. – Lijepo je od tebe što si navratio, kaže mu, ne mogavši odvojiti pogled od njegova i pitajući se ima li djevojku i, ako je ima, kako se zove, gdje se sastaju i što zapravo rade. Ona mora sve znati, smjesta, ali, ah! Što da učini?

– Nemoj stajati ovako, kaže nasmijavši se usiljenim smijehom koji već mrzi. – Hugo nije kod kuće, ali... – ime njezina sina zgrušalo joj se u ustima. Zapravo ga nije uspjela suvislo izgovoriti, rekla je Huio. – Bio sam u prolazu, objasni, – pa sam si rekao... – Daje bio iskren, nastavio bi ovako: rekao sam si da idem zajebati život svoga starog prijatelja, ovoga puta ozbiljno. Ali Octave nije bio iskren. Nikada nije bio, to je tako. I to je bio dio njegova uvrnutog šarma. Neodoljiva šarma potpuno trknutog tipa. Ulazi i ide ravno u kuhinju. Myriam mu daje čašu soka od naranče. Ona misli na vitamine u piću, o dobrobiti koju će proširiti po tom velikom, nepoznatom, a opet tako bliskom tijelu. Gleda zidni sat. Ima više od pedeset minuta do kraja školskog sata i Hugova povratka. – Nisi u školi? – Octave ne odgovara.

Smješka se. Razradio je plan. Myriam ništa ne sluti. Octave zna točno što treba učiniti. Malo govoriti. Gledati je. Čekati. Pa ponovno. Opet je gledati. Svoj pogled ispuniti nakanama.

Predložiti joj izlaske. Ispuniti prazninu njezinih dana puninom sve svoje raspoloživosti.

Zajedno idu u muzej, u kino, na kavu. Zabavljaju se, ne misleći ni na što. Sve se to zbiva u radnom vremenu. Rainer je na poslu, zaposlio je novu medicinsku sestru kao tajnicu. – Previše je to posla za tebe, rekao je Myriam, – moraš se odmoriti. – Nada se da će joj vrijeme koje će provesti u kući vratiti boju u lice. Zadovoljan je. Nakon samo nekoliko tjedana što je prestala raditi, Myriam ima rumene obraze. Čim joj se on obrati, sva se zacrveni. Kako to da nije prije mislio na to? Čestita samome sebi.

Srijeda i vikendi crni su dani. Myriam se dosađuje. Najradije bi ubila svog muža, a i sina, provela bi pravu raciju. Prijatelji koji dolaze na čaj, marš! Napalm bombe! Njegova majka, crta! Mičite se! Njegov brat, iš! Smeće! Ona sluša Chopinova nokturna, Prokofjevljevi Drugi klavirski koncert, zahtijeva sve veći notni interval. Oktava! Milost, hoću oktavu, plače njezino srce. Ali oktave su nečujne, one su samo jeka, isto. Myriam se usredotočuje. Pribavila je stručni tekst o harmoniji, ali ništa ne razumije. Razočarana je, dosta joj je svega, spalila je svoje teflonske tave, više ne jede, ne spava. Razmišlja o idućoj izložbi koju će posjetiti s Octaveom. Kakav novi, divan život! Kako je mogla takvo što slutiti? Osjeća se mnogo ljepšom, mnogo pametnijom. Raste. Ispunjava cijeli prostor. U mislima izabire šal koji će mu pokloniti... Kako da ga nazove? Moj prijatelj? Prijatelj mog srca, govori samoj sebi, jedino biće koje me shvaća. Bijeli pamučni šal, sasvim jednostavan, da štiti Octaveovo grlo od proljetnih povjetaraca. Odlazi u trgovine s odjećom, kupuje si majice, traperice, suknje. Hrpa odjeće prekrila je pod njezine sobe. Provodi mnogo vremena isprobavajući je. I ne sluti što će joj se dogoditi. Ispred platna Nicolasa de Staela, Octave stavlja ruku na Myriamin vrat. Ona pokušava pročitati naslov slike otisnut na pločici. Slova se miješaju. Nemoguće, kaže samoj sebi, nikada neću znati naslov tog djela. Stisnula je oči, dok joj se između ruke i zatiljka događa nešto nepojmljivo, nešto neočekivano. Myriam se prisjeća. Pravi veliki skok unatrag.

U prošlost. Jako se napreže da ostane na nogama, jer pod trbuhom više nema noge, ispod nogu više nema stopala. Ako padne, ruka će se odlijepiti s njezine kože. Osobito se ne smije micati. Santa se polagano topi. Veliki blokovi leda odvajaju se uz buku divovske čeljusti.

Sante plutaju, raspršene u tamnomodroj vodi. Kako sve to grije! Kako sve blista!

Vincent je ispod mene na jednome od stolova restorana. Ali to nije on, i mi nismo ovdje.

Octave grli Myriam i grize je u praznome zahodu muzeja u jedanaest sati ujutro. Ona je bijela kao porculan, ona, squaw, bijela kao otkrivenje. On je pak zlatnožut i nježno joj liže zatiljak. – Što to radim? – pita ona. Željela bi da on prestane. Željela bi da nastavi. –

Što to radim? – zavapi tiho. – Lijepa si, kaže joj on, – tako si lijepa. Oni i ne znaju koliko su sretni.

Ti si najbolja od svih supruga i od svih majki. Ti si dar.

– Što ti je? – pita je Vincent. – Kao da si mrtva.

Bilo je to jučer navečer i sada gledam stol na kojemu su se naša tijela rastavila. Njegova me grada podsjeća na mrtvački lijes.

– Ne osjećam se dobro, odgovorila sam mu.

Ustao je dok sam ja skupljala svoju odjeću, koja je izgledala kao da ju je oluja razbacala.

– Nikada nisam... – mrmljao je. – Nikada nisam...

Nije znao kako da nastavi. Rekla sam mu da ga volim, jako, svjesna svega što ta posljednja riječ isključuje.

Danas više neće doći. Izdala sam ga, prevarila, ponizila. A sutra, tko zna?

Danas ionako lebdim. Možda čak previše. Trebala bih se posvetiti Simone, smisliti njezinu osvetu ili joj pomoći da se sabere. Trebala bih izrezati jetra prije nego što im sredina potamni, mora ostati ružičasta, drhtavo mekana. Trebala bih. Trebala bih, ali ja sanjam. Jedna nova, vješta ruka iskršava iza mene, povlači tavu s ploče štednjaka. Ben stavlja iznutrice na dasku, reže ih i stavlja ih na sloj špinata i grejpa. To je od mene naučio, premda mu ništa nisam objasnila ni pokazala. Promatram ga kako stavlja iznutrice sa žalfijom i pancetom u peć.

Zapalila sam cigaretu i sjela za blagajnu. Ništa ne radim. Jedini je problem što ne mogu shvatiti obuzima li me to radost ili tuga dok ispuhujem plavkaste kolutove.

Završili smo malo prije ponoći. Kapci mi pucaju pri dodiru sa šarenicama. Sanjarim o spavačoj sobi. Jednostavnoj, pravokutnoj sobi, sa samo jednim krevetom i dvama noćnim ormarićima, s plahtama, dekom i kukičanim pokrivačem. Sanjarim i o kupaonici, s tušem ili kadom, svejedno mi je, cijeloj popločenoj, s umivaonikom od fajanse. Imala bih i mali ormar za odjeću, koja se sada, sva smotana u kuglu, nalazi u koferu iza bara. Odjeća mi nikad ne miriše po prašku za pranje rublja. Čak i kad je čista, miriše na Moj kutak. Već šest godina nemam dom. Tako je bilo i u cirkusu, vječita privremenost. Kad bi došla nova osoba, bilo muškarac ili žena, trebalo se preseliti navrat-nanos i smjestiti se u prikolici svoje prijateljice, prepustiti joj mjesto.

Jedino su kostimi za nastup visjeli, ostali su bili spakirani. To me podsjećalo na masovna iseljavanja. Klopavanje kotača kola po asfaltu, mozaik od šatora, čudovišno gomilanje tava za prženje, knjiga i kahlica. Ne znam je li itko od mojih predaka tako putovao. Možda nitko. Ili pak jesu, moji preci iz knjiga i filmova. Više ne znam razlikovati prava sjećanja od onog što su mi usadila djela mašte.

U cirkusu sam imala osjećaj da opet oživljujem, ali ne tako kao da ponovno uživam u životu, nego više kao da obnavljam negdašnji život. Sve mi je bilo poznato, kuhala, madraci i jastuci napunjeni starom odjećom, kovčezi koji su naizmjenice služili kao stol, stolac, ljestve, ormar, a ljeti, kada bismo ih obložili debelom plavom ceradom, i kao bazen. Svakodnevnica izvan zakona, dani koji prolaze u zaobilazanju administrativnih prepreka, neprikladnih pravilnika, rad duha koji ubrzava rad tijela.

Jednoga proljetnog jutra, kada sam sjela na zemlju da ogulim mrkvu, Rodrigo, koji je želio biti gutač sablji kao i njegov otac, upitao me je:

– Gdje ti je muž?

– Nemam ga.

– A djeca?

Nisam mu mogla odgovoriti da ih nemam. Nisam znala što da kažem.

– Vidi se da imaš djecu, zaključio je ne obazirući se na moju šutnju.

– Kako se to vidi?

Slegnuo je ramenima.

– To se jednostavno vidi.

S glavom nadolje, hodao je na rukama napravivši krug oko mene.

– Je li to teško?

– Što?

– Tako hodati, na rukama?

– Jest, odgovorio je, – to je jednako teško kao i hodati na nogama, objasnio je nakon kratke stanke.

Savinuo je koljena i njegove su potkoljenice zaplesale u visini moga lica.

– Sjećaš li se? – upitao me je.

– Čega?

– Kad si učila hodati, sjećaš li se?

– Ne, uopće. A ti?

– Ja se sjećam. Svega se sjećam. Znaš kako me moja majka zove? Zove me Memorijal.

Znaš što to znači? To znači onaj koji se svega sjeća. To mi je nadimak. Sjećam se kada sam prvi put pokušao hodati na nogama, dok sam prije toga hodao na koljenima. Sjećam se i kada sam prvi put izgovorio jednu riječ...

– Koja je to bila? Mama ili tata?

– Klementina.

Nisam mu vjerovala.

– Klementina? To mi je čudno jer je to jako teška i dugačka riječ za malo dijete.

– Nisam bio malo dijete. Imao sam tri godine. Dugo sam je vježbao u glavi. I namjerno sam izabrao baš tu riječ.

– I, je li tvoja mama bila ponosna na tebe?

– Ne, draže bi joj bilo da sam rekao mama.

– Možeš li me naučiti hodati na rukama? – upitala sam Memorijala.

Ponovno se osovio na noge, naredio mi je da ustanem, pa me je odmjerio. Dotaknuo mi je bokove, bedra, uspravio se na vrške prstiju da mi opipa ruke i ramena. Odmahnuo je glavom.

– Sva ti je snaga dolje. Ruke su ti potpuno opuštene, a noge potpuno ukrućene. Trebaš imati svagdje jednaku snagu. Trebala si početi ranije. Sa svime treba početi vrlo rano.

– Mogu li ipak pokušati?

Zahvaljujući Memorijalovim lekcijama i danas znam napraviti stoj na rukama, iako samo na nekoliko sekundi. Ali ne mogu napraviti ni jedan korak, ni naprijed, ni unatrag. Bio je iznimno strpljiv sa mnom. Da mu zahvalim, poklonila sam mu jednu knjigu, Tri pustolovine jednog lavića Wilhelme Shannon.

– Ne znam čitati, priznao mi je, malčice postideno.

– Pa dobro, naučit ću te.

– Je li teško?

– Nije, odgovorila sam mu posve sigurna u sebe.

Memorijal bi danas mogao imati trinaest ili četrnaest godina. Ne znam gdje je. U svom novčaniku čuvam papir presavijen dvaput, na

kojem je napisao svoju prvu riječ: MEMORIJAL, velikim slovima, s E okrenutim ulijevo i s A napisanim prema dolje. Nikada ga ne razmotavam. Bojim se da ću ga oštetiti, a to mi je previše bolno. U mislima na svakom slovu crtam kostim klauna, a ti su potezi olovkom teški poput drvenih vragolana na dnu moje torbe. Njemu nije bilo teško učiti, ali ja sam ga s teškom mukom podučavala, stegnuta grla i očiju punih suza. Ta opsjednutost oživljavanjem, nemogućnost da dokučiš neizrecivo. Zašto tako sporo shvaćam? Zašto se uvijek moram vraćati u potrazi za ni sama ne znam kojom iglom u plastu sijena?

Večeras imam želju ponovno spavati u spavaćoj sobi. Brojim pukotine na stropu, djeluju mi kao crte na golemoj ruci koju mi netko drži iznad glave.

– Uvjeravam vas, uporan je Ben, – nemate izbora. To je čista logika.

Uzima olovku. Ispisuje brojke i zaokružuje ih.

– Pogledajte. Čak ne znam zašto vas uopće pitam za mišljenje, sve je sasvim jasno!

Crta kvadrata u krugovima, pa krugove u kvadratima. Više ne zna što bi smislio da me pridobije za svoju nakanu.

– Nikad nisam bila ambiciozna, odgovaram mu, – užasavam se kapitalizma. Ne želim se proširiti. Želim da sve ostane ovako kako jest. Ovako nam je sasvim dobro, zar ne?

– Nije.

Ben je ozbiljan. Ljuti se.

– U kuhinji nema dovoljno mjesta, ljuti se, – sinoć nismo mogli preuzeti dvije narudžbe za catering... – Ali ljudi se nisu naljutili, kažem mu prekinuvši ga.

– Ljudi se nikada na vas ne ljute, Myriam. Ali to nije opravdanje. Ako se ovako nastavi, trebat ćemo platiti porez. Evo, pogledajte! (Pokazao mi je jako veliku brojku koju je tri puta podcrtao.) A nemamo čime!

– Odobrit će nam odgodu.

– Dosta! – (Sad više.) – Dosta! Pa, kvragu, to što tražim od vas nije ništa komplicirano!

Učinite mi bar to. Dovoljno je preuzeti zakupni ugovor od susjedne trgovine krojačkog pribora. Nikoga nećemo izbaciti. Nikoga nećemo

oštetiti. Natpis Iznajmljuje se tamo stoji već dva mjeseca. Platit ćemo, skinuti natpis, preurediti prostor i proširiti se!

– S kojim novcem?

– Posudit ćemo.

– Ima pravo, podržava ga Vincent mirnim glasom.

Ne mogu se načuditi što je ovdje.

Gdje ti je ponos, povrijeđeni čovječe?

Promatram ga možda malo previše razrogačenih očiju. Prošao mi je rukom kroz kosu.

– Poslušaj ga, savjetuje me sjedajući na stol.

Jedan mu je prašnik bijeloga ljiljana visio s ovratnika pulovera. Svaku bi njegovu kretnju pratila fina kišica boje šafrana. Nije se trudio izbjeći moj pogled. To je znak pomirbe. Vincent je ovdje kao susjed.

Još nismo pospremili salu. Stroj za pranje posuda radi, ali još treba isprazniti kante za smeće i sve očistiti. Osvrćem se oko sebe. Željela bih im objasniti da nemam snage. Već sam tako umorna.

– Trebalo bi zaposliti još koga, mirno će Ben.

– Užas!

Ustajem. Uzimam metlu. Cijedim krpu. Bacam se na kante za smeće. Brišem spužvom.

– Bene, nikoga ne želim zaposliti, čuješ li me? Nikoga! Ti i ja i nitko više. Ako ti prestaneš, prestajem i ja. Ako ti je ovo previše, zatvaram. Briga me za zatvaranje. Ništa mi ovaj restoran ne znači, ovaj usrani život, ostavljam ga, ne žaleći, ostavljam ga. Nitko nam ne treba.

Pogledaj!

Izlijevam kipuću vodu iz kanti po podu. U kotlić stavljam malo deterdženta za posude i krpom prolazim po stolcima i glancam klupu. Svoju klupu, svoju damsku klupicu koju sam kupila u Emmausu. Liježem na nju, moj obraz, crven od napora, dočekuje hladni skaj. Plačem.

Ne znam kako da im objasnim da sve ovo uopće nije bila moja prvotna zamisao. Samo sam željela... Samo sam željela... Tražim riječ. Bježi mi. Ali hvatam drugu. Željela sam učiniti nešto dobro. Ne. To nije to. To je rečenica koja je blizu ovoj koju želim izgovoriti, ali mi ne uspijeva. Više je ne mogu pronaći.

– Oprostite, zajecala sam, – oprostite.

Upravo je to riječ koju sam tražila.

Ben i Vincent čekaju da se smirim. Ne približavaju mi se. Bilo bi mi draže da sam ih pošteđela ove predstave. Ništa ne znaju o mom životu i ne shvaćaju zašto plačem. Bojim se da obojica pomišljaju da su za ovo odgovorni, a zapravo je potpuno suprotno. U jednom trenutku, vidjevši da se pomalo smirujem, Vincent preuzima riječ.

– Osim toga to bi bilo dobro za ovu četvrt, kaže, – meni kao trgovcu...

Tako je neutralan i tako profesionalan. Vincent se ne boji biti običan, on je moj dobri duh pragmatičnosti.

– Meni je kao trgovcu u interesu da tvoj... da tvoj...

– Njezin restoran, šapće mu Ben.

– Da, ovaj, da se tvoj restoran proširi. To bi oživjelo i sve ostalo.

Uslijedila je rasprava između Bena i njega o neizbježnosti proširenja prostora. Vrlo su brzo zaboravili da sam tužna, i čak da sam ovdje. Razmjenjuju mišljenja – koja se, na njihovu veliku radost, podudaraju – o ovom pothvatu, o razumnoj potrošnji, o održivosti poslovanja obližnjih trgovina. Malo-pomalo, izgradili su mi carstvo. Zapošljavaju konobare, konobarice, računovođu. Riječ – šef – budi me iz obamrlosti.

– A, ne! – kažem promuklim glasom. – Nikoga nećete staviti u kuhinju umjesto mene!

Nasmijali su se. Sretni su što se branim. Cijelu noć razgovaraju, a ja razmišljam kako su naši životi poput velikih čaša. Čaša koje treba napuniti. U njih se ulijeva ljubav, ulijeva se strast, ulijeva se pohota. Zamalo sam postala tekućina u Vincentovoj čaši. Pobjegla sam, a on u nju ulijeva nešto drugo. Pitam se što sada želim pronaći u svojoj.

– Popijte me! – piše na Alicinoj bočici. Djevojčica ju je ispila i, poput teleskopa koji se sklapa, osjetila je da se smanjuje. – Pojedite me! – piše na kolaču, koji Alica pojede i rastegne se poput breze. Bio premalen ili pak prevelik, moj je život neproporcionalan i nikada nisam na razini onoga što činim. Kako bih samo htjela pronaći svoju pravu veličinu, koja bi mi omogućila da uđem u rukavicu dana a da se pritom ne osjećam ni u preširokom ni u preuskom.

Dvojica su mi pripitih zavodnika naredila da ih slijedim u njihovim snovima o veličini.

Opirem se. Ne želim da se išta promijeni, ali njihovi se glasovi preklapaju i prepiru uvjeravajući me da je ono što želim neprihvatljivo. U pitanju je zakon tržišta, govore mi, ili se povećaj ili propadni, što ti je jedina alternativa.

– Kako možete uvijek željeti više? Zar vam se ne vrti u glavi od same pomisli na to?

– Previše je knjiga pročitala, presuđuje Vincent.

– Ili možda nedovoljno, ublažava Ben, – i samo loše.

Čitala sam knjige u kojima se pohlepa kažnjava, a skromnost nagrađuje. Čitala sam i one u kojima se događa suprotno, priče o skorojevićima, takozvane *success stories*. Čitala sam priče o ljubavi koja postoji a ne izjavljuje se, i priče o ljubavi koja se izjavljuje a ne postoji.

Čitala sam o pustolovinama milijardera koji je na početku svog životnog puta imao u džepu samo jedan čavao i ništa drugo, samo taj čavao. Čitala sam i priče pune životinja koje govore, ljudi koji se preobražavaju u zvijeri, priče o žapcu kraljeviću i o mladiću žoharu. Čitala sam i romane o ubojicama, o silovanju, ratne romane i romane o dosadi. Zaboravila sam im naslove kao i autore, danas mi ostaje samo Alica, Alica koja pokušava riješiti usranu jednadžbu o vremenu i prostoru: treba postati manja da može proći kroz majušna vrata, ali kad se smanji shvati da je zaboravila ključ na stolcu četiri puta većem od nje, tako da sad treba narasti –

poveća se jedući začarani kolač, ne bi li ispravila svoju prijašnju nesmotrenost. Ni ja nikada nemam odgovarajuću veličinu.

Noćas odustajemo od sna. Ujutro mi je lice sivo u ogledalu: orahova ljuska. Peku me ručke noževa. Mokre me krpe lede, a svjetlost hladnjaka zasljepljuje. Moram sjesti da isjeckam svoje lijepe filete. Težak mi je i najmanji pokret. Krumpir mi je težak kao malj, a stručak peršina kao stoljetni hrast. Papar koji puca pod mojom oštricom i korijandar koji mlinac usitnjava, škripe i škrguću. Jedan je gost prenamoćeno stavio šalicu za kavu na tanjurić.

Trgnula sam se od kvrcanja porculana. Kažem – Ah! – Ali ne čuju me. Glas mi se zavukao negdje u dubinu trbuha. Ustajem da uzmem suhe šljive iz staklenke na polici, ali padam na pola puta. U trenutku

kada glavom udaram o pod, provjeravam da li mi se nož koji držim u ruci zabio u tijelo. Nije, ovdje je, nekoliko centimetara od moga lica. Ah! Nisam mrtva.

Kad sam se probudila, nalazila sam se u nekoj sobi. Sunce se probija kroz navučene zavjese. Pod glavom mi je jastuk od perja. Tijelo mi je pokriveno bijelom plahtom. Potpuno sam odjevena, u nepoznatu krevetu. Soba je malena, zidovi goli. Uspravljam se. Vilica mi je ukočena. Polagano stajem na noge upirući se u madrac.

Provjeravam mogu li stajati i, hodajući uza zid da bih se na nj mogla osloniti ako izgubim ravnotežu, izlazim iz svoje ćelije. Ostatak je stana uronjen u polusjenu prošaranu suncem: zrake prodiru kroz pukotine zatvorenih rebrenica. Sve miriše po prašku protiv moljaca i sredstvu za pranje. Namještaj je uglavnom pokriven prozirnim najlonom. Ukrasni su predmeti pokriveni krpicama od bijele tkanine. Podižem suknjicu sata i otkrivam dva gola anđelčića, pozlaćena i nasmiješena ispod staklene kugle. U vitrini se nalaze servisi za čaj, za porto, pladnjevi za deserte. Na polici za knjige, gle ti to, samo sabrana djela markiza De Sadea, tri izdanja po svemu sudeći slične seksološke rasprave, te pet knjiga u kožnom uvezu o kožnim bolestima. Krenula sam prema onome što mislim da je kuhinja kad sam čula okretanje ključa u bravi na nekoliko metara od mene.

– A, probudila si se, čujem Charlesa, koji me je ugledao stojeći u hodniku.

Nije mi jasno što ovdje radi moj brat. Možda sam kod njega. Možda se preselio. Sramim se zbog njegove jadne police s knjigama. Sramim se i zbog najlonskih presvlaka. Razmišljam o tom koliko koštaju tepisi, ogledala s pozlaćenim okvirima, kažnjena pod svojim platnenim mrtvačkim pokrovima.

– Došao sam što sam brže mogao, ispričao mi se. – Kako si?

Ne odgovaram mu. Približio mi se i odmiče mi pramen s lica. Smije se.

– Baš si se sredila, čestita mi, – izgledaš kao žena-slon.

Opipavam glavu. Velika kvrga, kao početak roga, nagrđuje mi čelo.

– Izgledam li ružno?

– Jezivo, odgovara mi Charles. Gleda me i smije se.

– Ali i smiješna sam, očito.

– Dolazim iz tvog harema, objašnjava mi, – oni su me obavijestili.

– O kome to govoriš?

– Kako se ono zovu, zaboravio sam im imena. Tvoji zaposlenici iz restorana. Nazvali su me na posao.

– Nemam zaposlenika, odgovaram mu.

– Dobro, vrati se u krevet.

– Kako to razgovaraš sa mnom?

– Kao s djevojčicom koju ću odvesti na rendgensko snimanje kad dođe k sebi. Koliko imam prstiju? – pita me držeći ruke iza leđa.

– Imaš onoliko prstiju koliko ih imam i ja i ne treba mi nikakav rendgen. Osjećam se savršeno dobro. Već nekoliko dana razmišljam o malom poslijepodnevnom odmoru. Eto, to se dogodilo. A sada se vraćam na posao.

Odlazim po kaput u sobu.

– Kako ti je stan velik! – vičem s kraja hodnika. – I ružan!

– Ovo nije moj stan, odgovara mi vičući. – Ali je istina da je ružan.

Nalazimo se u Benovu stanu. Ili, bolje rečeno, u stanu njegovih pokojnih roditelja. Charles podiže rolete u dnevnom boravku i pokazuje mi, točno prekoputa, na drugoj strani ulice, moj restoran bez natpisa, golih prozora. Ben, on stanuje u četvrti, kažem si. Zatim sam se sjetila večeri kada je rekao da je propustio posljednji metro ne bi li prespavao u restoranu. Dirnuta sam njegovom laži, više nego što bih bila priznanjem. Stisnutih očiju pokušavam vidjeti iza kapaka je li sala prazna ili puna. Ne razaznajem nikakav pokret. U to vrijeme nema nikoga.

Poslijepodne je. S visine drugoga kata gledam našu ulicu, široku i kratku, obasjanu suncem zime na izmaku. Nagnute zgrade, prljave, s gdje kojom vlati trave na sebi, napola spuštена roloa poput umornih kapaka, veliki ulazni trijemovi što vode u zbijena dvorišta stisnuta u obruč pročelja, a koja jedna drugima šalju, brzo, brzo, sunčane zrake, u bilijaru svjetla.

Nešto dalje, zdesna, zamjećujem na pločniku, ispred Vincentove cvjećarnice, plavi kombi, jedinstvene plave boje, plave našega djetinjstva, jasne i stroge.

– Sranje! – kažem. – Sranje! Sranje! Sranje! Sranje! Sranje!

Charles me gleda ispitivački. Ne može se suzdržati da se ne nasmije. Zbog moje kvрге. Ta ga je kvrga razveselila.

– Vidiš li onaj kombi? – pitam ga.

Kima glavom.

– E, pa... To mi je vozilo iznimno važno.

Svjesna sam da ga ta rečenica nikako neće moći uvjeriti u moje mentalne sposobnosti, ali ne znam kako mu to drukčije objasniti. Stajem ispred njega, na svjetlo, i zabacujem kosu, želim da mi iskreno kaže kako izgledam. On umire od smijeha. – Zar je tako grozno?

– Pogledaj se u ogledalo, kaže mi, – ovo je genijalno. Ne, nije, kunem ti se. Dapače, počinje poprimati lijepe boje, zelenu, ljubičastu... i žućkastu.

Ne želim ogledalo. Nabacit ću što je moguće više pramenova na lice.

– A ovdje, pitam ga, – kako izgleda?

– Kao pas, odgovara mi ne oklijevajući ni sekunde.

Pas, kažem si, savršeno. Dakle ponovno ću vidjeti svog prijatelja Alija Slimanea pretvorena u psa.

– Jesi li sigurna da je sve u redu? – pita me Charles.

Kako li samo tužno djeluje, kažem si. Zašto se više ne viđamo? Ne brinem se za njega. Ja sam velika, nevaljala sestra. Samo mi još to nedostaje na mom popisu nagrada. Što to znači odrasti zajedno, biti kao prsti jedne ruke, a onda se udaljiti poput čamaca nošenih strujom?

Nitko me nije na to upozorio. Dok smo bili djeca, bili smo tvrđava. Vratila bih se iz škole i on je bio ovdje, sa svojim Lego-kockama i autićima. Udarila bih ga, a on bi mene ugrizao.

Gledali bismo televiziju, šćućureni jedno uz drugo. Prčkao je po mojim stvarima. Prenosila bih mu svoju upalu uha. Nosio je moje hlače i pulovere. Jedno bi drugome dalo alibi pred roditeljima. Ponekad bismo jedno drugo izdali. Pa smo se mrzili. Rugala sam se njegovu rukopisu. Zajedničkim smo novcem kupili mami novčanik za Majčin dan, a tati kravatu za Dan očeva. Bili smo premazani istim mastima. Kako sam mogla pomisliti da bi uvijek moglo biti tako? Kako sam mogla pustiti da se brod otkvači?

– Bio sam kreten, kaže Charles.

– Molim?

– Sve te godine. Bio sam budala.

– O čemu to govoriš?

– O tvojim i mojim glupostima. – Smijem se.

– Ah, kažem filozofskim tonom, – moje gluposti!

Htjela bih ga pitati kako je Hugo. Gotovo mi je na vrhu jezika. Znam da ga je vidio. Bilo je Božića, rođendana, pogreba. Gdje mi je sin? Samo to želim znati. Htjela bih znati gdje živi.

Moj sin. Htjela bih ga vidjeti. Nedostaje mi sin.

– Koji je od njih dvoje tvoj ljubavnik? – pita me Charles.

Ne razumijem. – Mladi ili uštogljeni?

– Ne tiče te se.

– Daj, reci mi.

Otvorio je vrata stana. Kad smo izašli na stubište, zaključao ga je.

– On ti je dao ključeve? – pitam ga.

– Bio je jako pristojan. Kako se zove?

– Ben.

– Ben je jako pristojan, kaže Charles, – rekao mi je da je pronašao moj broj u tvom notesu.

Ben je dugo oklijevao, ali je mislio da bi bilo dobro obavijestiti koga iz obitelji. Osjećao se krivim jer je rekao da bi me možda trebalo hospitalizirati, ali da nije htio propustiti ni jednu uslugu, mislio je da ću se užasno na njega naljutiti ako zatvori restoran.

– Onaj drugi, uštogljeni, nastavio je Charles, – došao je da mu pomogne.

– Nije on uštogljen, kažem mu, – on je cvjećar.

– Kakve to ima veze?

– E, pa, ima.

Rastajemo se ispred zgrade. – Vрати se na posao, kažem bratu.

– I ti.

Popravio je moju pseću frizuru, a ja mu odgovaram malo zalajavši.

– Inače, upitala sam ga kad se već počeo udaljavati, – kakav ti je moj restoran?

Rukom sam pokazala prema restoranu.

– Vrlo tvoj, kaže mi, – samo je premalen, zar ne?

Ova mi muška urota počinje ići na živce.

– Dodi jesti ovih dana.

Ne odgovara. Nasmiješio mi se, a potom je nestao na svom velikom, savršeno čistom motoru.

Prelazim ulicu nesigurno. Plavi me kombi fiksira svojim farovima smještenim s dviju strana njegove željezne njuške. U ustima mi je okus lima, i okus krvi. Stigla sam pred vrata, uzimam gumicu iz džepa i vežem kosu u konjski rep. Zbogom, psu! Zbogom, ljepoto! Kao jednorog u nastajanju, ulazim u kuću. Čekaju me trojica vitezova.

Moj je povratak uspješan. Izraz na njihovim licima, njihov smijeh. Pozivaju me za stol.

Rukujem se s Alijem, ne gledajući mu u oči. Nikada u svom životu nisam bila ovako preplašena.

– Gospodin Slimane se slaže s nama, objavljuje Vincent.

– A, dobro, u redu, kažem, – zar zaista mislite da sam u stanju krenuti u osvajanje svijeta?

Dotaknula sam nagnječenje vršcima prstiju. Zbog boli su mi suze navrle na oči.

– To je kvrga poslovnog genija, kaže Ben.

– Zatvorio si cvjećarnicu? – pitam Vincenta.

– Nisam, dogovorio sam se sa Simone. Nije imala nastavu. Dali smo joj da izabere između pranja posuda i buketa cvijeća. Izabrala je bukete.

Zašto mi pomažete, željela bih ih pitati. Je li ovo neki novi svijet u kojemu se pomaže bližnjemu? Stvaramo li to prvu falansteriju pogodnu za življenje? Plaši me tajna dobrote.

Odjednom mi se sve čini nepodnošljivo svečano. Ja to ne zaslužujem. Ne osjećam se sama sa sobom kao kraljica lijepog kraljevstva nježnosti i lijepih osjećaja. Ja sam opasna žena. Zla žena. Najveća seratorica koja je ikada kročila Zemljom. Zaslužujem zatvor. Nitko nije podnio tužbu, ali to nije razlog. Trebala bih dati da me zatvore, dovući se u najbližu policijsku postaju i zatražiti da mi stave lisičine jer sam spavala s tinejdžerom, obrlatila ga, prepustila sam se svojoj odurnoj sklonosti, nisam ga znala zaštititi od njegova ludila. Jesam li mu učinila što našao? Zašto se osvećivao? Jer, posrijedi je bila osveta, s predumišljajem, s magnetofonskim snimkama i fotografijama kao dokazom. Pobrinuo se da ih pošalje mom sinu i suprugu. Ne sjećam se da sam nakon toga vidjela Huga. Samo mi je pozadina svega ostala utisnuta u sjećanje, bez ikakvih likova. Ponovno vidim opustošeni stan, svoju odjeću razbacanu posvuda, sve do zahoda, razbijena vrata, prevrnuti stolci, polomljena ogledala, posude

u hodniku, poderane i zgažene knjige. Čujem Rainerov glas: – Nisi smjela! Nisi smjela! – Trebao me je ubiti. Imao je i snage i želje za to. Znam što ga je zadržalo: nije želio da Hugo bude sin dvoje kriminalaca. Zbog njega, zbog našeg djeteta, sačuvao je malo hladnokrvnosti. – Tvoja je majka luda! – rekao mu je. – Tvoja jadna majka ne zna što čini! – Gdje je bio moj sin u tom trenutku?

Skriven u svojoj sobi, s glavom među koljenima, prisiljavajući se da izbriše iz sjećanja hroptanje i dahtanje, bedra i grudi svoje majke. Uzalud ga tražim, nigdje ga nema. Imam vrlo dobro pamćenje, ali i vrlo loše. Točno se sjećam svoje suknje kako pleše nad sjenilom svjetiljke, a kroz njezine svilene nabore prodire svjetlost iscrtavajući motive; sjećam se središnje ruže na tanjuru razbijenu na četiri dijela, pod ormarićem u kupaonici, moj se pogled zalijepio za nj kada sam, glave pripijene uz pločice, puzala da se negdje sklonim; sjećam se bočice parfema, prolivenog po tapisonu sobe, tog nepodnošljivog mirisa, te narančaste mrlje; sjećam se osjećaja smirenosti, odnosno osjećaja da je napokon moj život jednako kaotičan i izvana i iznutra, kao da je sve ove godine održavani red bio najnepodnošljivija od svih laži.

Sad smo napokon tu gdje jesmo. Više nema bojazni od najgorega, ono je prošlo. Ove su mi slike jednako jasne u svijesti kao i onda kada sam provodila sate da ih složim, sredim. Teror je prekinuo teror, samoga je sebe ugušio, mislila sam, sporo, iako se sve odigralo jako brzo, mislila sam, hvala, hvala.

Rainer me je gurao iz jedne u drugu sobu vukući me za kosu. – Pogledaj! – rekao je.

– Pogledaj što si učinila! – Zapamtila sam svaku pojedinost. Svaki izvrnuti komad odjeće kao i svaki prevrnuti komad namještaja djelovao je kao nagrada. Posve sam razorila lijep život s kriškama kruha i obrubima, ugodan život s pečenkama i izglaćanim rubljem. Vjerojatno sam u početku s previše poleta željela izvesti običan salto koji djevojčicu pretvara u ženu i majku; prizemljila sam se, s glavom nadolje, beskrajno smiješna.

Hugo! Hugo! Uzalud ga dozivam u svom sjećanju. Nitko ne odgovara.

Oživljuje prizor iz starih vremena. Svjetlost svijeće, miris sijena i životinja, potočić krvi lijeno teče u bazenčić od emajliranoga željeza. Majku ili dijete? pita liječnik uplakanoga oca.

Koga od njih dvoje treba održati na životu? Tko će vas, gospodine, više usrećiti? I majka i dijete, odgovara otac ističući skladnost veze koja je davala smisao njegovu životu. Ali liječnik ništa nije razumio i, umjesto da spasi oboje, oboje ih je ubio. Evo, sada ste zadovoljni. Više nema ni majke ni djeteta. A ni ljubomornih.

Dan se primiče kraju. Ali Slimane sa mnoom razgledava kuhinju. Dok hoda, ništa se ne čuje. A dok govori, samo šapat.

– Tamo su konzerve.

Raznobojne staklenke u dva reda krase stolić. – Tamo je svježije povrće.

Naginje se, a ja zajedno s njim; koljena mi se savijaju, njegova ne. Pod prozorom je napravio otvor i izradio smočnicu s ladicama od bambusa. Bujne glavice kupusa, podrugljiv poriluk, neravna blitva, blatna mrkva, tikve s korom boje pantere, tikvice s kapama kao u patuljaka, dinje u obliku bundeva, divna očaravajuća repa.

– Suho povrće.

U dva drvena vjedra, odvojena od tla šupljim ciglama, gleda me grah crnih očiju, ružičasta leća spava, klize mahune, kotrlja se slanetak.

– Mliječni proizvodi.

Na hladnjaku se sada nalazi prijenosni spremnik za boce, sa širokom aluminijskom ručkom koju treba podići prije nego što je se okrene da bi se spremnik otvorio. To je starinska i vrijedna kuhinjska potrepština u kojoj uvijek vlada svježa polusjena, prikladna za kozji i ovčji sir, vrhnje i kiselo mlijeko u cjediljkama.

– Od mesa, kaže mi, – stavio sam janjetinu, perad i nekoliko jarebica. Opskrbio sam vas za dva dana. Mogu nabaviti i ribu, ali to je malo kompliciranije.

– Pustite ribu, kažem mu, – već je sve ovo tako lijepo. Imate li račun?

Dao mi je papir i odmah se okrenuo. Fućkao je kroz zube neku polaganu melodiju. Cijene su mu niže nego one na tržnici. Odličan sam posao napravila, a on također. Uvjerena sam.

– Ovo je prijateljska cijena, primjećujem.

– To je cijena našeg poznanstva, ispravlja me, – na ljeto će biti skuplje. Zbog sveg onog sitnog, osjetljivog voća, koje je teško brati, malina, ribizla, crnih ribizla.

– I to ćete mi uvijek vi dostavljati? – Uvijek ja.

Ne usuđujem se pitati ga kako će naći vremena za svoje imanje ako četvrtinu tjedna provodi na putu.

– Morate se liječiti, kaže gledajući moju kvrgu.

Pogled mi vrluda u cik-cak na sve strane samo da ne susretne njegov. Dao mi je znak da sjednem pod svjetiljku. Vani, na pločniku, vidim Vincenta i Bena kako puše cigarete i nešto jedan drugom govore.

Gospodin Slimane me promatra. Dlanovima uzima moje lice i okreće ga s desna na lijevo, naprijed i nazad.

– Trebala sam staviti led, kažem.

Odmahnuo je glavom. – Legnite.

Poslušala sam ga. Ispružena na klupi, gledam pukotine na stropu. Pitam se koja je crta sreće, crta života, crta novca. Sve su tri vrlo duge, a to nije ni čudno jer odnedavno imam mnogo više sreće, zarađujem previše novaca i osjećam se tako snažnom da bih mogla trčati i pretrčati više od sto dvadeset godina. Očekujem lijek, uljuljkivana rijetkim zvukovima što ih stvara gospodin Slimane u kuhinji. Ništa me ne pita, zna gdje stoji pribor za kuhanje, zna upaliti plamenik, i ne zamjenjuje miješalice za salatu s drvenim kuhačama. Nekoliko minuta poslije nepoznati miris prodire mi u nosnice: mješavina žalfije, irisa, karamele i smole. Tek se s malim kašnjenjem osjetio miris limuna. Kako je to čudno, kažem si, uvijek se obično prvo osjeti limun. Ali mi prilazi s loncem u ruci i miješa nešto što ispušta, gotovo lijeno, laganu paru.

– Što je to?

– Ne smiješ se micati! Staviti ću ti melem na čelo, ali ne smije ti ući u oči, ni ovdje, objašnjava pokazujući otvoreni vrh rane, na mjestu na kojemu se koža otvorila u obliku zvijezde, iscrtavajući malog, krvavog pauka.

– Hoće li peći? – pitam ga zabrinuto. – Oči grize, rane grize. Kožu istovremeno grije i hladi.

Od obrva do korijena kose, stavlja mirisnu smolu, pazeći da je ne pritišće prejako. Zrnata je poput jaja tučenih sa šećerom, boje je

smeđega šećera i odmah se osjeća da djeluje. I zaista grije i hladi istovremeno.

Nagnuo se prema meni i pažljivo me gleda.

– Koliko ti je godina? – pita me.

– Zašto želite znati koliko imam godina?

Smije se. Kaže mi da takve kvrge imaju samo djeca. Ovo mu je prvi put da ovim liječi odraslu osobu.

– Imam četrdeset i tri godine, kažem mu.

– Dobro, primjećuje, – vrlo dobro. A kako ti ide s restoranom?

– Ne znam. Vjerujem da ide. Nisam previše vješta u računanju.

Tako da se time bavi Ben.

Rekao mi je da se trebamo proširiti.

– Rekao je da treba reinvestirati, ispravlja me on.

– Ne vidim u čemu je razlika.

– Ima pravo, dodaje gospodin Slimane.

Dok skida ljepljivi film s moga čela, ja ga krišom promatram. Gledam mu usta, ravne, uvučene usne. Zubi – koji se vide kada napravi grimasu jer mu se melasa opire – prilično su loše raspoređeni, prelaze jedan preko drugog i, ne znam zašto, mene uznemiruju, poput kakva neočekivanoga arhitektonskog elementa. Kako se smjesa odljepljuje, tako je baca u lonac. Na kraju se zadovoljno smiješi.

– Već je mnogo bolje, kaže.

Pipkam se po čelu pažljivo, vršcima prstiju. Kvrge se malo smanjila. Pružio mi je džepno ogledalo nakon što ga je oprezno obrisao. Sjajno: boje su se stopile jedna s drugom, kvrga je splasnula, samo je grimizni pauk ostao, gore desno.

– Recept mi je dala moja susjeda, objašnjava mi, – kad su djeca bila mala, prestali smo ići k liječniku za svaku sitnicu. Majka im je bila jako zabrinuta. A zatim me je jednoga dana gospoda Dubreme, koja stanuje prekoputa nas, pozvala k sebi. Naučila me je pripremati ljekovite masti. Nije željela da o tom pričam svojoj ženi. Rekla je: 'Ljudi sa sela ništa ne znaju o čarobnjaštvu'. Moja je supruga bila iz grada. 'Ali vas, budući da ste Arapin, to nije plašilo, ako se ne varam?' Nije se varala. Ali ne znam je li to bilo zato što sam Arapin ili zato što mi je dodijalo trošiti bogatstvo na liječnika.

– A što vas je još naučila?

– Pripravljati meleme od muštarde i od kopriva, med od majčine dušice za liječenje uganuća, pedeset i tri dobra svojstva rabarbare. Zatim, naravno, ljubavne napitke.

– Zar takvo što postoji?

– Ne, šalim se, ne postoji. Da postoji, moja supruga nikad ne bi otišla s načelnikom susjednoga sela.

Supruga ga je ostavila. Kako je dobro učinila. Ja sam toliko sretna što je pronašla ljubav pokraj seoskog političara. Osjećam toliku radost da to zabrinjava.

– Je li to bilo davno?

– Što?

– Vaša supruga?

– Prije četiri godine.

– Sjećam se kako ste bili tužni, kažem mu, – bilo je nečega u vašim očima.

– Volio sam je.

– Volite li je još uvijek?

– Ona, ona još voli mene, zaobilazi moje pitanje.

Dosta mi je razgovora o njegovoj ženi. Uopće mi se ne sviđa ovaj razgovor.

– Ljubav, nastavio je, – nikada ne prestaje. Mijenja se, ali nikada ne prestaje.

– A u što se pretvara?

– U svašta, u bilo što. Vrlo često u mržnju. U hladnoću. U prijateljstvo...

– Ne razumijem, ništa ne razumijem.

Ustala sam. Kvrge me više ne boli. Moram samo riješiti ovaj mali ljubavni problem pa mogu nastaviti sa svojim uobičajenim poslovima točno tamo gdje sam stala.

– Prelako je reći da se ljubav mijenja, kažem Aliju, zabavljena čišćenjem lonca, – ako se pretvori u mržnju, onda više i ne postoji. Zamjenjuje je mržnja. I od nje ništa ne ostaje.

– Postoji svjetlost u tami, odgovara mi.

– Vaša je susjeda imala pravo, vi ste pravi Arapin.

Ovo ga je nasmijalo.

– Nije osobito arapski reći da postoji svjetlost u tami, podučava me,
– to je napisao jedan veliki francuski pjesnik. To sam naučio u školi.

– I što to znači?

– To znači da je veza između muškarca i žene poput nebeskog svoda. Katkad je plava, katkad crna, katkad oblačna, pa i kišna, nije bitno, ali uvijek je to jedno te isto nebo. Mržnja koja se osjeća prema nekome koga se voljelo nema nikakve veze s drugim mržnjama. Nju hrani nekadašnja ljubav.

– Recimo da je tako, kažem, – ali što se onda mijenja?

– Jako voliš raspravljati, kaže mi Ali.

Kimam glavom, spuštenu pogleda, kao da me je netko uhvatio kako griješim. Toliko volim ideje, način na koji se one sudaraju, kako se jedna u drugoj utapaju, okreću si leđa, jedna drugu zbunjuju. Ali stidim se te sklonosti, jer mi tako brzo ponestanu riječi, jer nikada nisam naučila razmišljati, jer mi je govorničvo na razini obične guske.

– I ja volim, kaže mi lupkajući se po bedrima, kao da nogama daje znak za polazak.

Provjerava je li sve u redu i kaže mi kada će opet doći.

– I ti si bila tužna, kaže mi stojeći na korak do vrata, – vidio sam ti to u očima.

Napokon su nam se pogledi susreli. Bit će tame u našem svjetlu, kažem si promatrajući mu zjenice, tamne poput bobica borovice.

Užasavam se razgovora za zapošljavanje. Ben je bio uporan: moram ih voditi ja osobno.

Ljudi moraju znati tko je ovdje šef, objasnio mi je.

Dali smo oglas i odgovori pljušte. Životopisi i motivacijska pisma slijevaju se kroz otvor poštanskog sandučića potapajući račune svojom veselom bujicom. Primam kandidate u malenom uredu koji smo, ni sama ne znam kako, uspjeli smjestiti iza bara. Pristižu nam u rijetkim razdobljima slabog prometa, pa naše razgovore prekidaju prodorni zvukovi bušilice, trešnja od pneumatskog čekića i udarci maljeva u pregradne zidove. Nekadašnja trgovina krojačkog pribora počela se preuređivati. Muškarci s narančastim, žutim i bijelim kacigama dolaze i odlaze. Jedu samo sendviče sa sirom i jabuke. Čudna je to družina, ne baš razgovorljiva i vesela. Međusobno razgovaraju jezikom koji ne razumijem. Sa mnom govore na francuskom punom tvrdih glasova – r

– i bez određenih članova. Ipak se radije obraćaju Benu. Ja im ne ulijevam povjerenje.

Na razgovor dolaze najčešće mlade djevojke. Neke su mlitave kao kora krastavca, neke smrde po duhanu na tri metra; ima i vrlo glupavih s jednim jednim odgovorom u ustima:

– Neznani"; ima i lukavih, koje se pak teško izražavaju, crvene se, kolutaju očima, mucaju od treme. Jednoga četvrtka poslijepodne, primam gospođicu Rouleau Malory. Zaljubila sam se u njezino ime. Molim se da ona bude idealna kandidatkinja. Rouleau Malory, Malory Rouleau, pjevušim kao brojalicu. Zamišljam je kao živu i putenu, egzotičnu i osobu koja umiruje. Ne čitam ni jedan drugi životopis, ne tražim nikakvu potvrdu ni diplomu, nikakvo iskustvo, zato što znam kako ih je lako krivotvoriti. Dakle o Malory Rouleau ne znam ništa.

Kada je ušla, pomislila sam kako sliča banani, pa, iako volim to voće – tako hranjivo, a nepravedno prezreno – razočarana sam. Sjeda meni nasuprot, tvrda i mekana, slična tom voću koje je određuje. Obrazi su joj duguljasti i žučkasti, dosadni kao zimski dan.

Zadubila sam se u popis sastanaka da se zabavim.

– Vi ste, dakle... – počinjem kao da ne znam tko se nalazi meni nasuprot.

– Rouleau Malory?

Vlastito ime izgovara upitnim tonom. Zar očekuje da ja potvrdim njezin identitet?

– Koliko vam je godina?

– Dvadeset i pet? – Opet moli da je netko u to uvjeri.

– Diplome? – kažem kratko nadajući se da će je moje lakonsko pitanje ohrabriti da možda sroči duži odgovor.

– Završila sam hotelijersku školu?

Jesu li vas ondje naučili da tako odgovarate, najradije bih je upitala. Ali to ipak ne činim.

Nastavljam je ispitivati razmišljajući o različitim načinima na koje roditelji muče djecu, i profesori učenike da postanu ovako beživotni i bezlični. Malory Rouleau podsjeća me ne samo na bananu nego i na prožvakanu hranu.

Muka mi je od tih susreta. Prezahtjevna sam. Kao da tražim ženu svog života. Nakon tri dana ispunjena sastancima, postala sam

alergična na prhut u kosi, odvratan mi je i najmanji prištić, ježim se od debelih trbuha. Ben mi se ruga:

– Niste bili tako izbirljivi kad ste mene zaposlili.

– To se ne može usporediti, odgovaram mu, – ti si bio jedini i bio si savršen.

Osmjehnuo se. Lice mu se izobličuje od boli.

– Nećeš se valjda rasplakati? – kažem mu zapovjednim tonom.

– Hoću, odgovara.

Jedna je suza pala. Sama i savršena.

– Znaš, Bene, uskoro ću...

Stavlja mi ruku na usta. Kako zna da ću mu reći da odlazim? Kako je shvatio da bih htjela porazgovarati o nasljedniku? On će biti moj nasljednik. Osjećam da se bliži kraj, a vjerojatno nisam jedina. Ne skida ruku s mojih usta. Upravo je u tom trenutku ušla Barbara.

Barbara je visoka, dapače vrlo visoka. Ima tridesetak godina, visoko sjajno čelo i bujnu crvenu kosu straga svezanu u punđu. Hoda velikim koracima, nije stidljiva.

– Smetam li vam? Mogu doći drugi put? Došla sam zbog oglasa.

Ben povlači ruku. – Sjednite, kažem joj.

Odlaze torbu na stolac, sjeda nasuprot meni i ogleda se. Zadovoljno kima glavom.

Umirem od želje da saznam što misli. Ovdje je tek jednu minutu, a ja sam se već tako dobro priviknula na nju da već vidim koliko bi mi bio bolan njezin odlazak. Miriše po sapunu.

Djeluje pametno.

Barbara je profesorica matematike i iznimno i krajnje slabo osposobljena za ovaj posao.

Kaže mi:

– Sasvim ću vam iskreno priznati, ne znam kuhati. Ni jaje ne znam ispeći.

– I ja sam bila takva, kažem joj pomalo majčinskim tonom, – ali to se nauči!

– Ja to neću naučiti, odgovara mi.

Sviđa mi se njezino sigurno držanje. Smještaje zapošljavam i ponosim se svojim izborom.

Tri dana poslije ona je gazdarica, a ja zaposlenica, i tako je uistinu dobro.

Teško je objasniti što točno Barbara radi. Otkad je s nama, Vincent je shvatio da je Moj kutak restoran. Govori mi rečenice kao – Navratit ću k tebi u restoran, ili – Gle, donio sam bijele karanfile po promotivnoj cijeni za restoran. Ništa se nije promijenilo, ali sve ide mnogo brže. Čak se i radovi odvijaju brže. Ona je ulje za podmazivanje, vjetar u jedrima. Ben ju je odmah prihvatio. Nisam ljubomorna. Laknulo mi je. Kad sam je upitala zašto, uza sve svoje diplome, ne traži unosniji, ozbiljniji posao, zašto na primjer ne predaje, odgovorila mi je da je provela čitav svoj život u razredu i da ne može zamisliti da se odmah tamo vrati. Želi vidjeti svijet. – Nećete se razočarati, kažem joj, – ovdje je prilično prometno. – Želi znati kako radi malo poduzeće i prištedjeti nešto novca da bi za koju godinu mogla na put oko svijeta. U jednom mi je trenutku proletjelo glavom da je njezina titula profesora možda lažna baš kao i moj staž u kuhinji hotela Ritz, ali sumnju odmah odbacujem. Nema potrebe da saznam više.

Barbara zna raditi sve što ja ne znam. Ona određuje tko će što raditi, organizira, odabire.

Barbara pjeva radeći, aranžira Vincentovo cvijeće. Ona je pravi prvak u kućanstvu i u racionalizaciji prostora. Prepuštam joj da izabere nov namještaj za prostor prodavaonice krojačkog pribora. Dobiva i bolje cijene nego što sam ih ja dobivala kod moga trgovca u Aveniji Republike.

Mjesec dana otkako je došla, otvaramo veliku salu. Ben želi prirediti proslavu. Kažem:

– Da, zašto ne, to je dobra ideja. I nešto mi se u prsima, nešto teško i svečano poput njihala sata, pomiče opasno sporo. Evo kako se vrijeme vraća na svoj početak. Evo kako drugo otvorenje budi sjećanje na prvo, samo što je ovoga puta sve savršeno. Moji roditelji, prijatelji, čak i moj brat – koji me je napokon nagradio svojim posjetom – nazdravljaju mom uspjehu.

Pozvali smo najvjernije goste. Čitava četvrt prolazi u povorkama. Simone i Hannah otvorile su bal, pomirivši se ne znam kako. Ljudi plešu, jedu i piju. Genijalno je, govore mi. Najbolja zabava od svih. Najljepša večer u životu. Gledam usta kako se osmjehuju, bokove kako se gibaju, ruke kako se pružaju. Sve čujem, glazbu, riječi, čepove šampanjca kako skaču, smijeh, ali se osjećam kao da sam u staklenom

kavezu. Ništa što jedem ne daje mi osjećaj sitosti, nikakvo me piće ne opija. Kao da sam na vlastitom pogrebu. Motrim najsitnije pojedinosti.

Sva mi je pozornost usredotočena na spoj dviju pločica, deblji od drugih, na koricu kruha, zaglavljenu između cinčane spojke i ultrapasa jednoga okruglog stola. Ljube me, grle, nešto mi govore. Pogled mi bježi prema velikim plavim lakiranim vratima koja sam dala naslikati u stilu trompe-l'oeil na zidu u dnu prostorije. Željela bih pozvati gospođu Cohen, reći joj da nema problema oko bar-micve njezina sina, da je sve spremno. Željela bih proći kroz ta vrata i uletjeti u vrt koji u mislima crtam iza njih. U njemu je trava meka i nježna, uz obalu rijeke savija se trska. Dala sam zasaditi lipe, grabove, brijestove, voćke i likvidambare. Zasadila sam stare ružine grmove, narcise, dalije teških, tužnih glava i cvjetnjak potočnica. Mišjakinje, oboružane hrabrošću svojstvenom sićušnim bićima, probijaju se između kamenja ukrasne vrtno stijene. Pobjedonosne artičoke uspravljaju svoje zabezeknute strelice prema nebu.

Stabla jabuka i jorgovana cvjetaju kada i kukurijek i zimske magnolije. U mom vrtu nema godišnjih doba. Istodobno je i toplo i svježje. Uz inje prolaze prividni valovi vrućine. Lišće opada i ponovno raste. Raste i opada. Glicinija se penje osvajajući plohe zidova koji se urušavaju, starinski trjemovi vode do drvoreda šimšira žestoka mirisa. Voće širi svoje mirise.

Ogromne breskve, bucmaste marelice, nakit od trešanja, ribizle, maline, hrskave rajčice i divlje, baršunaste artičoke napajaju se suncem i vodom, jer pada kiša, a između dviju zraka sunca, kapi duge. Sasvim u dnu, iza jedne drvene, obojene ograde, nalazi se šumski puteljak pokriven smeđim lišćem, zaštićen od vrućine neba velikim suncobranom lišća koje se vrti na povjetarcu. Ne vidi mu se kraj. Hodamo, hodamo, udišemo.

Ali mi je donio dar. Kasni. Mislila sam da neće doći. Odviše je stidljiv, kažem si. U rukama drži paket zamotan u novinski papir. Zagonetno se smiješi.

– Mogu li otvoriti?

– Lomljivo je, kaže mi.

Pruž mi predmet, glomazan ali lagan. Što je to što gotovo ništa ne teži, lomljivo je, a po obliku je slično balonu. Prava zagonetka. Savjetuje mi da sjednem negdje u kut po strani dok otvaram.

Skrivamo se iza bara. Čučeći pod blagajnom, pogledavamo se kao urotnici.

Dozivaju me glasovi: – Myriam, gdje da odložimo prazne boce?, – Myriam, ima li još kruha?,

– Myriam, gdje si stavila vadičep? – Ne mogu me naći. Odmotavam dar, bez žurbe, i ugledam, u sredini omota s tiskanim uzorkom, veliku kuglu zagonetne bjeline, nježnu kao koža dječjeg trbuha. Oklijevajući kažiprstom pritišćem površinu. Mekana je, ali otporna. Miriše na šumu.

Pažljivo proučavam veliku spužvastu loptu tražeći kakvu boru, pukotinu. Nema je, savršeno je glatka.

– Je li to za proricanje budućnosti? – pitam.

Ali prasne u smijeh.

– To ti je gljiva, gradska žena, kaže mi.

Ne vjerujem mu. Nikada nisam vidjela okruglu, bijelu, tako veliku i tako savršeno bijelu.

– Ali nema stručak! – pobunio se mikolog koji spava u meni.

Ali je nježno okreće i pokazuje mi jedan blago neravan i taman dio.

– Na ovome dijelu stoji, kaže mi.

– Šališ se?

– Ne. Zove se velika puhara. Jestiva je.

– Gdje si je našao?

– U svom vrtu.

– Je li ukusna?

– Izvrсна. Narežeš je na komade kao... kao ramstek, pa je pečeš na tavi, na maslinovu ulju.

– Ubrao si je u svom vrtu?

Kima glavom. Objašnjava mi da ga je podsjetila na mene. Kao lice bez očiju, usta, nosa, ušiju – duša sama. Mislio je na mene i rekao si je da će mi se svidjeti i da ću poželjeti vidjeti unutrašnjost. I to zato što sam znatiželjna i zato što uvijek postavljam hrpu pitanja. Napokon kaže, da, istina je, iz ove se gljive može čitati budućnost. – A kako?

– Budućnost je ono što ne znamo, ono u što ne pristajemo vjerovati olako.

Pitam ga ima li i manjih gljiva.

– Ima ih svih veličina.

– Kako to?

Slegnuo je ramenima: – Takva je priroda: proizvodi neprestano i u svim veličinama.

– Ali zašto?

– Da opstane. Iz opreza.

Govori mi o različitim vrstama crnog ribiza, sunčevim pjegama na koži krušaka, o veseloj čudi krava, odvažnosti zečeva. Putovi, sjene, rupe, podzemni potoci, trava na koju se možeš porezati, trava na kojoj možeš zviždati, zimzelen i zijevalice. Sve opisuje do u najsitnije pojedinosti, bez liričnosti, kao da hitno treba sastaviti topografski katalog.

Milujem bijelu, izvanredno nježnu kuglu, i puštam da se njezina skrivena poruka prenosi na moje prste. Ali stavlja svoju ruku na moju. Promatram čudesnu gradaciju tonova smeđe boje njegove kože na mojoj blijedoj koži, na bijeloj podlozi. Ne usuđujem se podignuti pogled.

Željela bih da nas neprozirni, mekani kristal čarobne gljive odnese daleko odavde, tamo gdje se smisao života svodi na blaženu žudnju življenja.

– Idemo? – upitao je.

– Idemo.

Rekla sam Barbari da odlazim. – Vratit ću se za dva dana.

Na njoj je da pozdravi goste u moje ime, da me ispriča, da objasni Benu. Blebećem dok me ona dobrohotno sluša. Umiruje me.

– Nema problema, ionako su svi nalokani.

Napuštam Moj kutak kroz bočna vrata, noseći puni mjesec ispod ruke. Vani, u glavi sastavljam popis svoje imovine: sedamdeset stolaca, dvije klupe, dvadeset stolova, šest ploča za kuhanje, dva hladnjaka... Želim znati što ostavljam. Oslanjam se na račun koji me umiruje, jer mi tijelo jedva hoda. Srce mi prejako kuca. Krv vrije. Tresem se. Rasipam se. Tako se bojim. Nikada se nisam tako bojala. Želim sve izgubiti. Osloboditi se svega. Da ništa ne ostane pa da se prestanem bojati potkradanja i pljačkanja, jer, odjednom, sve mi se čini vrijednim. Svako sjećanje jadikuje u meni. Ne napuštaj me, moli me prošlost. Ne napuštaj nas, plaću slike. Vrijeme mi govori, kori me. Protiv njegova protjecanja dižem svoju oporuku.

Nakon popisa predmeta, slijedi popis ljudi. Lica, poput kovanica kroz pukotinu automata za novac, upadaju i zveckaju, obrazi se

sudaraju s nosovima i ušima. Ne ostavljaj nas, viču usta prije pada u zaborav. Neću vas zaboraviti, govorim. Ništa ne zaboravljam. Brojim vas i skupljam vas, razvrstavam vas da bih vas bolje promatrala. Nema tu zle namjere, to je bilanca bez zaključaka. Penjem se. Moram vidjeti hoću li se, skupljajući vas, slažući vas jedne na druge poput opeka, moći uspinjati, sagraditi veliko stubište koje mi treba da objesim ovaj mjesec na moje nebo. Osobama kažem da su armatura, a stvarima da su grada. Odmah moram započeti s gradnjom. Moram biti na visini zadatka. Ali kako ću to postići? Prevrnuti sve kante za smeće svog postojanja, pomiješati to smeće s najnovijim stečevinama, onim najskupljima, i nastaviti s uspinjanjem, iako u mojim venama više nema ni kapi krvi, a pod mojom kožom ni kapi znoja. Potpuno sam ishlapjela. Ostaje samo prijeteeće klatno, čija bezizražajna bakrena strana prelazi zdesna nalijevo, pa slijeva nadesno, prevaljujući neznan put sekunde koji mi daje znak da je vrijeme.

Plavi kombi odmiče kroz noć. Vrtoglav je to pad izvan grada, daleko od svjetala, do nijeme tame sela. Ali uskoro se i oči i uši na nju privikavaju. Kad su nam stopala dotaknula travu, kad se buka motora ugasila, a farovi prestali bacati svoje krugove, vidimo i čujemo.

Podiže se zastor s jednoga noćnog prizora otkrivajući zimske zvjezdice i šalove oblaka koji se protežu, sivi ili možda plavi, od jednog do drugog zviježđa. Nazire se zimзелeno lišće.

Razabirem šikare koje djeluju kao golemi medvjedi; linija vrha šume, nama malo s lijeve strane, iscrtava siluetu dinosaura, pritajenoga na obronku. Među granama na tlu nešto ruje, gmiže, i onda se opet više ništa ne čuje. Do mene, iscrpljene, dopire miris mahovine, pritisnute hladnoćom. Jedna ptica zove. Ništa. Jedna ptica odgovara. Ništa. Dvije me ruke stežu oko ramena, zatim oko struka, bokova, koljena. Njegove ruke oko mojih gležnjeva.

Ponovno se dižu do mojih bedara, trbuha, grudi, očiju, ušiju. Usta koja znam napamet, usta muškarca koji me nikada nije rasplakao, muškarca koji mi je iza leđa, koji me drži i steže, ta mi usta grizu vrat. I evo! Muškarac za kojega sam mislila da me nikad neće rasplakati, koji je to i obećao, razlog je što se mojim obrazima, iz pazuha i niz noge slijeva potok suza. Ne zamjeram mu što me je prevario. Snaga vjerolomstva bolja je od svega. Želim da mi laže, da povlači riječ, da proturječi samome sebi. Misli da zna, a ništa ne zna. A ni ja o njemu

ništa ne znam, a gorim od želje da sve saznam. Naša odjeća razbacana po tlu oko nas doima se poput kontinenata s planinskim lancima po kojima se slijevaju rijeke rose. Ljubav treba voditi u šumi. Spalimo krevete, plahte, jastuke. Odbacimo pokrivače i strunjače. U noći plamti velika lomača, a njezin plamen liže i guta namještaj, svu udobnost krova nad glavom i mekoću pernatih popluna. Čujem je kako pucketa dok se moje tijelo proteže iz jedne u drugu dolinu.

Jedan lakat na brežuljku, nožni prst na hridi, zatiljak na stijenama koje obrubljuju vodopad, lopatica se vrti po tlu puta, kažiprst je uspravljen prema deblu hrasta, bubrezi se trljaju o postelju od lišajeva, čašica koljena oslanja se na potporni zid jedne zaravni, lubanja se valja u blatu na rubu močvare, kosa se kupu u valovima, slanijima od morske trave. Vičem. Jednoga po jednoga, zovem atome svoje kože da se ujedine i napoleon se stežem. Kada nas je hladnoća počela štipati, otpuzali smo do kuće udaljene samo nekoliko metara, ostavljajući odjeću prostrtu pod vedrim nebom.

Kad sam otvorila oči, rastužila me je mutna jutarnja bjelina. Željela sam sunce, ali ga nema. Nebo je nejasno, bez sjaja. Sama sam u nepoznatoj postelji. Gužvam debelu pamučnu plahtu i guram je u usta. Osjećam bezdanu samoću, kao dijete koje se budi u nepoznatoj kući.

Ovamo su ga prenijeli kad je zaspalo. Ne zna koje su ga ruke ostavile ovdje u noći, ne zna koji će ga smiješak dočekati kad se probudi, ne zna običaje te kuće i ne usuđuje se ustati, od straha da ne probudi druge. Boji se da u ovom novom domu ne znaju pripremiti vruću čokoladu, jedino što bi ga utješilo.

Stidljivo podižem glavu i gledam vrt uokviren prozorom. Kombi je u garaži, nekoliko metara dalje, namrštene njuške. Još se podižem da bih vidjela tlo tražeći odjeću koju sam sinoć ostavila. Nestala je. Ali je sigurno ustao u zoru da je pokupi, da ukloni dokaze. Što bi rekla gospođa Dubreme, vještica od prekoputa, da vidi pulovere, čarape, donje rublje, hlače, ovjekovječene laganom glazurom bijeloga mraza?

Pitam se što je sada najbolje učiniti. Neću ostati ovdje. Bojim se sutrašnjih riječi, a možda još više pogleda. Želim se vratiti na svoj teren, tamo gdje mi je svaki predmet poznat, gdje vlada uobičajeni red, gdje nije nužno misliti. Nastojim si predočiti nastavak. Zamišljam miris kave koji ulazi ispod vrata, doručak u postelji – uvijek sam

odbijala jesti u ležećem položaju, jer je to loše za probavu, a nakon toga spavaš u mrvicama. U drugoj varijanti, ustajem omotavši se u togu od plahte, kako to rade u nekim filmovima, i sjedam u kuhinju u kojoj me čeka velika šalica od fajanse s plavim motivima. Ne usuđujem se reći da su mi draže obične šalice. Zbunjeno se smješkamo, izgovaramo pogrešne riječi. Preplavljuju nas stid i žaljenje, od kojih se branimo kriškom kruha namazanom maslacem – premda ja volim samo kruh sa sirom. Zatim zamišljam poruku ostavljenu na stolu: – Kolodvor je tri kilometra odavde, možeš uzeti bicikl koji je iza kuće. Bilo je zaista super. Doviđenja.

Ove me različite pretpostavke paraliziraju. Ne vidim kako da nastavim živjeti. Htjela bih pojednostaviti susret, da mu mogu pružiti videosnimku moje prošlosti i reći: evo ti! Ovo sam doživjela do sada. Pogledaj pa ćemo o tom porazgovarati. Osjećam se prestarom da ti pričam o svom djetinjstvu, svojim roditeljima, braku i ostalom, ali ne vjerujem u nove početke. Što će učiniti sa mnom? Ljutim se na Alija. Mrzim ga jer me nije ranije upoznao. Ljutim se na njega što ću mu morati sve objasniti. Prepuštam se umoru nemotiviranog učitelja suočenog s glupim učenikom. Nikako ne bi smio imati iluzije. Moram što prije nestati. Ići ću pješice do glavne ceste i stopirat ću. Dat ću mu na znanje da ga više ne želim vidjeti. Nema više dostave namirnica. Zavrtjelo mi je mozgom njegovo biopovrće. Konačno je vrijeme da otkrijem Rungis. Učinila sam glupost, ali to mi je navika, tek sitnica za delinkventicu poput mene.

Iskačem iz kreveta i odlučujem što brže zbrisati.

Na stolcu nalazim svoju odjeću, pomno složenu. Filmska toga dakle neće biti potrebna.

Sve stavljam na sebe kao pobješnjela. Pulover mi je okrenut naopako. Rukavi majice uvučeni su do dužine lakta i zaustavljaju mi cirkulaciju. Uštipnula sam kožu trbuha dok povlačim zatvarač na trapericama. Zaplačem od bijesa. Otvaram vrata zamahnuvši njima kao uraganom koji se sprema opustošiti kuću. Gdje je, dovraga, kuhinja? Kuća je zbilja velika. Same sobe.

Je li ovo hotel ili što? Teško hodam, dijelim udarce nogom u dovratnike, alarmiram stanare.

Ali nitko ne odgovara. Unutra nema nikoga. Kupaonica je popločena srebrnim mozaikom.

Nije ovo hotel, već turski bordel! Vičem – Jebeni turski bordel! – Trčim hodnikom. Jedno mi ogledalo baca sliku lude kojoj se topi šminka. Kosa joj oslikava aureolu oko čela. Naglo se zaustavljam. Načinila sam nekoliko koraka unatrag i proučavam svoj odraz. Ne poznajem ovu glavu. Ispod tragova maškare, obrazi su ružičasti. Nema podočnjaka. Zgodna sam. Ponovno se bacam na traženje, ali sada smirenije. Napokon stižem u malu prostoriju u prizemlju, osvijetljenu s tri prozora, u kojoj se nalazi peć koja me ohrabruje. U peći gori vatra. Toplo je.

Nema kave koja se puši, kao ni velike šalice na plavom stolnjaku od voštanog platna. Sjedeći na rubu prozora, bijelo-siva mačka prijateljski me odmjerava. Kao da mi se smiješi.

Kroz prozor vidim kako Ali, okrenut prema meni leđima, šeće vrtom. Čekam da se okrene.

Kad me je ugledao, počeo je fućkati. Automatski sam obrisala tragove šminke s lica. Izravnala sam kosu. Njemu se to sviđa. Govori nešto što ne čujem. Odgovaram mu, a da iz mojih usta ne izlazi nikakav glas. Daje mi znak da dođem. Ja mu dajem znak da ude.

Pod mojim je prstima bijelo-siva mačka gotovo zaklopila oči.

Ali se udaljuje, s rukama u džepovima. Nestaje desno, iza ugla kuće. Čekam da se vrati, dok mi srce gori u prsima.

Sljedeće sate provodim u njegovu zagrljaju, na njegovim leđima. Nosi me. Jako to voli, baca me s jednog na drugo rame kao da sam paketić. Na kraju dana jako smo ogladnjeli i odlučujem pripremiti jelo koje se treba kuhati tri sata. Ali se složio s tim. Strpljivo čekamo dok se pokušavamo sjetiti svega što smo naučili tijekom školovanja na satovima tjelesnoga; nakon svake najave figure obvezna je demonstracija: Kolut naprijed? – Znam. Izvodimo ga. Kolut natrag s razmaknutim nogama. To je zahtjevnije. Greda. Skok u dalj. Bacanje kugle. Troskok.

Držanje ravnoteže. Hod na rukama! Svidjelo mi se nadmetanje. A sada to moram izvesti. Noć se odavno spustila na vrt – arenu naše privatne olimpijade. Duboko sam udahнула i, gotovo bez zaleta, misleći da se radi samo o hodanju – nije bitno je li glava gore ili dolje

—

uspravljam se na ruke i hodam brzo poput kukca. Čudim se snazi svojih ruku. To nimalo ne umara. Kao da hodam na nogama.

Od povratka u restoran samo griješim. Podignem ruku da uzmem kavu s visoke police, a ona je dolje u ormaru. Pobrkala sam ladicu s posuđem s onom u kojoj je pribor za jelo, tražim ručku hladnjaka na desnoj strani, a ona se nalazi na lijevoj. Moje je tijelo u tajnosti donijelo apsurdnu odluku da će se savršeno uklopiti u zemljopis Alijeve kuhinje. U dva dana, tijekom kojih nisam pripremila više od tri obroka, ruke su mi snimile nove nepotrebne podatke, a izbacile stare, a tako potrebne. Moja je učinkovitost ugrožena. Spora sam. Nespretna. Glupo se smijem. Barbara mi je dala do znanja da učestalo rabim veznik – ali – i da baš jasno izgovaram sva tri slova.

Ben se malo duri na mene.

– Ovdje je bila jedna djevojka, kaže mi hladno.

– I što?

– Htjela je s vama razgovarati.

– O čemu?

– Nije rekla.

– Nisi je pitao?

– Pokazala mi je jednu fotografiju iz časopisa. Željela je znati jeste li to vi.

– Fotografiju?

Pružio mi je novine koje dijele besplatno na ulazu u podzemnu željeznicu. Otvorio je rubriku s restoranima. U dijelu posvećenu jedanaestom okrugu, jedini navedeni je Moj kutak: postoji članak o njemu, koji ne uspijevam pročitati, i jedna malo nejasna slika. Proučavam fotografiju, a ruke mi drhte.

– Ne vidi se baš dobro jer je snimljeno kroz prozor, primjećuje Ben.

– Tužit ću ih.

Prasnuo je u smijeh.

– Zar si umišljate da ste Britney Spears?

– Myriam vas ugošćuje... – čitam po deseti put početak rečenice i sramim se, – ...u svojem veselom bordelu.... Kako to veselom? Kako to bordelu?

– Podsjeća li te ovo na bordel? – kažem ogorčeno.

– To je jako dobro za nas. Za vas, ispravlja se Ben, pokazujući tri zvjezdice koje nam je novinar dodijelio.

– Je li to tvoje djelo? – pitam ga.

– Nije. Nemam poznanika u tisku, odgovara savršeno neutralnim tonom. – Ali, kad bih ih i imao, ne bih oklijevao ni sekunde. Ovo je jako dobar članak. Spominju i catering i menzu za malene. Sve naše izume...

On je oduševljen. Želi da pročitam članak.

– Sad je kraj. – Kažem. – Gotovo je.

Ne gledam Bena, govorim svojoj slici, svojoj slici u novinama.

– Ma što to govorite? – pita Ben.

– Zatvaramo, kažem, – dosta mi je. Zatvaramo.

– Prestanite s tim ludostima! – prekida me. – Nećete valjda dobiti živčani napadaj zbog jedne fotografije u novinama.

Ne znam što da mu odgovorim. Sasvim sam uvjerena da treba sve prekinuti, i to bez objašnjavanja. Prepoznajem preočit znak propadanja. Ne želim ponovno doživjeti pad. Neću podnijeti silazak. Mogu se samo uspinjati.

– Bila je jako zgodna, ta djevojka, kaže Ben.

– Koja djevojka?

– Koja je željela s vama razgovarati.

– Koliko joj je godina?

– Osamnaest, dvadeset.

– Svi su zgodni s osamnaest, dvadeset godina, odgovorila sam mu, – i ja sam bila zgodna u osamnaestoj, dvadesetoj godini.

Ben je ogorčen.

– Jeste li to zbog ljubavi postali takva gnjavatorica? – pita me.

A meni je jasno da ga sve u toj rečenici mnogo košta: ljigavost riječi – ljubav, te pretjeranost i grubost riječi – gnjavatorica.

– Oprosti, kažem ugrizavši se za usnu, – to je samo zato što sve djeluje tako stvarno, tako konačno.

– Rekla je da će opet navratiti, dobaci on uzimajući mi novine iz ruku.

Sprema ih u torbu, bojeći se da mi ne posluže za skupljanje kore od krumpira.

– Kada?

– Nije rekla točno. Kazao sam joj da se danas vraćate.

Obuzeo me loš predosjećaj. Opasnost nikada ne dolazi odande odakle je očekujemo.

Sumnjam na sanitarnu inspekciju. Ovdje ništa nije po propisima. Bojim se da će me ispitivati, osuditi i kazniti mnogo mlada žena od mene. I to sasvim hladno. Užasava me oštrica giljotine nezrelosti. Stručno oko i sumnjičav nos. Ništa joj neće promaknuti.

I što nakon toga? Sve će unijeti u zapisnik. Nećemo moći platiti novčanu kaznu astronomskog iznosa i bankrotirat ću. Napokon, to je jako dobro. Zatvaramo. Sve prekidamo.

Dobra djela ne dolaze nikada odande odakle ih očekujemo. Unaprijed prihvaćam osudu.

Požurujem ih da me optuže i razbaštine. A zatim ću im pobjeći.

Otrativši me na kolodvor, Ali mi je rekao: – Ti si najdivljija osoba koju sam ikada upoznao. – Ponovno dozivam u misli postelju koju sam brižno pospremila, goveđi saute te žalfiju i limun, tako nježan i tako lijepo namješten na njegovu pladnju, kao i brižljivo pometanje ostataka nakon obroka. Smjestila sam se kod njega kao da ću tamo zauvijek ostati.

Bila sam mu savršena supruga. Namrštila sam se. – Ne razumijem.

– Dobro, odgovorio mi je, – ti si divlja farmerica, baš kakva trebaš biti. Bojao sam se da si gradska djevojka, ali zapravo uopće nisi. – Počeo se smijati i čvrsto me je zagrlio. Nije mi rekao da se vratim. Nije me ni pitao da ostanem. Pomilovao me je po glavi kako se miluju kunići, mačke, junice i kokoši prije nego što ih ubiju, ali i ne uvijek zato, već i zato što ih vole.

Zatim je duboko uzdahnuo i, ne prestajući se smijati, rekao nešto što nisam čula jer je vlak stigao na kolodvor zaškrivajući na tračnicama.

To sam naučila u školi. Mi ljudi, mi se nalazimo izvan lanca grabežljivosti. Mi u njemu ne sudjelujemo. Muhu proždire žaba, a žabu čaplja, koju pak proždire... Ili pak: crva jede ptica, kojoj pak vrat pregrize mačka... Mogli bismo početi i od ribe.

Postoje, dakako, veliki grabežljivci, životinje koje se ne nalaze u sendviču između onog što jedu i onih što ih jedu. Nitko ne jede velike grabežljivce. Ali ih ubijaju. Ubijaju ih ljudi, katkad.

Valja se sjetiti i malih žrtava, koje kao i veliki grabežljiva uspijevaju izbjeći sendvič i koje poznaju samo kriške: nešto ih jede, ali oni ne jedu ništa, svakako ništa živo, ništa što pati, ništa što krvari.

Mi ljudi, mi smo sami. Mi smo nož koji visi nad velikim grabežljivcima. Mi smo parije u tom čudesnom sustavu. Događa se da neki stvor proguta koga od nas. Ali mi znamo da je to nezgoda koja se dogodila izvan lanca.

Pitam se je li ta izdvojenost naša najveća nesreća. To je ona majušna rupica kroz koju se izgubi smisao života, kao što se iz automobilske gume izgubi zrak. Kako nam nitko ne želi zlo, na nama je da izmislimo nevolje.

Razmišljam o tome da organiziram sabor velikih grabežljivaca (koliko bi bilo onih koji bi mogli zahtijevati da sudjeluju u njemu?). Lav, krokodil, obalna pliskavica, tigar, medvjed...

Nisam baš upućena u životinjske običaje, pa se može dogoditi da pogriješim. Mene zanima načelo. Sastajat ćemo se svake godine da bismo raspravljali o različitim temama: – Nužnost opasnosti, – Pokretačke sile straha, – Upravljanje strastima u neugroženih vrsta. Mi ćemo, kao ljudi, biti počasni članovi tog dičnog povjerenstva. Zbližavanje s elitama ubojica omogućit će nam da se osjećamo manje osamljenima. Tu će biti i njegovo veličanstvo, nepobjedivi debelokožac i biljožder, gospodin slon, kao sudac na našim kolokvijima.

Razgovarat će se mnogo o sjeti onih koji vladaju, o neodređenu osjećaju prijetnje, nikada prave, o nesanicama povezanima s osjećajem krivnje. Neizbježno ćemo doći i do tog da zavidimo sudbini naših žrtava. Naše žrtve. Naše nježne žrtve koje uživaju u životu sve dok im neki zubi ne otkinu glavu.

Pokušavam zamisliti zadovoljstvo zimovke: njam! Uh, našla sam crva! Umakla sam mačku. Kako je lijep bio ovaj dan!

Može li se dogoditi da se čovjek u okolnostima krajnje oskudice nade u koži zimovke?

Zamislimo glad, koju pogoršava gerilski rat: njam! kaže čovjek zimovka, u trenutku kad ga je mačeta ili puščana kugla promašila za nekoliko milimetara. Kako je lijep ovaj dan! Ali nešto nije u redu. Čovjekova sreća nije u preživljenju, već negdje drugdje. Zbog svijesti, zbog nade, zbog neizmjernog broja mogućnosti.

U nekim razdobljima svog života bila sam žena-zimovka. Svakog sam se dana budila čudeći se što sam živa, toliko je bila jaka kušnja da završim sa svime. Katkada, kad bih gledala ožujsko sunce varava sjaja kako pozlaćuje pročelja od bijelog kamena na kejovima Seine, pokušavala sam dozvati k svijesti: kako im to uspijeva? Kako im uspijeva u tom vidjeti nešto lijepo? Uživati u tom? Sjetila sam se uživanja u razmišljanju, u toj besplatnoj raskoši, i shvatila sam da je za nj potrebno sagraditi temelj, da radostan osjećaj uživanja u ljepoti može samo vladati sjedeći kao paša na drugim osjećajima, da nikada neće biti prvi. Ljutila sam se: zašto zahtijevati više? Nije li uvreda za život zahtijevati sreću? Budi dobra zimovka i zadovolji se time što živiš.

Ponovno sam skupila snagu. Pridigla sam se. Nije mi dovoljno ostati na životu. Moja lakomost i moj apetit vrebaju i, najednom, strah se uvlači u moje uzbuđeno srce. Maloprije sam se prevarila. Mojoj je pozornosti promaknula jedna važna pojedinost. Mi, dakako, ne sudjelujemo u velikoj kružnoj klaonici, ali unutar same svoje kaste imamo vrlo dobar sustav međusobnog proždiranja. Mislim na djevojku o kojoj mi je govorio Ben, na onu zgodnu, koja želi moju fotografiju i koja svaki dan treba doći da me ubije. Ne mogu zamisliti da mi želi dobro. Ona je moj anđeo istrebljenja, prepoznala sam je po lepetu krila. U jednoj ruci drži mrtvačko zvono. U očima su joj bodeži. Osjećam se starom. Starom i smiješnom s tim svojim bukoličkim budalaštinama.

S pregačom oko bokova, bezvoljno režem i sjeckam. Teško mi je sastavljati menije. Hrana mi je dosadna. Vraćam se svojim klasicima i nitko ne zamjećuje razliku. Ali ja, ja znam da više nisam opijena izmišljanjem. Sada kad sam dobila prvu bitku, nije mi više važno dobiti rat.

Otvorila sam restoran. Moj je posao unosan. Povichem plaće zaposlenicima, nagrađujem ih, ulažem u novu tehniku. Čim koja tava zagori, dajem je Socijalnoj pripomoći i kupujem drugu.

Ali više ne dostavlja hranu. Šalje šutljivog i ozbiljnog momka, dosadno točnoga.

Mislim na mali nebeski svod koji smo, moj ljubavnik i ja, urezali u prostoru, na nebo pod kojim smo razmijenili svoje nijeme zavjete. Znam da on negdje postoji, ali ja se ondje ne mogu skloniti.

Nisam odgovorila na telefonski poziv. Nisam otvorila pisma. Ponijela sam se kao neozbiljno čeljade. Ne znam plače li, nedostajem li mu, žali li me. Više ne znam što je ljubav.

Ostaje mi samo žudnja. Kad prođe iznenađenje tijela, ništa ne ostaje. Noću lupam glavom o zid, stišćem zube, kršim ruke. Ujutro se budim s prazninom u glavi i ponavljam što sve preko dana moram obaviti, koje rečenice izgovoriti. Unaprijed skupljam osmijehe koje ću morati dijeliti. Pretvorila sam se u mehanički pijanino u koji se stavljaju perforirane partiture. Svake minute ispuštim jednu notu bez duše.

Recitiram. Dani su sve duži i prolaze nepodnošljivo sporo. Već u zoru mislim na noć i mir osame koji mi pruža, na besane sate tijekom kojih ću, oslobođena svoje uloge sretne gazdarice, otploviti, spuštenih kapaka i obješenih kutova usana.

Jednog jutra Ben je došao sat ranije. Nisam imala vremena navući svoj oklop. Nisam ponovila rečenice koje ću izgovoriti.

– Nešto nije u redu? – pita me.

Šutim. Gledam u pod.

– Nešto nije u redu? – ponavlja on.

Zubi mi cvokoću.

– Jeste li bolesni? – pita me. – Da pozovem liječnika?

Stavila sam ruke na obraze. Stisnula sam se. Da mi barem zubi prestanu škljocati. Ben mi se približio. Nježno mi dira rame. Dopuštam mu da to čini. Ponovno se približio i uzima me u ruke.

– Nije to ništa, kaže, – ništa.

Nježno me ljulja, prebacujući ravnotežu s jedne na drugu nogu poput plesača početnika koji riskira na svome prvom plesu.

– Umorni ste, objasnio mi je, – zato vam je tako. To je normalno. Niste se zaustavljali, sve vrijeme radite. To je preopterećenje, samo to. Preoptereti ste se. Ali sve će biti dobro.

Barbara i ja možemo se i sami snaći. Trebali biste se ići odmoriti. Trebali biste otići na selo.

Ispustila sam nekoliko jecaja.

– Jesam li rekao nešto glupo? – pita Ben.

Ne mogu odgovoriti. Ukipio se i stišće me još jače.

– Recite mi što mogu napraviti. Sve mogu napraviti. Zabilježio sam recepte, gledam kako to vi činite. Uvježbao sam se kod kuće.

Tako je nepravedna, kažem si, tako je nepravedna, dobrota ovoga dječaka. Spreman je učiniti sve za mene koja ništa ne zaslužujem. Zar ne vidi znak na mojem čelu, stigmatu žene bešćutnoga srca?

– Vi ste prva osoba koja mi je dala želju da nešto napravim. Prva osoba koja me je nešto naučila.

– Dakle, slažeš se? – kažem promuklim glasom.

– Slažem li se s čime? – pita me lagano se povlačeći.

– Da preuzmeš restoran. Želim ti ga dati. On je tvoje djelo, baš kao i moje. Više se ne mogu njime baviti. Raspitat ću se za propise. Obavit ćemo potrebne radnje. Nećeš morati ni za što brinuti. Sve ćemo srediti.

Sama sam se prekinula. Oklijevam nastaviti.

– Želim da ti to bude poklon, Bene. A ne da ti to bude opterećenje.

U njegovim sam očima pročitala protest. Ponovno uzimam riječ prije nego što on počinje svoju obranu.

– Radio si mjesecima a da za to nisi bio plaćen. Ništa mi ne duguješ. Ja ti dugujem sve.

Tako ti dajem ono što imam. Ići ćemo k javnom bilježniku da stavimo najam na tvoje ime.

Odmahnuo je glavom.

– Neću to, kaže, – neću to.

– Molim te, prihvati. – Dugo je razmišljao.

– Želio bih se posvetiti poslu, kaže, – ali ne treba mi ga dati.

Glas mu je tako autoritativan. Kako mu to uspijeva? Kako naslućuje da nemam pravo od njega učiniti svoga nasljednika? Po kojoj me milosti spašava od ove krajnje izdaje?

– Imaš pravo, kažem mu, imenujem te voditeljem Mojega kutka.

Ovitežila sam ga uz pomoć valjka za tijesto koji sam mu svečano položila prvo na desno, pa na lijevo rame. Nasmijao se ovoj gesti.

– Što kanite raditi? – upitao me je, – kamo mislite otići?

Nisam si postavila to pitanje. – Nemate dom, podsjetio me je.

– Istina.

– Imate li ušteđevine? – Odmahnula sam glavom.

– Ali ništa mi ne treba za život, odgovorila sam mu, – gotovo ništa.

Prolazi ovaj ponedjeljak, kao daje dan žalosti, kao povratak sa sprovoda. Ben i ja smo tužni, ali tješi nas spoznaja da je naša tuga ista.

Zrak je ugodan i sunce, koje napokon uspijeva zagrijati našu široku i kratku ulicu, skromno nam objavljuje da ćemo konačno moći računati na dolazak proljeća. Barbara nosi haljinu prošaranu cvjetićima. Njezino veliko rasplesano tijelo je livada. Otkrila sam joj naše planove. Strahujem da ne odbije biti Benova zaposlenica, jer je on nekoliko godina mlađi od nje.

– Izvrsno, uvjerava me, – moja je najdraža uloga biti guvernera. Podređena koja sve naređuje iz sjene, sklona sam tajnosti.

Kako je samo lukava, kažem si, i počinjem uživati gledajući kako pleše od jednog do drugog stola bilježeći narudžbe svojim velikim, lako čitljivim rukopisom. Smije se zajedno s gostima, čučne dok razgovara s mlađima od četiri godine, ne dopušta da je pokolebaju mrgodni, zahtjevni, gnjavatori. Ima strahovito dobar osjećaj za prostor i vrijeme. S njom, sala djeluje kao da je podijeljena na četvrtasta polja, u kojoj najmanji podatak i najmanja narudžba pronalaze svoju apscisu i ordinatu. Nema zastoja u kuhinji, nema gostiju koji čekaju, nema pogrešno podijeljenih jela. Povlastica je promatrati je kako radi.

U pet sati, kada je Vincent došao na čaj i popričati s Barbarom o grmićima kojima je ona zaželjela ukrasiti rubove terase, jedna se silueta pojavila u protusvjetlu, uokvirena vratima.

Nisam je odmah zapazila jer sam nagnuta nad fascikl u potrazi za mjerama koje nam je općina dostavila, s dopuštenim veličinama do koje možemo prodrijeti na pločnik. Terasa ne smije premašiti dva metra puta šest, sve zajedno. Dala sam Vincentu dokument, a on je donio gomilu kataloga o vrtlarstvu.

Primjećujem da je okrenuo glavu prema ulazu, te slijedim njegov pogled.

Na pragu stoji visoka mlada djevojka visoko postavljenih jagodica. Ima krunu od pletenica koje su me odmah podsjetile na sliku Vasilise Premudre, junakinje ruskih bajki iz mogega djetinjstva. Ne zamjećuju joj se oči, a i izraz joj je lica teško odgonetnuti zbog zasljepljujućeg sunca koje joj udara u leđa. Sasvim je mirna. Zabrinjavajuće. Mi svi šutimo, okamenjeni, čekajući da se pomakne.

Ben promrmlja:

– To je ona.

Skupljam raštrkane dokumente na stol i dajem ih Vincentu.

– Možete li otići kod tebe? – pitam ga.

Barbara, Vincent i Ben šutke ustaju krećući prema vratima. Djevojka se jednim korakom u stranu odmaknula da ih propusti. U trenutku kada se zaklonila, jedna je zraka sunca, kojoj su njezina leđa preprečila put, doletjela na moje oči, brže nego ikakva strijela, i zaslijepjela me.

Kad sam otvorila kapke, ona je nestala. Učinilo mi se da sam sama kadli začujem lagano grepanje grla iza mene. Sjela je za stol na kojemu smo i mi sjedili nekoliko trenutaka prije.

– Vi ste Myriam? – upitala me je.

Smjestila sam se prekoputa nje i pružila joj ruku. Stisnula mi je prste u svome nježnom i toplom dlanu. Ima crne oči i kosu boje zrelog žita. Usne su joj ružičaste, jako blijede, a vrat dugačak i bijel. Nosi sako od crnog baršuna preko bijele, čipkane košulje. Izgleda kao da je sišla s neke slike iz devetnaestog stoljeća. Čudna mi je njezina pojava. Uopće nema veze s mojom mišlju o sanitarnim inspektorima.

– Zovem se Tania, kaže mi.

Gledamo se, a ja nemam ni najblažu ideju o protokolu koji ćemo slijediti. Spustila je kapke i nasmiješila se.

– Ja sam Hugova djevojka.

Preklinjem zemlju neka se otvori i povuče me u svoju dubinu. Ruke mi se tresu na stolu.

Sakrila sam ih, stisnula ispod bedara.

– Vidjeli smo vašu fotografiju u novinama, objasnila mi je.

Frapirana sam kako joj je glas proziran, bez afektacije i stidljivosti.

– Bili smo u podzemnoj željeznici jer smo išli na tečaj...

Kakav tečaj?, želim je pitati, u kakvu školu? Gdje mi je sin? Otkuda vi dolazite? Gdje je on spavao?

– ...I ja sam uzela besplatni list jer volim čitati kritike restorana. Veliki sam sladokusac.

Rekla sam Hugu 'gle, jako je zgodan ovaj restorančić koji se zove Moj kutak' i pokazala sam mu članak. Ništa nije odgovorio. Približio je list sasvim blizu očiju i rekao mi 'Ovo je moja mama. Ova žena je moja mama.' Prepoznao vas je. Ja sam mislila da od početka baljezga jer mi stalno govori o vama i jer me to živcira.

Što je rekao o meni? Želim je upitati, mrzi li me? Ali stid me je ušutkao. A također i olakšanje.

– Brzo sam saznala da ste se odvojili. Sve mi je ispričao. Otkad smo počeli živjeti zajedno.

Jer nije spavao noću, tako sam ga bila pitala o čemu razmišlja tijekom sati provedenih šetajući se uzduž i poprijeko sobe.

Koje sobe? Zajedno živite? Otkada se poznajete? Spava li bolje?

No čep u ustima ne popušta.

– Bio je ljut. Plakao je govoreći mi. Nikada nisam vidjela dečka mojih godina kako plače.

To mi je bilo vrlo čudno, ali i uzbuđujuće. Rekao mi je da je sreo tipa – kako se ono zvao?

Auguste? Ne, Octave. Rekao mi je da ga je htio ubiti kad ga je vidio. To me je uplašilo. Bilo mi je debilno. Rekla sam mu: 'To je čista djetinjarija, to što govoriš.' To ga je razbjesnilo.

Prasnula je u smijeh.

– Bio je bijesan. Rekao mi je da sam ja debilna, da ne mogu razumjeti. Bio je traumatiziran.

A ja to ne mogu podnijeti, shvaćate? Traumatizirane ljude. Danas su svi traumatizirani, zar vam se ne čini da je tako? Jesam li odviše izravna?

Ne mogu odgovoriti. Mislim da ima pravo. Jako bih voljela raspraviti s njom o strašno velikoj traumi. Željela bih joj i zahvaliti i reći joj koliko mi je lijepa. Upitati je kako to da je tako zrela za svoju dob. Pitati je o njezinu podrijetlu.

– Svi kažu da sam previše izravna. To je zbog mog podrijetla.

Izenadila me ova jeka. Pročitavši u mojim očima neskrivenu znatiželju, ona nastavi:

– Nisam odavde. Rođena sam u Smolensku. Došla sam u Pariz kada mi je bilo dvanaest.

Tada nisam znala francuski.

Ponovno se nasmijala.

– Ima samo jedna riječ koju još uvijek ne mogu izgovoriti bez naglasaka. To zapravo i nije riječ, već ime trgovine. Monoprix. Čujete: ne izgovaram 'O' kako bi trebalo.

Nasmiješila sam se.

– Ja sam mu rekla, Hugu. Žena je kao muškarac. I žene imaju jedno tijelo. Šokira li vas ovo? Jesam li gruba? Ali to je istina, zar ne?

Mladići su, u biti, potpuno uštogljeni. Oni su izmislili koncept Madone. Djevica s djetetom, na to trzaju. A meni se to gadi. Iako, istovremeno, razumijem ga. Istina je. Bio je mali, a kad se radi o majci, to nije isto. Ne želimo znati priče o našim roditeljima. Želimo da oni budu zatvoreni u kutiju. To je normalno. Ali rekla sam mu da je sada dosta. Ne želim živjeti s tipom koji mi stalno govori o majci. To je vrlo jednostavno. A zbog toga ne treba psihić. Rekla sam mu daje pronade ako mu nedostaje, i evo, gotovo je s komplikacijama. Ona ima svoje roditelje, obitelj, nije isparila, nije mrtva. Ali na to mi je rekao da ne zna kako to učiniti kad ne želi razgovarati o tome s drugima, ni sa Gisele ni s Andreom, vašim roditeljima. To mu je bilo neugodno. I shvaćam ga. Istina je, neugodno je. Tako da sam mu rekla: 'Što? A što onda očekuješ? Što kaniš poduzeti? Jer to nije moja stvar, traumatizirana siročad.' Rekao je da čeka neki znak. Kad je vidio fotografiju, laktom sam ga drmnula. 'Evo ti tvoj znak.' Nismo o tome govorili, ali znam da računa na mene. Znae kako je to. Sve što muškarci traže jest da zatrudnimo. Dovoljno je da prihvatite odgovornost. Ja prihvaćam odgovornost. I ne shvaćam gdje je problem. Ako si se prevario, prevario si se. Nije to tragedija.

– Myriam?

Netko me je pozvao. Glas dolazi iz velike sale. Ne uspijevam se pomaknuti.

– Myriam?

– Odite, kaže mi Tania, – pobrinite se za goste. Čekam vas.

Polagano se okrećem i ustajem. Posrćem. Sjedeći za stolom do prozora, Denis i Colas, dva studenta zubne protetike od prekoputa, čekaju kavu.

– Imaš li kolače? – pita Colas.

– Ostalo je čokoladne pite, automatski mu odgovaram.

Usporeno ih poslužujem. Nemam hrabrosti da odrežem ostatak deserta i razdijelim ga na tanjuriće: izravno im donosim kalup na stol.

– Počistite mi ovo, djeco, kažem im, – kuća časti.

Poderala sam račun. Nije mi do toga da me se po drugi put prekida. Bojim se da neću imati snage uzeti njihov novac i vratiti im ostatak.

Ponovno sjedam nasuprot Tanie. Ona više ne govori. Duboko diše, razrogačila je oči. Baš ima klaunovsku glavu. Pitam se što joj se dogodilo. Zašto šuti? Zar joj se mlin riječi zablokirao? Ali što bi ona

imala više dodati? Sad je red na mene. Ne trebam plakati. Bojim se da me osuđuje. Da mi se ruga svojim odličnim zdravljem, da ne tolerira moju tugu, teror, zabrinutost. Pokušavam u sebi nešto suvislo sklopiti. Skupljam riječi, ali ni jedna rečenica mi ne dolazi. Imam ogroman problem sa sintaksom. Sa sintaksom i izgovorom. Imam dojam da će izići riječi izobličene iz mojih usta, zbog strašnog cviljenja koje pokušavam suspregnuti.

Jedna me ideja spašava. Tania je sladokusac. Nahranit ću je. Dakle strpjet će se. Pričekat će da se u meni ponovno rodi jezik. Ne ustajući, pružam ruku prema radnoj plohi i pred nju stavljam komad kolača od mrkve i oraha.

Pogled joj je zasjao.

– Mogu li dobiti i čaj uz ovo? – pita me.

Moj uređaj za kuhanje kave Hirschmuller svijetli pri zalasku sunca. Pristavljam čajnik i u njega sipam žličicu ruskog čaja. Oblak pare se podiže i zaglušujući pisak cjevčice koja izbacuje kipuću vodu podsjeća me na dimnjak starinske lokomotive, tuge odlaska, jecavih zbogom i ponovnih susreta.

Žličica joj prodire u mekanu glazuru od limuna i trga zrnasti kolač.

Pojedi me, djevojko, pojedi me i shvati me.

Zatvorenih kapaka, ona kuša finu smjesu od cimeta i smeđega šećera.

– Kako je ovo ukusno! – uzvikuje.

Uzdahnula je i gledala u tanjur.

– Ipak bi bilo sasvim šteta da naša djeca ne poznaju ovaj okus, kaže, još ih nemamo, ali ja bih ih voljela nekoliko. Možda dvoje, a možda četvero. Zaista bi bilo šteta, zar ne?

Slegnula sam ramenima, čvrsto suspregnuvši suze tako da me zaboljelo čelo.

Završila je jelo potpuno na nj usredotočena, nekoliko puta zastavši da s nevjericom zakima glavom. Ne može se nadiviti ovoj teksturi, okusu, finoći.

Uzela je drugu šalicu čaja, u nju ulijeva čaj i stavlja je pred mene.

– Hoćemo li se kucnuti? – predlaže mi.

Kucnule smo se.

Preostaje mi još samo čekati: savjestan je to posao koji iziskuje svu moju pozornost.

Neljudski je ne znati točno vrijeme, poskočiti na svako škripanje vrata, na svaki bat koraka.

Neprestano se zaustavljam. Moj život više ne poznaje stalnost. Svaki put moram podignuti glavu, osvrnuti se oko sebe da provjerim, da budem spremna.

Ben je već dva dana u kuhinji. To naziva stručnim stažem. Ima božansku ruku za slastice.

To je dar. To se ne uči. Torte su mu neusporedivo bolje nego moje. Njegova je savijača s makom i s pekmezom od trešanja božanstvena. Priprema mesa nije savršena, ali u tome nema tajni. Dovoljno je držati se pravila.

Barbara se bavi narudžbama. Predviđanja i popisi njezina su specijalnost.

Napredujemo u svakom pogledu prema mom nestanku, a vrijeme se ipak zaustavlja na kraju svakoga sata.

Pozvala sam stručnjaka iz sanitarne inspekcije. Grozan je i stalno se ceri, nešto bilježi, premješta stolove, stolce, sve je ispremetao. Maše rukama i sav se zacrveni kad pokuša pogledati pod hladnjak. Mislim da užasno smrdi po znoju. Posvuda ste mi ostavili znoj, najradije bih mu rekla. Govori mi o antibakterijskom gelu, o rashladnom lancu, o sintetičkim spužvama. Odbija sve što mu ja ponudim, komad kolača sa šparogama, veliku čašu gustoga soka od bundeve, pjenicu od borovnica s bademovim mlijekom, kavu da je ponese na odlasku.

Izjavljuje da će poslati izvještaj te odlazi a da mi nije pružio ruku. Dva dana poslije primili smo dopis s povoljnom ocjenom i s preporukom za nekoliko manjih, ali ne i obaveznih poboljšanja.

Sve je spremno, Ben je službeno imenovan za upravitelja. Staž mu je lijepo završio objavom daje napravio izvanredan desert. Posrijedi je bio međuobrok na pola puta između ploške od lisnatog tijesta i Schwarzwald torte, što je, po meni, praktički neizvedivo, ali njemu je to bila dječja igra.

Mogu otići.

Ali ne mogu otići.

Jer čekam, prisiljavajući se da ne gledam na sat, na nemoćne kazaljke, na prokleti kalendar.

Jedna mi je trepavica pala na obraz.

– Zaželite nešto, kaže Ben, – stavite prst na jedan obraz i zaželite nešto.

Zaželjela sam da mi sin brzo dođe.

Udaram se po lijevom obrazu.

– Bio je drugi, kaže Ben, – izabrali ste pogrešan.

Ne bih znala reci koliko je dana proteklo od Tanjina posjeta i njezine najave, a evo, on ulazi, nakon što je pokucao na prozor. Hugo je ovdje, kod mene, tako velik. Zastao mi je dah.

Nagonski sam se oslonila leđima na zid, kao da sam na strijeljanju. Ali on nije naoružan, ako se ne računa njegov osmijeh, širok i otvoren poput kriške naranče, ako se ne računaju njegove obrve, koje podiže visoko na glatku čelu, ako se ne računa pogled, kojega sam se uvijek bojala.

Djeluje dobro raspoložen, potpuno sretan zbog iznenađenja koje mi je priredio.

Prepoznajem njegov izraz lukava djeteta. Tako se bojim da ga ne razočaram. Pokušavam se nasmijati, ali nijedan mišić ne reagira. Imam osjećaj da bi mi cijelo tijelo stalo na dlan jedne ruke i da me ta ruka drobi. Znatiželjno gledam lice svog srna, kao što gledamo lice novorođenčeta tražeći sličnosti. Slič li više na tatu ili mamu? Ali ne slič ni na jedno ni na drugo. Ovo je gospodin. Vrlo lijep mladi gospodin, bolje reći uglađen, odjeven s najvećom, samo njemu svojstvenom pomnjom.

Patim. Nisam toga odmah svjesna zbog valova plime koji se razbijaju u meni. Ili se to ja razbijam? Osjećam bol. Jao. To je strašno, to tjera suze na oči, kao udarac po nosu. Jao. U trbuhu i u leđima. To steže. To kopa. Što mi je?

Hugo mi prilazi i pruža mi ruku nekako ispitivački. Svaka mu je kretnja puna humora. Ne razumijem kako je to moguće. Kako moj sin uspijeva biti tako smiješan?

Uzimam mu ruku u svoju i vučem ga prema sebi. Sjedam na klupu i pokazujem mu koljena. Odmahuje glavom, ali nema ništa protiv. Sjeda mi u krilo smijući se. Potpuno me je zdrobio. Prevelik je, premršav, prestar.

– Drago moje, tepam mu, – moj ljubljani sine.

– Uvijek si jednako luda! – primjećuje uštipnuvši me za obraz.

Položila sam glavu na njegova prsa. Čujem njegovo srce.

Malo poslije, na uglu ulice pojavio se plavi kombi.

Moj kofer uopće nije težak. Jednako je težak kao i onda kad sam došla ovamo. Stojeći na pločniku prekoputa, promatram Moj kutak, njegovo gizdavo pročelje, obojeno u ljubičasto, i stalca meksičkih naranača koja uokviruju terasu. Na korak do vrata, Ben i Barbara mi mašu.

Vincent je zaposlen u svojoj cvjećarnici. Popili smo oproštajnu kavu. Obećao mi je da će paziti na malene.

– Što ćemo s vašim knjigama? – pita me Ben.

Mislim na svoju policu za preživljavanje, svoje blago. Sliježem ramenima. – Čitajte ih.

Agnes Desarthe, francuska književnica i prevoditeljica židovskog podrijetla, rođena je 1966. godine u Parizu. Od rane dobi francuski smatra stranim, a ne materinjim jezikom s obzirom na to da se paralelno služi arapskim i ruskim jezikom te jidišem. Samu sebe opisuje kao osobu koja je azil potražila u svijetu riječi i književnosti, a književni su joj uzori Flannery O'Connor, Primo Levi, Dostojevski i William Faulkner. Karijeru započinje kao autorica dječjih knjiga, no gotovo istodobno počinje objavljivati i prozu za odrasle. Od 1992. do 2006. godine objavila je dvadesetak proznih djela za djecu, a prvo prozno djelo za odrasle izlazi joj 1993. godine. Riječ je o romanu *Quelques minutes de bonheur absolu* (Nekoliko trenutaka apsolutne sreće), slijede nagrađeni roman *Un secret sans importance* (Nevažna tajna, 1996.), *Cinq photos de mafemme* (Pet fotografija moje žene, 1998.), *Les bonnes intensions* (Dobre namjere, 2000.), *Le principe de Fredelle* (Fredellin princip, 2003.), *Mangez-moi* (Pojedite me, 2006.), a u proljeće 2009. objavljeno joj je i djelo *Le remplaçant* (Zamjenik). Njezino je pismo izrazito lirsko, a kritika je osobito hvali zbog dojmljivosti opisa i lakoće kojom u svojim prozama postiže željenu atmosferu. Djela su joj prevedena na sve važnije europske jezike i podjednako su cijenjena i izvan Francuske.

Maja Peterlić rođena je 1979. u Zagrebu. Diplomirala je 2004. komparativnu književnost i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Poslijediplomski stručni prevoditeljski studij, smjer francuski jezik, završila je 2008. na istom fakultetu. Pohađala je i položila seminar iz terminologije-terminografije francuskog jezika (Ljetna škola Filozofskog fakulteta, listopad 2005.) i tečaj pisanja scenarija 2007. Tri godine sudjelovala je u organiziranju manifestacija HSFN za Dane frankofonije u Hrvatskoj, radila je kao Novinar u televizijskoj emisiji Savršeni svijet i emisiji Dobro jutro, Hrvatska. Trenutačno radi kao novinar-urednik u odjelu stranog programa HTV-a (područje Europski, neamerički i art film).

Članica je upravnog odbora Hrvatske sekcije frankofonih novinara. Objavila je prijevode članaka i dijelova knjiga s francuskog jezika u Ljetopisu Hrvatskog filmskog saveza.